

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARINDA DİJİTAL
EKRAN BAĞIMLILIĞININ AKRAN ZORBALIĞINA
ETKİSİNİN İNCELENMESİ

MERVE BAYIRLI YAYLALI

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ
BİLİM DALI

Antalya, 2024

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARINDA DİJİTAL EKLAN BAĞIMLILIĞININ
AKLAN ZORBALIĞINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE BAYIRLI YAYLALI

Danışman: Doç. Dr. Begümhan YÜKSEL

Antalya, 2024

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalardan gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışmada alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Temmuz, 2024

Merve Bayırlı Yaylalı

JÜRİ İMZA ONAY SAYFASI
T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Merve Bayırlı Yaylalı ‘nın bu çalışması **01.07.2024** tarihinde jürimiz tarafından **Temel Eğitim** Ana Bilim Dalı **Okul Öncesi** Tezli Yüksek Lisans Programında **Yüksek Lisans Tezi** olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir

İMZA

Başkan : Doç.Dr. Yunus Pınar
Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitim A.B.D

Üye : Doç.Dr.Gökhan Aksu
Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitimde Ölçme Ve Değerlendirme

Üye (Danışman) :Doç. Dr. Begümhan Yüksel
Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitim A.B.D

YÜKSEK LİSANS TEZİNİN ADI: Okul Öncesi Dönem Çocuklarında
Dijital Ekran Bağımlılığının Akran Zorbalığına Etkisinin İncelenmesi

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun tarihli ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

TEŞEKKÜR

Öncelikle ilk teşekkürümü kıymetli hocam Doç. Dr. Begümhan Yüksel'e sunmak isterim. Bu süreçte nasıl ilerlerim dediğim her dönemde bana sağladığı destek ve motivasyonla, yaptığımız her çalışmada titizlikle çalışarak en ince ayrıntıları düşünüp, tez yazma sürecim boyunca akademik bilgi ve deneyimleriyle bana yol göstererek beni bu süreçte hep destekledi. Bu uzun süren zorlu süreçte her zaman yanımda oldu ve benim bu yolda pes etmememi sağladı. Kendisi her zaman idolüm olacaktır.

Yüksek lisans eğitimi sürecinde desteğine ihtiyaç duyduğum her an sabır ve anlayışla yardımcı olan, benimle bilgi ve tecrübelerini paylaşan sayın hocam Doç. Dr. Göhan AKSU'ya şükranlarımı sunarım.

Tez savunma jürimde bulunarak değerli görüş ve önerileriyle tezime katkı sağlayan sayın Doç. Dr. Yunus PINAR'a minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

İlkokuldan bu yana hem en yakın arkadaşım hemde meslektaşım olan bana desteğini esirgemeyen aynı zamanda yüksek lisans arkadaşım Aslıhan ERTUNÇ'a beni bu süreçte yalnız bırakmadığı için teşekkür ederim.

Tüm hayatım boyunca her konuda bana saygı duyan, hayallerimi gerçekleştirmem için beni motive eden canım aileme ve bana her zaman inanan ve okuyup bugünlere gelmem için beni hep destekleyen canım anneannem Nezahat GÖRGÜLÜER'e yanımda oldukları için teşekkür ederim.

Gecemi gündüzüme kattığım bu süreçte istemesemde ihmal etmek zorunda kaldığım, oyunlarına dahil olamadığım her saniye yine de bana olan sevgilerini göstermekten çekinmeyen canım kızlarım Asel ve Aden'e sevgilerimi gönderiyorum.

En büyük desteği bana veren her düştüğümde beni motive eden, tüm zor zamanlarımda ve sıkıntılarımda beni yalnız bırakmayan, akademik hayatımın en büyük mimarı canım eşim Av. Cihan YAYLALI'ya hayatımda olduğu ve benim yetemediğim her yerde çocuklarımıza verdiği tüm destekler için ayrıca teşekkürlerimi iletiyorum.

Merve BAYIRLI YAYLALI
Antalya, 2024

ÖZET

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARINDA DİJİTAL EKРАН BAĞIMLILIĞININ AKRAN ZORBALIĞINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ

BAYIRLI YAYLALI, Merve

Yüksek Lisans, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Begümhan YÜKSEL

Temmuz, 2024, 148 Sayfa

Bu çalışmada, okul öncesi dönem çocuklarında görülen ekran bağımlılığının akran zorbalığına etkisi farklı değişkenler ele alınarak incelenmesi ve bu iki değişkenin cinsiyet, anne baba öğrenim durumu, kardeş sayısı gibi faktörlere göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma, Antalya'nın Alanya ilçesinde yaşayan ve yaşları 48-72 ay arasında olan 230 çocuğu kapsamaktadır. Katılımcılar uygun örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemleri ile belirlenmiştir.

Veriler, "Kişisel Bilgi Formu", "Problemli Medya Kullanım Ölçeği Ebeveyn Uzun Formu (PMKÖ-EF)" ve "Okul Öncesi Akran Zorbalığı Ölçeği-Öğretmen Formu" kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen veriler, betimleyici istatistikler, korelasyon analizi, Mann-Whitney U testi, Kruskal-Wallis H testi, basit ve Classification and Regression Tree (CART) yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir.

Çalışmada, ekran bağımlılığı ile akran zorbalığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Cinsiyetin ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı, akran zorbalığının anne öğrenim durumuna göre farklılaştığı, ancak baba öğrenim durumuna göre fark olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca, anne eğitim seviyesi, çocuğun yaşı ve cinsiyetinin zorbalık davranışlarını etkileyen önemli faktörler olduğu ortaya konmuştur. Bulgular, eğitim ve sosyal politikaların önemini vurgulamakta ve gelecekteki çalışmalara yönelik öneriler sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Okul Öncesi Eğitim, Ekran Bağımlılığı, Akran Zorbalığı.*

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE EFFECT OF DIGITAL SCREEN ADDICTION ON PEER BULLYING IN PRESCHOOL CHILDREN

BAYIRLI YAYLALI, Merve

Master's Degree, Department of Primary Education, Preschool Education Program

Supervisor: Assoc. Prof. Begumhan YUKSEL

July, 2024, 148 Pages

In this study, it was aimed to examine the effect of screen addiction seen in preschool children on peer bullying by considering different variables and to evaluate these two variables according to factors such as gender, parents' education level, and number of siblings. The research covers 230 children aged between 48-72 months living in Alanya district of Antalya. Participants were determined using convenience sampling and snowball sampling methods.

Data were collected using the "Personal Information Form", "Problematic Media Use Scale Parent Long Form (PMKÖ-EF)" and "Preschool Peer Bullying Scale-Teacher Form". The data obtained were analyzed using descriptive statistics, correlation analysis, Mann-Whitney U test, Kruskal-Wallis H test, simple and Classification and Regression Tree (CART) methods.

In the study, no statistically significant relationship was found between screen addiction and peer bullying. It was determined that gender did not make a significant difference on screen addiction and peer bullying, and that peer bullying differed according to the mother's education level, but there was no difference according to the father's education level. Additionally, it has been revealed that the mother's education level, the child's age and gender are important factors affecting bullying behavior. The findings highlight the importance of education and social policies and provide suggestions for future studies.

Key Words: *Preschool Education, Screen Addiction, Peer Bullying.*

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı.....	3
1.3 Araştırmanın Alt Problemleri.....	3
1.4 Araştırmanın Önemi	4
1.5 Araştırmanın Varsayımları (Sayıltıları)	5
1.6 Sınırlılıklar	5
1.7 Tanımlar	6

BÖLÜM II

2.KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Erken Çocuklukta Ekran Kullanımı.....	7
2.2 Erken Çocukluk Döneminde Kullanılan Teknolojik Araçlar.....	9
2.2.1 İnternet Kullanımı.....	9
2.2.2 Mobil Cihazların(Telefon, Tablet, Oyun konsolu vb.) Kullanım	10
2.2.3 Bilgisayar Kullanımı.....	11
2.2.4 Televizyon Kulanım.....	12
2.3 Ekran Kullanımının Çocukların Gelişimine Olumlu Katkıları	14
2.3.1 Bilişsel Gelişim.....	15
2.3.2 Sosyal Duygusal Gelişim.....	16
2.3.3 Dil Gelişimi.....	16
2.3.4 Motor Beceriler.....	17
2.4 . Erken Çocukluk Döneminde Ekran Bağımlılığı.....	17
2.4.1. Ekran Bağımlılığının Nedenleri.....	20
2.4.2. Ekran Bağımlılığının Etkileri.....	21
2.4.2.1.Sağlık Üzerindeki Etkileri.....	21
2.4.2.2.Sosyal ve Duygusal Gelişim Üzerindeki Etkileri.....	21
2.4.2.3.Bilişsel Gelişim Üzerindeki Etkileri.....	22
2.4.2.4.Dil Gelişim Üzerindeki Etkileri.....	22
2.5.Dijital Ebeveynlik.....	23
2.5.1.Ekran Süresi Yönetimi.....	25
2.5.2. İçerik Kontrolü.....	25
2.5.3. Dijital Okuryazarlık.....	26
2.5.4. Pozitif Dijital Davranışlar.....	26
2.5.5. Aile İçi Dijital Anlaşmalar.....	26
2.6. Erken Çocuklukta Akran Zorbalığı.....	27
2.6. 1. Akran Zorbalığının Türleri.....	29
2.6.1.1. Sözlü Zorbalık.....	30
2.6.1.2. Fiziksel Zorbalık.....	30
2.6.1.3. DolaylıZorbalık.....	31
2.6.2. Zorbalığın Nedenleri.....	31
2.6.3. Zorbalığın Sonuçları.....	32
2.6.4. Akran Zorbalığının Önlenmesi ve Müdahale Stratejileri.....	34
2.7.Ekran Bağımlılığı ve Akran Zorbalığı.....	35
2.8. İlgili Araştırmalar.....	37

2.8.1.	Okul Öncesi Dönemde Ekran Bağımlılığıyla İlgili Yapılan Çalışmalar.....	37
2.8.2.	Okul Öncesinde Akran Zorbalığıyla İlgili Yapılan Çalışmalar.....	42
2.8.3.	Ekran Bağımlılığının Akran Zorbalığına Etkisi ile ilgili Yapılan Çalışmalar	46

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1	Araştırmanın Modeli	50
3.2	Çalışma Grubu	50
3.3	Veri Toplama Araçları	53
3.3.1.	Problemlı Medya Kullanım Ölçeği Ebeveyn Formu (PMKÖ-EF)	53
3.3.2.	Okul Öncesi Akran Zorbalığı Ölçeği-Öğretmen Formu (OÖAZÖ-ÖF).....	54
3.4.	Veri Toplama Süreci	55
3.5.	Verilerin Analizi.....	55

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1	Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	55
4.2	İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	59
4.3	Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	62
4.4	Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	63
4.5	Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	65
4.6	Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	67
4.7	Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	68

4.8 Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	69
--	----

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç ve Tartışma.....	72
----------------------------	----

5.2 Öneriler.....	100
-------------------	-----

KAYNAKÇA.....	104
----------------------	------------

EKLER

Ek - 1 Kişisel Bilgi Formu.....	136
---------------------------------	-----

Ek - 2 Problemlili Medya Kullanım Ölçeği Ebeveyn Formu (PMKÖ-EF).....	139
--	-----

Ek - 3 Okul Öncesi Akran Zorbalığı Ölçeği-Öğretmen Formu (OÖAZÖ-ÖF).....	141
---	-----

Ek - 4 Etik Kurulu İzin Onayı.....	143
------------------------------------	-----

Ek -5 Bildirim Sayfası.....	144
-----------------------------	-----

Ek-6 Özgeçmiş.....	145
--------------------	-----

Ek-7 İntihal Raporu.....	146
--------------------------	-----

Ek-8 Araştırmacı Beyanı.....	141
------------------------------	-----

Ek-9 Katılımcı Onay Belgesi.....	142
----------------------------------	-----

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Çalışma Grubunun Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı.....	51
Tablo 4.1. Katılımcıların Ekran Bağımlılığı Düzeyleri.....	55
Tablo 4.2. Ekran Bağımlılığı Düzeylerine İlişkin Puan Aralıkları.....	57
Tablo 4.3. Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel İstatistikler	57
Tablo 4.4. Katılımcıların akran zorbalığı düzeylerine İlişkin Puan Aralıkları.....	58
Tablo 4.5. Ekran Bağımlılığı ve Akran Zorbalığının Cinsiyete Göre Farklılığına İlişkin U-testi Sonuçları.....	60
Tablo 4.6. Ekran Bağımlılığı ve Akran Zorbalığının Anne Öğrenim Durumuna Göre Farklılığına İlişkin H-testi Sonuçları.....	61
Tablo 4.7. Ekran Bağımlılığı ve Akran Zorbalığının Baba Öğrenim Durumuna Göre Farklılığına İlişkin H-testi Sonuçları.....	64
Tablo 4.8. Ekran Bağımlılığı ve Akran Zorbalığının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılığına İlişkin H-testi Sonuçları	65
Tablo 4.9. Ekran Bağımlılığı, Fiziksel Zorbalık, Sözel Zorbalık, Akran Zorbalığı Arasındaki İlişkileri Gösteren Korelasyon Matrisi Düzeylerinin Daha Önce Almış Oldukları Eğitim Süresine Göre Karşılaştırılmasına Yönelik Mann Whitney-U Testi Sonucu.....	67
Tablo 4.10. Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	68

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1. Ekran Bağımlılığına İlişkin Histogram Grafiği.....	57
Şekil 4.2. Zorbalık Ölçeğine İlişkin Histogram Grafiği.....	59
Şekil 4.3. Akran Zorbalığını Yordamaya Yönelik Sınıflama ve Karar Ağacı.....	69

KISALTMALAR LİSTESİ

PMKÖ-EF: Problemli Medya Kullanım Ölçeği-Ebeveyn Formu

OÖAZÖ-ÖF: Okul Öncesi Akran Zorbalığı Ölçeği-Öğretmen Formu

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem durumu, amacı, problem cümlesi, alt problemler, önem, sayılılar, sınırlılıklar ve araştırma kapsamında ele alınan tanımlar yer almaktadır.

1. Problem durumu

Son yıllarda hızla artan kentleşme ve betonarme yapılaşmanın yanı sıra teknolojinin gelişimi, çocukların sosyal ve duygusal çevrelerinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu dönüşümle birlikte çocuklar, giderek daha fazla sanal ortamlarla etkileşimde bulunmak zorunda kalmış ve ekranda geçirdikleri süre normalin üzerine çıkmıştır (Dönmez ve Ergün, 2023). Günümüzde dijital cihazların (televizyon, tablet, telefon ve bilgisayarlar) çocukların günlük yaşamında önemli bir yer tutması, bu cihazların kullanımının çocukların gelişimi üzerindeki etkilerini anlamayı gerekli kılmaktadır. Ekran kullanımı, çocukların bilişsel, sosyal, duygusal ve motor gelişimlerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle, aşırı ekran kullanımının çocuklar üzerindeki etkilerini incelemek, sağlıklı bir toplum oluşturma açısından büyük öneme sahiptir.

Ekran kullanımının olumlu yönleri arasında güvenilir ve yeni bilgilere anında ulaşabilme, eğlenme, dil edinimi, öğrenme, olumlu sosyal davranış edinimi, rahatlama ve stres atma yer almaktadır (Goodwin, 2018). Eğitim amaçlı kullanılan dijital araçlar, çocukların öğrenme süreçlerini destekleyebilir ve onlara çeşitli beceriler kazandırabilir (Plowman, McPake ve Stephen, 2010). Bununla beraber, uzun süreli ve denetimsiz ekran kullanımı, çocuklarda ekran bağımlılığına yol açabilir (Yiğit, 2017). Kontrolsüz ekran kullanımı, çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyerek ekran bağımlılığına neden olabilir. Ekran bağımlılığı, çocukların ekran başında geçirdikleri süreyi kontrol edememeleri ve bu durumun günlük yaşamlarını

olumsuz etkilemesi olarak tanımlanmaktadır (Radesky, Schumacher, ve Zuckerman, 2015).

Ulusal ve uluslararası araştırmalar, ekran bağımlılığının çocukların gelişimi üzerindeki olumsuz etkilerini vurgulamaktadır (Livingstone, Haddon, Görzig ve Ólafsson, 2011). Araştırmalar ekran bağımlılığının, çocukların dil, bilişsel, sosyal ve duygusal, gelişimlerini olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymaktadır (Gentile vd., 2011). Örneğin, Türkiye’de yapılan bir araştırmada, dijital oyunların çocukların agresif davranışlarını artırdığı ve sosyal ilişkilerini olumsuz etkilediği bulunmuştur (Işıkoğlu-Erdoğan, 2019). Uluslararası düzeyde yapılan çalışmalarda ise, ekran bağımlılığının çocuklarda dikkat eksikliği, hiperaktivite ve sosyal izolasyon gibi sorunlara yol açtığı tespit edilmiştir (Hawi & Samaha, 2017; Kuss ve Griffiths, 2017). Çocukların ekran başında geçirdikleri süre artıkça, sosyal etkileşimleri azalabilir ve akran ilişkilerinde sorunlar yaşanabilir (Işıkoğlu-Erdoğan, 2019). Araştırmalar, ekran bağımlılığının çocukların sosyal etkileşimlerini azaltarak, onların sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir (Demir, 2017; Goodwin, 2018; Hawker ve Boulton, 2000; Martin, 2011; Shin, 2004; Yiğit, 2017). Çocukların teknolojik cihazlarla geçirdiği süre artıkça bağımlı olma olasılıkları artmakta, bu durum akran zorbalığı gibi olumsuz davranışların artmasına neden olabilmekte ve akran ilişkilerini olumsuz etkileyebilmektedir (Gentile vd., 2011). Bu durum, çocukların sağlıklı sosyal ilişkiler kurmalarını ve sürdürmelerini zorlaştırmaktadır.

Alan yazında okul öncesi dönemde ekran bağımlılığının akran zorbalığı üzerindeki etkilerini ele alan az sayıda çalışma olduğu görülmüştür (Lissak, 2018). Bu çalışmada, ekran bağımlılığının çocukların akran zorbalığı üzerindeki etkileri incelenecektir. Okul öncesi dönem çocukları için dijital ekran bağımlılığının akran zorbalığına etkisinin incelenmesinin önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışma, çocukların ekran kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili farkındalık oluşturmaya ve ebeveynlere, eğitimcilere ve politika yapıcılara rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, okul öncesi dönem çocuklarının dijital ekran bağımlılığının akran zorbalığını yordama gücünün belirlenmesi ve bu iki değişkenin çeşitli faktörlere göre incelenmesidir. Bu doğrultuda aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır.

1.3. Araştırmanın Alt Problemleri

Araştırmanın alt problemleri şu şekildedir:

Okul öncesi dönem çocuklarının,

1. Ekran bağımlılığı durumları ne düzeydedir?
2. Akran zorbalığı durumları ne düzeydedir?
3. Ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeyleri çocukların cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeyleri anne öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeyleri baba öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
6. Ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
7. Ekran bağımlılıkları ile akran zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
8. Annenin öğrenim durumu, babanın öğrenim durumu, çocuğun yaşı, çocuğun cinsiyeti, ebeveynin medeni durumu ve teknolojik alet kullanımı ile ekran bağımlılığı çocuklarda zorbalık davranışlarının ortaya çıkma olasılığını anlamlı şekilde etkiler mi?

1.4. Araştırmanın Önemi

Ekran bağımlılığı, modern toplumlarda çocuk gelişimini etkileyen önemli bir sorun haline gelmiştir. Özellikle okul öncesi dönemdeki çocuklar, dijital teknolojilere yüksek erişimleri nedeniyle ekran bağımlılığı riskine daha açık hale gelmiştir. Dijital ekran kullanımının yaygınlaşması, özellikle okul öncesi dönemdeki çocuklar üzerinde ekran bağımlılığının etkilerini araştırmayı önemli hale getirmiştir. Bu yaş grubundaki çocuklar, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerinin kritik bir evresindedir ve bu dönemde dijital içeriklere maruz kalmaları uzun vadeli gelişimlerinde belirleyici rol oynayabilir (Anderson ve Subrahmanyam, 2017).

Ekran bağımlılığı, çocukların bilişsel ve duygusal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilir. Ekran bağımlılığı, çocukların günlük aktivitelerini, uyku düzenlerini, akademik başarılarını ve sosyal etkileşimlerini olumsuz yönde etkileyebilir (Gentile vd., 2011). Araştırmalar, ekran bağımlılığının çocuklarda dikkat eksikliği, hiperaktivite ve sosyal izolasyon gibi sorunlara yol açtığını göstermektedir (Hawi ve Samaha, 2017; Kuss ve Griffiths, 2017). Bu tür etkiler, çocukların sağlıklı sosyal ilişkiler kurma ve sürdürme yeteneklerini zayıflatabilir. Özellikle okul öncesi dönemde, sosyal becerilerin gelişimi kritik öneme sahiptir ve bu dönemde yaşanan olumsuzluklar, uzun vadede daha ciddi sosyal ve duygusal sorunlara yol açabilir (Lissak, 2018).

Akran zorbalığı, çocukların çocukların sosyal ilişkilerinde karşılaştıkları yaygın ve zarar verici sorunlardan biridir (Olweus, 1993). Araştırmalar, ekran bağımlılığı ile artan sosyal izolasyonun, çocuklarda agresif davranışlar ve akran zorbalığı gibi olumsuz sosyal davranışları tetikleyebileceğini göstermektedir (Twenge ve Campbell, 2018). Dijital dünyada geçirilen zamanın artması, çocukların yüz yüze sosyal etkileşimlerini azaltmakta ve bu durum, çocukların akranlarına yönelik olumsuz davranışlar sergileme olasılığını artırmaktadır. Ekran bağımlılığı, çocukların empati kurma, duygu düzenlem gibibecerilerini zayıflatarak, akranlarına yönelik olumsuz davranışlarda bulunma olasılığını artırabilir (Gentile vd., 2011).

Bu çalışma, ekran bağımlılığının okul öncesi çocuklar üzerindeki etkilerini derinlemesine inceleyerek, çocukların dijital ekran kullanımı ile sosyal davranışları arasındaki dinamikleri daha iyi anlamayı hedeflemektedir. Dijital ekran bağımlılığı ile akran zorbalığı arasındaki olası ilişkilerin belirlenmesi, ebeveynler, eğitimciler ve politika yapımcılar için önemli bilgiler sağlayarak, çocukların sağlıklı gelişimi için gerekli önlemlerin alınmasında yol gösterici olabilir (Livingstone ve Smith, 2014; Radesky, Schumacher ve Zuckerman, 2015). Bu çalışmadan elde edilecek bulguların, ekran bağımlılığının olumsuz etkilerini azaltmada ekran kullanımına ilişkin yeni stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlayarak, çocukların sosyal becerilerini destekleyen eğitim programlarının tasarımına ışık tutabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, bu araştırma dijital teknolojilerin çocuk gelişimi üzerindeki etkilerini anlamak ve bu etkileri yönetmek için kapsamlı bir literatür oluşturma açısından da önemlidir. Sonuç olarak, bu araştırma, dijital ekran bağımlılığının okul öncesi dönemdeki çocuklar üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin akran zorbalığı ile ilişkisini inceleyerek hem akademik literatüre hem de pratik uygulamalara değerli katkılar sunmayı hedeflemektedir. Bu sayede, çocukların sağlıklı ve dengeli bir şekilde büyümelerine destek olacak politikaların ve uygulamaların geliştirilmesine ışık tutarak alan yazına katkı sunabilir.

1.5. Araştırmanın Varsayımları (Sayıtları)

Araştırmaya katılan ebeveynlerinve öğretmenlerin araştırmacı tarafından oluşturulan bilgi formunu ve ölçek maddelerini içten ve objektif olarak yanıtladıkları kabul edilmektedir.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın örneklemi, Antalya ilinin Alanya ilçesin de 2022-2023 eğitim yılının bahar döneminde resmi ve özel milli eğitim bağlı okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların velileri ve öğretmenleri ile sınırlıdır.

Araştırma verileri, araştırmaya katılan normal gelişim gösteren 48 – 72 aylık toplam 230 çocuğun velisinden ve öğretmeninden elde edilen verilerle sınırlıdır.

Araştırma bulgularının elde edilmesi, “Kişisel Bilgi Formu”, “Problemli Medya Kullanım Ölçeği”, “Okul Öncesi Akran Zorbalığı Ölçeği Öğretmen Formu”ndan elde edilen veriler ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Ekran bağımlılığı: Dijital ekran bağımlılığı, “sosyal ve / veya duygusal problemlerle sonuçlanan video oyunlarının aşırı ve dürtüsel olarak kullanımı ve yaşanan sorunlara rağmen, kişinin bu aşırı kullanımı kontrol edememesidir” şeklinde tanımlanmıştır (Choi ve diğerleri, 2018). Ekran bağımlılığı kavramı; bütün dünyada tartışılmaya devam edilen internet bağımlılığının daha geniş çaplı bir versiyonudur (Köprülü, 2014).

Akran zorbalığı: “Zorbanın kendinden fiziksel olarak büyük, psikolojik veya sosyal güçlülük veya aralarındaki güç dengesizliğini ortaya koyan diğer faktörlerin sonucu olarak güçlü olanın zayıf olana gösterdiği, bilerek ve isteyerek kasıtlı olarak olumsuz/saldırganlık davranışlarının tekrarı olarak baskı, korkutma ve saldırganlık hareketleridir”(Metin-Aslan ve Tuğrul, 2013).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde çalışmanın iki ana değişkeni olan ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı kavramları açıklanacaktır. Ekran bağımlılığı ana başlığı altında ekran kullanımı ve ekran kullanımının etkileri üzerinden dijital ebeveynlik kavramına değinilecektir. Son olarak akran zorbalığının etkilerinden bahsedilerek kavramlar açıklanacaktır.

2.1. Erken Çocuklukta Ekran Kullanımı

Teknolojinin hızlı gelişmesiyle birlikte ekran kullanımı hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Bu değişim, teknolojik cihazların ve bunların kullanımının toplumda yaygınlaşmasına neden olmuştur (Zehir, Zehir, Ağgöl Yalçın ve Yalçın, 2020). Ekran kullanımı televizyon, konsol oyunları, bilgisayar, akıllı telefon ve tabletler gibi mobil cihazların kullanımını içermektedir (Akça ve Alkaya, 2019, Lauricella, Wartella, & Rideout, 2015). Ayrıca radyo, televizyon, telefon gibi kitle iletişim araçlarının internet ile birleşmesi, yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkmasını hızlandırmıştır. Geleneksel medyanın aksine, bireyler yeni iletişim teknolojilerini kullanarak daha aktif ve üretken bir konuma gelmişlerdir. Günümüzde iletişim teknolojileri, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir (Biricik, 2022).

21. yüzyılda iletişim teknolojisi ve dijital medya, yetişkinlerin olduğu kadar çocukların da dünyalarının vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Dolayısıyla çocuklar dizüstü bilgisayarlar, tabletler, internet bağlantılı akıllı telefonlar, televizyonlar, taşınabilir dijital oyunlar ve diğer mobil cihazlara doğdukları andan itibaren maruz kalabilmekte ve hatta bazıları bu araçları doğumdan itibaren kullanmaya başlamaktadır (Donohue, 2014). Bu durum, literatüre “dijital yerliler” kavramının girmesini sağlamıştır. Marc Prensky tarafından 2001 yılında ortaya atılan “dijital yerliler” kavramı, dijital teknolojilerle doğmuş ve bu teknolojileri doğal bir şekilde kullanabilen bireyleri

tanımlamaktadır (Prensky, 2001). En yeni dijital yerliler olan 0-6 yaş arası çocuklar, doğdukları teknolojik dünyanın kültüründen etkilenecek büyümektedirler (Budak, 2020).

Dijital ekran kullanımından en çok etkilenen grup şüphesiz erken çocukluk dönemindeki çocuklardır. Bu dönem, çocukların bilişsel, dil, motor, sosyal ve duygusal gelişimlerinin en hızlı ilerlediği yaşlar olması nedeniyle kritik yıllar olarak kabul edilir. Teknolojik cihazlar (televizyon, bilgisayar, tablet, cep telefonu vb.), iletişim, bilgiye erişim, yaşamı kolaylaştırma ve eğitsel faaliyetler gibi çeşitli alanlarda kullanıldığında bireyler ve toplumlar açısından fayda sağlayabilir. Bu bağlamda dijital yerliler olarak kabul edilen günümüz çocuklarının teknolojik cihazları bilinçli bir şekilde kullanmaları, gelişimlerini destekleyerek okula hazırlık sürecinde olumlu etkiler yaratır (Aral ve Doğan Keskin, 2018).

Çevremizi kuşatan teknolojik cihazların, çocukların içinde bulunduğu kültürün şekillenmesine de etkiye bulunduğu düşünülmektedir. Wood ve diğerleri (2016), Vygotsky'nin kültürel araçları (hem fiziksel hem de psikolojik) daha yüksek zihinsel süreçlere ulaşmada kilit mekanizmalar olarak görme yaklaşımından yola çıkarak, günümüzde eğlendirme, iletişim kurma, eğitim, iş kolaylaştırma ve sosyal etkileşimler için kullanılan tablet, akıllı telefon ve diğer mobil cihazların da kültürel araçlar olarak değerlendirilebileceğini öne sürmüştür. Garvis'in (2018) yaptığı, tabletin kültürel araç olarak kullanımını inceleyen çalışmasında, dört çocuk arasında geçen bir sohbette, Chloe adlı çocuk abisiyle gittiği bir gezide yeterince uzun olmadığı için katılamadığı bir etkinlikten bahseder. Bu sırada arkadaşı Jake, diğer çocuklara boylarının ne kadar uzun olduğunu sorar ve uzun olanların ellerini kaldırmalarını ister. Tüm çocuklar ellerini kaldırıncı Jake, "Bu şekilde kimin daha uzun olduğunu göremiyorum. Hadi bir fotoğraf çekelim ve kimin daha uzun olduğunu görelim," diyerek tableti kullanarak bir fotoğraf çeker ve hangi çocuğun daha uzun olduğunu belirler. Bu örnek, çocukların boy farklarını öğrenmek için tableti bir "kültürel araç" olarak kullandıklarını göstermektedir (Garvis, 2018 akt: Gokcen, 2023).

Teknolojik cihazlar, bazı durumlarda daha yüksek zihinsel işlevleri doğrudan destekleyerek birçok amaca hizmet edebilmektedir. Çizgi filmler,

dijital oyunlar, YouTube videoları ve hatta sosyal medya fenomenleri gibi kültürümüzün popüler unsurlarının çocukların gelişimi üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kültürel araçlar olarak kabul edilen bu araçların çocukların çevrelerindeki insanlara, olaylara ve büyüdükleri dünyaya dair algılarını derinden etkileyebildiği düşünülmektedir (MacBlain, 2021). Aşağıda erken çocukluk dönemindeki çocukların gelişimini bu derece etkileyen teknolojik cihazların neler olduğu ve kullanım alanları açıklanacaktır.

2.2. Erken çocukluk döneminde kullanılan teknolojik araçlar

Erken çocukluk dönemi, çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimlerinde kritik bir öneme sahiptir (Erikson, 1963). Bu dönemde kullanılan teknolojik araçlar, çocukların öğrenme süreçlerini ve genel gelişimlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Teknolojinin hızlı gelişimi, erken çocukluk eğitiminde çeşitli dijital araçların ve uygulamaların kullanımını yaygınlaştırmıştır (Stephen ve Plowman, 2014). Özellikle tabletler, televizyon ve interaktif tahtalar ve bu cihazlardaki eğitim yazılımları okullarda çocukların öğrenme deneyimlerini zenginleştirmekte ve dil ve bilişsel becerilerini desteklemektedir (Hirsh-Pasek, vd. 2015). Bu cihazlar sadece okullarda eğitim amaçlı kullanılmamakta okul dışında da ebeveynler tarafından çocuklara sunulmaktadır. Ayrıca ebeveynlerin ve aile üyelerinin kendilerinin de günlük hayatta sıklıkla bu teknolojileri kullanması, erken çocukluk dönemindeki çocukların da bu teknolojilere erişimini kolaylaştırmaktadır (Karahan, 2021). Bu bölümde erken çocukluk dönemi çocuklarının sıklıkla maruz kaldığı internet, telefon, tablet, oyun konsolu gibi mobil cihazlar, bilgisayar ve televizyon gibi teknolojik cihazlardan bahsedilecektir.

2.2.1. İnternet Kullanımı

Teknolojik cihazların hızla gelişmesiyle birlikte internet kullanımı, hayatın neredeyse vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. İnternet, dünya çapında yayın yapma olanağı sağlayan, bilginin yayılması için bir mekanizma sunan ve bireyler ile teknolojik cihazlar arasında iş birliği ve etkileşime olanak veren bir

iletişim ağı olarak tanımlanmaktadır (Smith, 2020). İnternetin bu çok yönlü yapısı, sosyal, eğitimsel ve ekonomik alanlarda önemli dönüşümlere neden olmuştur (Jones ve Smith, 2019). İnternet, bilgisayar kullanımı ve iletişim dünyasında devrim yaratmış, hayatı kolaylaştırmıştır (Leiner vd., 2009).

İnternet günümüzde neredeyse her yerde bulunmaktadır. İnternetin hızlı ilerlemesi ve yaygınlaşmasıyla birlikte tüm dünyada çocukluktan yetişkinliğe yaygın olarak kullanıldığı görölmektedir. 0-8 yaş aralığındaki erken çocukluk döneminde de internet kullanımının yaygınlaşması, bu dönemdeki çocukların bilişsel ve sosyal gelişimlerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Anderson ve Rainie (2018), internetin öğrenmeyi artırma gibi önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Özellikle internetin eğitici içerikleri, çocukların dil gelişimini ve bilgiye erişimini desteklemektedir (Blanchard ve Moore, 2010). Öte yandan, internetin aşırı kullanımı ve uygunsuz içeriklere erişim, çocukların ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Dijital ortamda fazla zaman geçirmek, çocuklarda sosyal izolasyon, dikkat dağınıklığı ve uyku problemlerine yol açabilir (Twenge, 2017).

2.2.2. Mobil Cihazların (Telefon, Tablet, Oyun konsolu vb.) Kullanımı

Mobil cihazlar, taşınabilir elektronik cihazlar olarak tanımlanır ve kullanıcıların kablosuz iletişim, internet erişimi, multimedya oynatma ve çeşitli uygulamalara erişim gibi çeşitli işlevleri gerçekleştirmesine olanak tanır. Bu cihazlar arasında akıllı telefonlar, tabletler, e-okuyucular ve akıllı saat gibi giyilebilir teknolojiler bulunur (Gartner, 2019). Mobil cihazlar, taşınabilirlik ve çok yönlülük özellikleri sayesinde günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Smith, 2020).

Erken çocukluk döneminde mobil cihazların kontrollü ve bilinçli kullanımı, çocukların bilişsel, dil, sosyal ve duygusal gelişimlerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Mobil cihazlar, çocukların öğrenme süreçlerini destekleyebilecek interaktif ve eğitici uygulamalar sunmaktadır. Örneğin, mobil uygulamalar çocukların erken okuryazarlık becerilerini geliştirebilmekte ve problem çözme yeteneklerini artırabilmektedirler (Yıldırım ve Tekin, 2024). Mobil cihazlar aracılığıyla sunulan interaktif hikâye anlatımı uygulamaları,

çocukların dil becerilerini ve hayal güçlerini geliştirebilmektedir (Kara ve Yılmaz, 2023).

Ancak, mobil cihazların aşırı ve kontrolsüz kullanımı, çocukların sosyal etkileşimlerini sınırlayarak çocukların fiziksel ve psikolojik sağlıkları üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Araştırmalar, bu cihazların çocuklarda dikkat eksikliği, asosyallik gibi davranış sorunlarına yol açabildiğini göstermektedir (Enagandula, Singh, Adgaonkar, Subramanyam ve Kamath, 2018; Güneş ve Demir, 2024; Karahan, 2021). Ayrıca uzun süre mobil cihaz kullanımı, çocuklarda göz yorgunluğu, uyku problemleri ve hareketsizlikten kaynaklanan sağlık sorunlarına da yol açabilmektedir (Güneş ve Demir, 2024).

Mobil cihazların kullanımının dikkatle yönetilmesi ve çocukların gelişim süreçlerine uygun bir şekilde entegre edilmesi çocukların gelişim süreçlerinde önemli rol oynamaktadır. Ebeveynler ve eğitimciler, çocukların mobil cihazları bilinçli ve dengeli bir şekilde kullanmalarını sağlamalı ve bu süreçte onlara rehberlik etmelidirler. Bir başka ifadeyle ebeveynler ve eğitimciler, çocukların mobil cihaz kullanımını denetleyerek ve yönlendirerek bu teknolojinin olumlu etkilerinden yararlanmalarını sağlayabilirler. Bu bağlamda, mobil cihaz kullanım süresinin sınırlandırılması, yaşa uygun ve eğitici içeriklerin seçilmesi ve çocuklara cihaz kullanımı konusunda rehberlik edilmesi gerekmektedir (Aksu ve Karaman, 2023). Ayrıca çocukların dijital dünyada karşılaşabilecekleri risklere karşı korunmaları için dijital okuryazarlık becerilerinin kazandırılması da önemlidir (Vissenberg vd., 2022).

2.2.3.Bilgisayar Kullanımı

Bilgisayarlar, çocukların problem çözme, yaratıcı düşünme ve bilgiye erişim gibi bilişsel becerilerini destekleyen araçlar olarak kullanılmaktadır (Clements ve Sarama, 2005). Erken çocukluk döneminde bilgisayar kullanımı ise, çocukların öğrenme süreçlerini ve genel gelişimlerini etkileyebilecek önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Günümüzde eğitim yazılımları ve interaktif öğrenme programları, çocukların akademik başarılarını artırmak ve öğrenme motivasyonlarını güçlendirmek için etkili bir şekilde kullanılmaktadır (Hirsh-Pasek vd., 2020; Neumann, 2020). Özellikle etkileşimli ve oyun tabanlı

eğitim uygulamaları, çocukların bilişsel ve sosyal becerilerinin gelişiminde önemli katkılar sağlamaktadır (Haugland, 1999, Marsh, vd., 2020). Böylece, bilgisayarlar çocukların öğrenme ve gelişim süreçlerinde destekleyici bir araç olarak etkin bir şekilde kullanılabilir.

Bilgisayar kullanımı, çocukların bilişsel becerilerini destekleyici olmasına rağmen, ekran süresinin aşırıya kaçmaması ve içeriklerin yaşa uygun olması gerekmektedir (Yıldırım ve Tekin, 2024). Kısacası, erken çocukluk döneminde bilgisayar kullanımının dikkatle yönetilmesi gerekmektedir. Akbulut (2013), çocuk ve ergenlerde bilgisayar ve internet kullanımının gelişimsel sonuçları üzerine yaptığı çalışmada, ekran kullanımının çocuklarda fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak zararlı etkileri olduğunu belirtmiştir. Uzun süre ekran karşısında hareketsiz durmak, omurga ağrıları, sosyal izolasyon ve görme sorunlarına yol açabilir. Ayrıca, bilgisayar kullanımının sosyal ve duygusal gelişim üzerindeki etkileri de dikkate alınmalıdır. Bilgisayar başında geçirilen uzun süreler, çocukların sosyal etkileşimlerini sınırlayarak sosyal becerilerinin gelişimini engelleyebilir (Subrahmanyam vd., 2000). Bu nedenle, mobil araçların kullanımının çocuklar üzerindeki etkileri dikkatle incelenmeli ve yönetilmelidir (Güneş ve Demir, 2024).

Ebeveynler ve eğitimciler, çocukların bilgisayar kullanımını denetleyerek ve yönlendirerek bu teknolojinin olumlu etkilerinden yararlanmalarını sağlayabilirler. Bilgisayar kullanımının süresini sınırlamak, yaşa uygun ve eğitici içeriklerin seçilmesine özen göstermek, çocuklarla birlikte bilgisayar kullanımı konusunda rehberlik etmek ve açık iletişim kurmak bu bağlamda önemlidir (Plowman vd., 2008).

2.2.4. Televizyon Kullanımı

Televizyon, çocukların ve yetişkinlerin eğitici ve bilgilendirici içeriklere erişim sağlamalarına olanak tanıyan önemli bir medya aracıdır. Doğru ve dengeli kullanıldığında, televizyonun birçok olumlu özelliği bulunmaktadır. Erken çocukluk döneminde televizyon izleme, çocukların bilişsel, dil, sosyal ve duygusal gelişimlerinde önemli etkiler yaratabilmektedir. Eğitici programlar ve belgeseller, izleyicilere çeşitli konularda bilgi sağlayarak öğrenme

süreçlerini desteklemektedir (Linebarger & Piotrowski, 2009). Araştırmalar, eğitici içerikli televizyon programlarının, çocukların bilişsel, dil ve sosyal-duygusal becerilerini geliştirerek dünyayı keşfetmelerine yardımcı olduğunu ortaya koymaktadır (Anderson ve Hanson, 2022). Örneğin, Sesame Street(Susam Sokağı) gibi programlar, okul öncesi çocukların dil gelişimi, matematik becerileri ve sosyal yetkinliklerini artırmada etkili olmuştur (Fisch ve Truglio, 2014). Bu tür programlar, çocukların dikkat sürelerini uzatabilir ve öğrenme motivasyonlarını artırabilir (Anderson vd., 2001). Televizyon ayrıca kültürel farkındalığı ve küresel anlayışı artırma potansiyeline sahiptir. Kültürel ve tarihi belgeseller, izleyicilerin farklı kültürler ve tarihsel olaylar hakkında bilgi edinmelerini, dünya hakkında daha geniş bir perspektif kazanmalarını destekleyerek empati kurma yeteneklerini geliştirebilir (Donkor, 2016). Televizyon programları ayrıca eğlenceli içerikler sunarak stres azaltma ve rahatlama sağlama konusunda da faydalıdır. Eğlenceli ve komik programlar, izleyicilerin stres seviyelerini azaltarak ruh sağlığını destekleyebilir (Khalil ve Rilling, 2011). Özellikle zorlayıcı, stresli günlerde televizyon izlemek, bireylerin rahatlmasına ve günlük streslerinden uzaklaşmasına yardımcı olabilir.

Televizyonun tüm olumlu katkılarına rağmen aşırı ve kontrolsüz kullanımı, çocukların sağlığı ve gelişimi üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Araştırmalar, televizyon izleme süresinin fazla olmasının çocuklarda dikkat eksikliği, sosyal izolasyon ve davranış problemlerine yol açabileceğini göstermektedir (Christakis vd., 2022). Özellikle şiddet içerikli programlar ve reklamlara maruz kalma, çocukların agresif davranışlar sergilemesine ve tüketim kültürüne aşırı derecede maruz kalmalarına neden olabilir (Bushman ve Huesmann, 2024). Televizyon günümüzde yetişkinle çocuk arasındaki etkileşimi de temelden etkilemiştir (Sevinç, 2005). Uzun süre televizyon izlemek, çocuklarda fiziksel hareketsizliğe, obeziteye ve uyku düzeninin bozulmasına yol açabilir (Wilson ve Weiss, 2023). Ekran maruz kalmanın çocukların beyin gelişimi ve buna bağlı olarak sosyal gelişimleri üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalar, ekran süresi artıkça beynin hipotalamus, septum ve sensorimotor alanlarında bölgesel gri madde hacminde uzunlamasına bir artış olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, uzun süre televizyon izleyen

çocukların şiddet davranışı göstermesi eğilimlerini artırmıştır (Bencik, 2021). Bu nedenle, televizyon izleme alışkanlıklarının dikkatle yönetilmesi, çocukların gelişim süreçlerinde büyük önem taşımaktadır.

Televizyon izleme alışkanlıklarının çocukların gelişimi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için, ebeveynlerin televizyon izleme sürelerini kontrol etmeleri, içerik seçimine dikkat etmeleri ve çocuklarla birlikte kaliteli zaman geçirmeleri gerekmektedir (AAP, 2023; Mendoza vd., 2007). Ayrıca, televizyon izlerken çocuklarla birlikte olmak ve izlenen içerikleri tartışmak, çocukların izledikleri hakkında eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine de yardımcı olabilir (Strasburger, 2004). Bu şekilde, televizyonun çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirilebilir ve televizyon, eğitici ve geliştirici bir araç olarak kullanılabilir.

Sonuç olarak, teknolojik cihazlar, çocukların dünyayı algılama biçimlerini etkileyen kültürel araçlar olarak kabul edilmektedir. Günümüzde ekran kullanımının bu denli yaygınlaşmasının özellikle erken çocukluk dönemindeki çocukların gelişimi üzerinde önemli etki yarattığı söylenebilir. Bu nedenle, çocukların bu teknolojileri bilinçli ve kontrollü bir şekilde kullanmaları, gelişimlerine olumlu katkılar sağlayabilmek açısından büyük önem taşımaktadır. Bununla beraber bu cihazlar, çocukların gelişimlerini olumlu yönde destekleyebilmekle birlikte bilinçsizce kullanıldığında zararlı etkiler de gösterebilmektedir. Aşağıdaki bölümde, erken çocukluk döneminde ekran kullanımının çocuklar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

2.3. Ekran Kullanımının Çocukların Gelişimine Olumlu Katkıları

Günümüzde dijital teknolojilerin hızla yaygınlaşmasıyla birlikte, ekran kullanımı çocukların günlük yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Kontrollü ve bilinçli kullanım koşuluyla ekranlar çocukların gelişimine olumlu katkılar sağlayabilir (Goodwin, 2018). Bu cihazlarda kullanılan bazı programlar, çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun olarak eğitimleriyle uyumlu olabilir. Bu içerikte programlar, çocukların yeni bilgiye ulaşma,

öğrenme, dil gelişimi, yaratıcılık gibi becerilerini olumlu yönde etkileyebilir (Karahan, 2021).

İlgili araştırmalar teknolojinin olumlu yönleri arasında, dijital hikaye anlatımı, dijital etkinlikler, eğitim uygulamalarının çocukların bilişsel, dil, sosyal ve duygusal gelişimini desteklediğini göstermektedir(American Academy of Pediatrics, 2016; Baykar, 2020; Calvert vd., 2012; Demir, 2022; Donohue, 2014; Fogel vd., 2010; Goodwin, 2018; Griffith ve Arnold, 2019; Hayes ve Whitebread, 2006; Karasar, 2020; Kay, 2022; Linebarger ve Piotrowski, 2009; Marsh 2013; McPake ve Stephen 2012; Neumann, 2015 ; Nikolopoulou, 2019; Sevinç, 2021; Subrahmanyam, Kraut, Greenfield ve Gross Plowman, 2000; Yılmaz ve Yıldız, 2019; Zomer ve Kay, 2018). Örneğin; The Fred Rogers Erken Öğrenim ve Çocukluk Medyası Merkezi tarafından hazırlanan rapor, bilinçli ve gelişimlerine uygun şekilde kullanıldığında çocukların teknolojiden fayda sağladığını ortaya koymaktadır (Fred Rogers Center, 2018). Goodwin (2018) tarafından yapılan araştırmalar, teknoloji ve yapay zekanın, çocukların görsel tercihlerine göre yaşlarına uygun cevaplar verebildiğini göstermektedir. Bu teknolojiler aracılığıyla çocuklar, dijital hikayeler ve karakterler oluşturarak yeni beceriler kazanmakta, kendi seçimlerini yaparak izleyecekleri veya oynayacakları içerikleri özgürce belirleyebilmektedirler. Bu durum ayrıca çocukların akademik başarılarını da olumlu etkilerken ileride düşük suça eğilim göstermelerini de sağlamaktadır (Koyuncuoğlu ve Akaroğlu, 2023). Bu bölümde ekran kullanımının erken çocukluk dönemindeki çocukların gelişim alanlarındaki olumlu etkilerinden bahsedilecektir.

2.3.1.Bilişsel Gelişim

Televizyon, konsol oyunları, bilgisayar, akıllı telefon ve tablet gibimobil cihazların kullanımını ifade eden ekran kullanımı bilinçli, kontrollü ve eğitim amaçlı olduğu taktirde çocukların bilişsel gelişimlerini olumlu yönde etkileyebilmektedir. Araştırmalar, interaktif eğitim yazılımları, eğitsel içerikli bilgisayar oyunları ve diğer dijital araçların çocukların problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiğini göstermektedir (Karasar, 2020; Subrahmanyam vd., 2000). Plowman, McPake ve Stephen (2012) da dijital

medyanın çocukların bilişsel gelişimine katkı sağladığını ve onların öğrenme deneyimlerini zenginleştirdiğini belirtmektedir. Akbulut (2013), bilgisayar, cep telefonu ve tablet gibi etkileşimli teknolojilerin, televizyon gibi yayın araçlarının dezavantajlarını ortaya koyduğu çalışmasında, bu cihazların ebeveyn kontrolünde kullanıldığında çocukların bilişsel gelişiminde hızlı ve hazır öğrenme materyalleri sunması açısından faydalı olduğunu ortaya koymuştur. Marsh (2013), çocukların sanal oyun dünyalarının kültürel öğrenme ve katılım için önemli bir platform sağladığını vurgulamaktadır. Aynı zamanda bazı dijital oyunlarda oyuncunun neyi hafızasında tutması gerektiğinin ya da neyi göz ardı edeceğini belirlemesinin bireylerdeki analitik düşünme, dikkat, hafıza gibi becerilerin gelişimine katkı sağlamaktadır (Baykar, 2020). Dijital okuma materyalleri ve okuryazarlık uygulamaları, çocukların erken okuma ve yazma becerilerini geliştirmelerine de yardımcı olabilmektedir. Araştırmalar, eğitsel içeriğe sahip dijital oyunların çocukların ders başarısını artırdığını ve okuryazarlık becerilerini ve bununla birlikte okuma alışkanlığında kazandırdığını göstermektedir (Demir, 2022, Kay, 2022; Neumann, 2015).

2.3.2. Sosyal- Duygusal Gelişim

Dijital oyunlar, interaktif oyunlar ve online platformlar çocukların sosyal gelişimine olumlu katkı sağlayabilmektedir. Dijital oyunlar, çocukların sosyal becerilerini ve akran ilişkilerini olumlu yönde etkileyebilmektedir (Sevinç, 2021). Medya kullanımının çocuklar ve gençler üzerinde uzun vadeli etkilerinin raporlandığı çalışmalar, sosyal içerikli dijital oyunların şiddet içerikli oyunlardan farklı olduğunu ve dijital oyunlar sayesinde bireylerin iş birliği ve yardım davranışlarının geliştiğini göstermektedir (Baykar, 2020; Goodwin, 2018; Griffith ve Arnold, 2019). Ayrıca dijital hikâye kitapları ve interaktif uygulamalar, çocukların duygusal farkındalıklarını artırabilir ve empati kurma becerilerini geliştirebilir (Calvert vd., 2012).

2.3.3. Dil Gelişimi

Araştırmalar, medya kullanımının çocukların dil becerilerine de olumlu katkıları olduğunu göstermektedir. Eğitimsel televizyon programları ve

dijital hikâye anlatımı uygulamaları, çocukların dil becerilerini ve iletişim yeteneklerini güçlendirebilir. Linebarger ve Piotrowski (2009), televizyonun anlatı becerilerini geliştirdiğini ve çocukların hikâye anlatma yeteneklerini artırdığını belirtmektedir. Yılmaz ve Yıldız (2019), dijital hikâye anlatımının çocukların yaratıcı düşünme ve kendini ifade etme becerilerini geliştirdiğini belirtmektedir.

2.3.4. Motor Beceriler

Mobil teknolojiler bilinçli ve çocukların gelişimlerini destekleme odaklı kullanıldığında motor becerilerinin gelişmesinde dahi etkili olabilir. Örneğin; dokunmatik ekran teknolojileri ve interaktif oyunlar, çocukların ince motor becerilerini ve el-göz koordinasyonunu geliştirmelerine yardımcı olabilir. Bununla birlikte, göz ve el-motor koordinasyonu gerektiren dijital oyunların oyuncularının daha iyi dikkat kapasitesine sahip oldukları tespit edilmiştir. Üstelik algılayıcı kumandalara sahip oyun konsolları ile oynanan dijital oyunlar, aktif video oyunları ve hareket tabanlı uygulamalar çocuklar harekete yönlendirerek fiziksel aktivitelerini artırabilir ve kaba motor becerilerini destekleyebilir (Baykar, 2020; Nikolopoulou, 2019). Fogel ve arkadaşları (2010), egzersiz temelli oyunların çocukların fiziksel aktivite seviyelerini artırdığını ve sağlıklarını iyileştirdiğini belirtmişlerdir.

Erken çocukluk döneminde dijital teknolojilerin kullanımı, çocukların yaşamlarını büyük ölçüde etkilemekte, bilişsel, dil gelişimi, sosyal etkileşim becerilerini olumlu yönde desteklemektedir. Bununla birlikte eğitici özelliklerinin yanı sıra, aşırı ve kontrolsüz teknoloji kullanımı çocuklarda çeşitli sorunlara yol açabilir. Teknolojinin günlük hayatımızdaki önemi ve internetin yaygınlaşması, çocukların bu cihazlara olan ilgisini artırmış ve bu ilgi bazen çocuklarda ekran bağımlılığı gibi ciddi sorunlara neden olabilmektedir. Bu nedenle, çocukların teknolojik cihazları kullanımının dikkatle takip edilmesi gerekmektedir. Bir sonraki bölümde, erken çocukluk döneminde ekran bağımlılığının nedenleri, belirtileri ve olumsuz etkileri ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.4. Erken Çocukluk Döneminde Ekran Bağımlılığı

Ekran kullanımı çocukların gelişimine olumlu katkılar sağlamakla birlikte içerik, süre ve sıklığı kontrol edilmediğinde, bilinçsiz ve aşırı kullanıldığında çocuklarda bağımlılığa neden olabilmektedir (Plowman, McPake, Stephen, 2010). Ekran bağımlılığı, bireylerin dijital cihazları aşırı ve kontrolsüz bir şekilde kullanma isteği ve bu cihazlardan uzak kaldıklarında yaşadıkları yoğun huzursuzluk hali olarak tanımlanmaktadır. Young (1998) ekran bağımlılığını, "bireyin sosyal, akademik ve mesleki işlevselliğinde belirgin bozulmalara yol açan, dijital cihazların kontrolsüz ve aşırı kullanım alışkanlığı" olarak tanımlamıştır. Bütün dünyada teknolojik cihazların kullanımının giderek artan oranlarla yaygınlaşması ile birlikte çocukların elektronik cihazlara bağımlılık oranı da artmıştır (Akça ve Alkaya, 2019; Çetintaş ve Turan, 2018; Nsaif, 2016; Stephen ve Plowman, 2014). Yapılan bir araştırmaya göre Türkiye’de sekiz yaş altındaki çocukların teknolojiye erişimi 2013 yılında %75 iken, 2018 yılında %98’e ulaşmıştır. 2022 yılında güncellenen veriler, hanelerin % 94.1’inin evden internete erişim imkanına sahip olduğunu ortaya koymaktadır (TUİK, 2022). Bu veriler, telefon, televizyon, internet, bilgisayar ve tablet gibi teknolojik aletlerin kullanımının hayatımızı ne ölçüde kapladığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, erken çocukluk dönemindeki çocuklar, okul ve çevrelerinde ekrana maruz kalmasalar bile, evde açık olan televizyondan, ebeveynin kullandığı tablet veya telefondan etkilenebilmektedirler.

Ekran bağımlılığı, özellikle gelişim çağındaki çocuklar ve ergenler üzerinde önemli etkilere sahip olup, onların fiziksel, bilişsel ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Aşırı ekrana maruz kalma çocukların gelişimi açısından oldukça zararlı olmakla birlikte, çocukların düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını etkileyebilir. Çocuklarda şiddet davranışlarının görülmesine neden olabilir ve sosyal hayatlarını, akranlarıyla etkileşimlerini bozabilir (Garvis, 2018; Wood vd., 2016). Ekran bağımlısı çocuk için ekran, çocuğun yaşamında önemli bir uğraş haline gelmiş olabilir. Örneğin, dijital oyun oynayamadıkları zaman bile sürekli olarak bir sonraki oyun oturumunu düşünür ve planlar hale gelebilirler. Bu durum ise ekran

kullanımını günlük yaşamın diğer önemli aktivitelerinin önüne geçmesine neden olabilir (Kuss ve Griffiths, 2017).

Ekran bağımlılığı, çocukların ruh hallerinde belirgin değişikliklere yol açabilir. Şiddet içerikli çizgi filmler, yaşa uygun olmayan reklamlar ve dijital oyunlarda karşılaşılan problemlerin şiddetle çözülebileceği algısı, çocukların ruh sağlığını olumsuz etkileyebilir. Ekran karşısında çocuklar geçici olarak kendilerini daha mutlu ve heyecanlı hissedebilirler. Ancak oyun sona erdiğinde, içe dönük bir ruh hali, artan kalp hızı, kas gerginliği veya titreyen eller gibi fizyolojik belirtilerle birlikte bir boşluk ve tatminsizlik hissi yaşayabilirler (Lemmens vd., 2011). Bu çocuklar, aynı düzeyde memnuniyet sağlamak için ise zamanla daha fazla süre ekran karşısında zaman geçirmeye ihtiyaç duyarlar. Başlangıçta kısa süreli ekran kullanımından mutlu olan çocuklar, zamanla bu sürenin yetmediğini hissederek süreyi artırma eğilimine girebilirler. Bu durum çocukların giderek daha fazla zamanlarını ekrana ayırmalarına ve diğer aktivitelerden uzaklaşmalarına neden olabilir (Charlton ve Danforth, 2007).

Ekran kullanımı aniden kesildiğinde veya azaltıldığında, çocuklarda rahatsız edici ruh hali durumları ve fiziksel belirtiler görülebilir. Bu belirtiler arasında hayal kırıklığı, sinirlilik, huysuzluk gibi psikolojik yoksunluk belirtileri ile titremeler ve kas gerginliği gibi fiziksel belirtiler bulunabilir. Bu belirtiler, çocukların yeniden ekran kullanımına yönelmelerine, ekrandan kopamamalarına neden olabilir (Ko vd, 2005). Bu durum ise çocukların yaşamlarında kişisel psikolojik sıkıntılara ve sosyal ilişkilerde çatışmalara yol açabilir. Örneğin, çocuklar aile üyeleri ve arkadaşları ile olan ilişkilerinde sorunlar yaşayabilirler. Ayrıca, sürekli dijital oyun oynama, çocukların akademik performanslarını olumsuz etkileyebilir ve diğer faaliyetlere katılımını azaltabilir (Choo vd., 2010). Uzun süre oyundan uzak kaldıktan sonra bile çocuklar hızla eski oyun oynama alışkanlıklarına geri dönebilirler. Bu çocuklar oyun oynama üzerindeki kontrollerini kaybederek bu durumu yönetmekte zorlanabilirler (Dong ve Potenza, 2014).

Tüm dünyada benzer etkileri nedeniyle Amerikan Pediatri Akademisi gibi kuruluşlar, çocukların teknoloji kullanımını belirli kurallar ve sınırlamalar

çerçevesinde kontrol etmeyi önermektedir. Örneğin, 18-24 ay arası çocukların dijital medyadan uzak tutulması, 2-5 yaş arası çocukların dijital medya kullanımının sınırlandırılması ve günde bir saatlik ekran süresinin önerilmesi gibi kurallar sağlıklı teknoloji kullanımını teşvik etmektedir (Hill vd., 2016). Bu nedenle, bu teknolojilerin etkili ve dengeli bir şekilde kullanılması, eğitimcilerin ve ebeveynlerin bilinçli yaklaşımlarını gerektirmektedir.

Ebeveynler, çocuklarının teknoloji kullanımını kontrol ederek, onların hem zihinsel hem de duygusal gelişimlerine katkıda bulunabilir ve teknolojinin potansiyel faydalarını maksimize ederken, olumsuz etkilerini en aza indirebilirler. Liu ve diğerlerine (2015) göre, çocuğun ekran bağımlılığından kurtulmasına yardımcı olmanın ilk adımı, bağımlılığa neyin neden olabileceğini anlamaktır. Bu bağlamda, yetişkinlerin ekran kullanımı konusunda farkındalıklarının yüksek olması ve ekran bağımlılığının muhtemel nedenleri konusunda bilinçli olmaları, gerekli önlemlerin alınması ve müdahalelerin yapılmasında etkili olacaktır. Ekran bağımlılığının nedenlerini ve bireyler üzerinde nasıl bir etki yarattığını daha ayrıntılı olarak incelemek gerekmektedir.

2.4.1. Ekran bağımlılığının nedenleri

Ekran bağımlılığının nedenleri çeşitli faktörlere dayanmaktadır. Çocukların ekran başında fazla zaman geçirmesinin başlıca nedenleri arasında ebeveynlerin yoğun iş temposu ve çocukların dijital cihazlara kolay erişimi yer almaktadır (Jones ve Smith, 2019). Güleç (2018) ekran bağımlılığı ile ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkiyi incelenmiş ve otoriter ebeveynlik stillerinin çocuklarda ekran bağımlılığını artırdığını bulmuştur. Otoriter ebeveynlik ve ekran bağımlılığı kombinasyonu, çocukların duygusal düzenleme ve stres yönetimi becerilerini olumsuz etkileyebilir (Baumrind, 1991). Ayrıca, dijital içeriklerin çocuklar için cazip ve eğlenceli olması da bağımlılığın artmasına sebep olabilmektedir. Hawi ve Samaha (2017), akıllı telefon bağımlılığı, kaygı ve aile ilişkileri arasındaki ilişkiler başlıklı çalışmalarında, çocuklarda ekran bağımlılığına yol açabilecek faktörleri şu şekilde sıralamıştır;

- Akranları tarafından kabul edildiğini hissetmeyi istemek,
- Düşük benlik saygısı,
- Yalnız hissetmek,
- Gerçek dünyadaki sorumluluk ve yükümlülüklerden kaçınma.

Ekran bağımlılığı, çocukların gelişimini, fiziksel ve psikolojik sağlığını olumsuz etkileyebilmektedir. Aşağıda ekran kullanımının çocukların gelişimine olumsuz etkileri açıklanacaktır.

2.4.2.Ekran Bağımlılığının Etkileri

Dijital oyun oynayan çocukların oyun sürelerini sınırlandıramamaları ve ekran başından ayrılamamaları çocukların sağlığını ve gelişimini olumsuz etkilemektedir. Ekran başında geçirilen aşırı süre, bilişsel, sosyal ve duygusal sorunlara, hareketsizliğe, uyku eksikliğine, davranış problemlerine neden olabilir (Demir, 2017; Martin, 2011). Aşağıda ekran bağımlılığının olumsuz etkileri açıklanmıştır.

2.4.2.1. Sağlık Üzerindeki Etkileri

Teknolojinin aşırı kullanımı, çocukların fiziksel sağlığı üzerinde olumsuz etkilere yol açabilir. Özellikle uzun süre ekran başında kalma, obezite riskini artırabilir. Araştırmalar, televizyon izleme süresi ile çocuklarda obezite arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir (Anderson ve Whitaker, 2010, Jones ve Smith, 2019). Ayrıca, ekran süresinin artması, fiziksel aktivitenin azalmasına ve buna bağlı olarak motor becerilerin gelişiminde gerilemeye neden olabilir (Tremblay vd, 2011).

Aşırı ekran kullanımının olumsuz etkilerinden biri de uyku düzeninin bozulmasıdır. Ekran maruziyeti, uyku kalitesini olumsuz etkileyebilir ve uyku süresini kısaltabilir. Özellikle, yatmadan önce ekran kullanımının artması, melatonin salgılanmasını engelleyerek uykuya dalma süresini uzatabilir (Hale ve Guan, 2015). Bu durum, çocukların genel sağlık durumlarını etkilemekle birlikte bilişsel performanslarını da olumsuz etkileyebilir.

2.4.2.2.Sosyal ve Duygusal Gelişim Üzerindeki Etkileri

Erken çocukluk döneminde aşırı teknoloji kullanımı çocukların sosyal etkileşimlerini kısıtlayarak çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini olumsuz etkileyebilir (Vandewater vd., 2006). Ekran bağımlılığı, çocukların sosyal etkileşimde bulunma ve duygusal deneyimlerini yüz yüze paylaşma fırsatlarını azaltmaktadır (Valkenburg ve Peter, 2011). Ekran başında geçirdikleri sürenin artmasıyla çocukların akranlarıyla yüz yüze etkileşim kurma yerine dijital oyunlara yönelmeleri, empati kurma, paylaşma ve iş birliği gibi sosyal becerilerin gelişimini engelleyebilir (Subrahmanyam ve Greenfield, 2008, Brown, 2019). Bu durum sosyal becerilerin zayıflamasına, empati kurma ve duygusal anlayış eksikliğine yol açabilir (Turkle, 2012). Sosyal-duygusal gelişimin kritik dönemlerinde bu tür etkileşimlerin eksikliği, uzun vadede çocukların sosyal ilişkilerinde ve duygusal sağlıklarında ciddi sorunlara neden olabilir (Güleç, 2018). Ekran bağımlılığı, bireylerde anlık rahatlama ve kaçış sağlasa da duygusal zorluklarla yüzleşme ve çözüm bulma yeteneklerini zayıflatır (Gentile vd., 2011). Bu da çocukların ileriki yaşamlarında stresle başa çıkma kapasitelerini azaltabilir (Güleç, 2018).

2.4.2.3.Bilişsel Gelişim Üzerindeki Etkileri

Erken çocukluk döneminde teknolojinin aşırı kullanımı, çocukların bilişsel gelişimlerinde de olumsuz etkiler yaratabilir. Dijital medyanın aşırı kullanımı, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) gibi bilişsel sorunların ortaya çıkma riskini artırabilir (Christakis, 2004). Araştırmalar, 6-13 yaş arası çocuklarda artan ekran süresinin, ödev yapmama ve kitap okuma davranışlarını olumsuz etkilediğini göstermektedir. Bu durum, dürtüsellikle ilişkilendirilmiş olup akademik başarıda düşüşe neden olabilmektedir (Shin, 2004). Bunun yanı sıra, aşırı ekran kullanımı, çocukların uyku düzenini bozarak bilişsel ve duygusal gelişimlerini de olumsuz etkileyebilir (Johnson, 2021).

2.4.2.4. Dil Gelişim Üzerindeki Etkileri

Ekran bağımlılığı, çocukların dil gelişimi üzerinde olumsuz etkiler yaratabilen önemli bir sorundur. Dil gelişimi, çocukların ileriki yaşamlarında akademik ve sosyal başarıları üzerinde doğrudan etkili olan önemli bir beceridir. Çocukların uzun süreler boyunca ekran başında vakit geçirmesi, yüz yüze iletişim ve etkileşim fırsatlarını azaltarak dil gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir (American Academy of Pediatrics, 2016; Keskindemirci, 2020, Kirkorian vd., 2009, Madigan vd., 2019; Zimmerman, vd., 2007). Özellikle küçük yaşlardaki çocuklar için yüz yüze etkileşimler, dil öğreniminin kritik bir bileşenidir. Bu dönemde uzun süreli ekran kullanımı, bu etkileşimleri sınırlayarak çocukların dil gelişimini engelleyebilir (Kirkorian vd., 2009; Zimmerman, Christakis ve Meltzoff, 2007). Keskindemirci (2020) tarafından yapılan bir araştırmada, çocukların uzun süreli ekran kullanımı ile dil gelişimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma, uzun süre ekran başında vakit geçiren çocukların, yüz yüze iletişim ve sosyal etkileşimlerindeki azalma nedeniyle dil gelişimlerinde gerileme yaşadığını ortaya koymuştur. Araştırmada, çocukların ekran karşısında geçirdikleri sürenin artması ile dil becerilerinde gerileme yaşandığı belirlenmiştir. Madigan, Browne, Racine, Mori ve Tough (2019) tarafından yapılan bir meta-analiz çalışması, erken çocukluk döneminde ekran süresinin artmasıyla dil gelişiminde olumsuz etkilerin ortaya çıktığını göstermiştir.

Ekran bağımlılığının çocukların sağlığı ve gelişimindeki olumsuz etkilerinin önüne geçmede şüphesiz ebeveynlerin bu konudaki farkındalık seviyeleriyle tutum ve davranışları oldukça etkilidir. Ebeveynlerin çocuklarının ekran kullanımını denetleyerek sağlıklı ve dengeli bir dijital deneyim sunmaları gerekmektedir. Özellikle gelişim açısından en kritik yıllar olduğu kabul edilen erken çocukluk dönemindeki çocukların bu cihazları ne sıklıkla, ne kadar sürede kullandığı ve bu zaman dilimlerinde hangi içerikte programlara maruz kaldığı oldukça önemlidir. Bu nedenle, çalışmanın bu bölümünde çocukların ekran bağımlılığını önlemede önemli bir kavram olduğu düşünülen dijital ebeveynlik kavramı ele alınacaktır.

2.5.Dijital Ebeveynlik

Teknolojinin çocukların gelişimine olumlu ve olumsuz yönde etki ettiği yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur (Hirsh-Pasek vd., 2020; Madigan vd., 2019). Bu nedenle, teknolojinin bilinçli ve dengeli bir şekilde kullanılması, çocukların sağlıklı bir şekilde büyümelerine ve gelişmelerine yardımcı olabilir. Çocukların sağlıklı ekran kullanımı alışkanlıkları geliştirmelerine yardımcı olma sorumluluğu ebeveynlere aittir. Ekran kullanımının denetlenmesi ve sınırlandırılması ebeveyn kontrolünde olmadığı takdirde, çocuklarda ekran bağımlılığı gelişebilir (Livingstone ve Helsper, 2008). Çocuklarının dijital dünya ile olan etkileşimlerini yönlendirme ve kontrol etme sürecine dijital ebeveynlik denir (Mascheroni, Ponte ve Jorge, 2018). Dijital ebeveynlik, çocukların çevrimiçi ortamda güvenli ve sağlıklı bir şekilde var olmalarını sağlamak amacıyla ebeveynlerin çeşitli stratejiler ve kurallar uygulamalarını içerir (Livingstone, 2014). Bu uygulamalar, çocukların dijital dünyada güvenli ve sağlıklı bir şekilde var olmalarını sağlar (Livingstone & Helsper, 2008). Anne babaların çocuklarının ekran kullanımına yönelik tutum ve davranışlarına yönelik araştırmalar, ebeveynlerin pozitif veya negatif tutumlarının (Lauricella vd., 2015; Nikken ve Haan, 2015; Nikken ve Schols, 2015) ve çocuğun ekran kullanımına yönelik sınır ve kuralların olup olmasının, bu sınırların nasıl belirlendiğinin (De Decker vd., 2015; Downing vd., 2015; Solomon- Moore vd., 2017) çocuğun ekran kullanımını etkilediğini göstermektedir.

Çocukların dijital dünyaya ve ekran içeriğine erişiminde ebeveynler başrol oynamaktadır. Bu bağlamda, ebeveynlerin çocuklarının ekran erişimindeki etkin rolleri ve bu rollerin etkilerine yönelik yapılan çalışmalar, ekran içeriği, türü ve ekran kullanım süresinin ebeveyn tutumlarıyla, çocuk yetiştirirken benimsedikleri iletişim stratejileriyle ilişkili olduğunu göstermektedir (Livingstone, 2007; Warren ve Aloia, 2019). Akbaş ve Dursun'a (2020) göre, çocuklarda ekran bağımlılığını azaltmanın en iyi yolu ebeveyn ve çocuk arasındaki açık iletişimidir. Ebeveyn, çocukların ekran kullanım davranışları ve bu davranışların ev hayatı dışındaki gelecekteki kariyerleri/egitim fırsatları üzerindeki sonuçları hakkında ne kadar açıklayıcı

olursa çocukların ebeveyni dinleme ve istedik davranışlara uymaya istekli olma olasılıkları o kadar yüksek olur. Ekranın çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak ve ekran ile çocuk arasında arabuluculuk yapmak amacıyla ebeveynlerin kullandığı davranış ve stratejilere “ebeveyn aracılığı” denir (Dedkova ve Smahel, 2020). Ebeveyn aracılığı, ebeveynlerin kaygılarını yansıtan bir aile dinamiğidir ve bu nedenle ebeveynlik tarzlarından etkilenir. Ebeveynlerin, çocuklarının ekran bağımlılığını ciddi bir problem olarak algılama düzeyi artıkça, ebeveyn aracılığına katılım oranları da artmaktadır (Şen vd., 2020). Kısıtlayıcı aracılık, aktif aracılık, ve birlikte izleme olmak üzere üç ana dijital ebeveyn aracılığı türü vardır. Kısıtlayıcı aracılıkta ebeveynler; çocuklarının ekran kullanımını kontrol altına almak için zaman ve içerikle ilgili sınırlar belirlerler. Aktif aracılık ve birlikte izleme stratejileri, ebeveynlerin çocuklarının dijital medya kullanımını yönetirken benimsedikleri iki önemli yaklaşımdır. Bu stratejiler, çocukların dijital dünyada sağlıklı ve güvenli bir şekilde var olmalarını sağlamanın yanı sıra, ebeveynlerin dijital ebeveynlik rollerini etkin bir şekilde yerine getirmelerine yardımcı olur. Livingstone ve Helsper (2008), çocukların dijital dünyada güvenli ve sağlıklı bir şekilde yer alabilmeleri için ebeveynlerin dijital ebeveynlik stratejilerini etkili bir şekilde uygulamalarının önemini vurgulamaktadır. Ekran süresi yönetimi, içerik kontrolü, dijital okuryazarlık, pozitif dijital davranışlar ve aile içi dijital anlaşmalar önemli dijital ebeveynlik stratejileri arasında yer almaktadır (Kirwil, 2009). Ebeveynlerin bu stratejileri etkili bir şekilde uygulamaları, çocuklarının dijital dünyada güvenli ve sağlıklı bir şekilde yer almalarını sağlar. Bu stratejiler ayrıca, çocukların dijital dünyada karşılaşılabilecekleri risklere karşı korunmalarını ve teknolojinin sağladığı fırsatlardan güvenli bir şekilde yararlanmalarını da sağlamaktadır.

2.5.1. Ekran Süresi Yönetimi

Ebeveynlerin çocuklarının günlük ekran kullanım sürelerini belirlemeleri ve bu süreleri denetlemeleri gerekmektedir. Uzun süreli ekran kullanımı, çocukların fiziksel ve psikolojik sağlığını olumsuz yönde etkileyebilir (American Academy of Pediatrics, 2016). Bu nedenle, belirli süre

sınırlamaları koymak ve bu sınırlamaları tutarlı bir şekilde uygulamak çocukların ekran kullanımından olumsuz etkilenmelerinin önüne geçebilir.

2.5.2. İçerik Kontrolü

Çocukların erişebileceği dijital içeriklerin uygunluğunu kontrol etmek, zararlı veya yaşa uygun olmayan içeriklere erişimi engellemek gereklidir. Ebeveyn tarafından içerik kontrolünün yapılması, çocukların yaşlarına ve gelişim düzeylerine uygun içeriklere erişimlerini sağlarken, onları olumsuz içeriklerden de korur (Strasburger, 2004).

2.5.3. Dijital Okuryazarlık

Çocukların dijital dünyayı bilinçli ve güvenli bir şekilde kullanmaları için gerekli bilgi ve becerileri kazanmalarını sağlamak da dijital ebeveynlik stratejilerinin bir parçasıdır. Dijital okuryazarlık, çocukların interneti ve diğer dijital araçları etkin ve güvenli bir şekilde kullanmalarını sağlayan becerileri içerir (Livingstone, 2014).

2.5.4. Pozitif Dijital Davranışlar

Çocuklara, dijital dünyada nasıl olumlu ve saygılı bir şekilde davranmaları gerektiğini öğretmek ve siber zorbalık gibi olumsuz davranışlardan kaçınmalarını sağlamak, dijital ebeveynliğin kritik bir unsurudur (Holloway, Green ve Livingstone, 2013). Ebeveyn tarafından pozitif dijital davranışların kazandırılması, çocukların dijital dünyada sağlıklı sosyal ilişkiler kurmalarını ve olumsuz dijital davranışlardan uzak durmalarını sağlar.

2.5.5. Aile İçi Dijital Anlaşmalar

Aile içinde dijital cihazların kullanımı konusunda ortak kurallar ve anlaşmalar oluşturmak ve bu kuralların uygulanmasını sağlamak önemlidir. Aile içinde yapılan dijital anlaşmalar, aile içinde dijital cihaz kullanımının düzenlenmesini ve her bireyin dijital cihazları sorumlu bir şekilde kullanmasını sağlar (Nikken ve Schols, 2015). Tüm bu stratejiler, ebeveynlerin dijital

ebeveynlik rolünü etkin bir şekilde yerine getirmelerine yardımcı olurken çocukların dijital dünyada güvenli ve sağlıklı bir şekilde yer almalarını destekler.

Ekran bağımlılığı, çocukların dijital cihazlara aşırı derecede zaman ayırması ve bu nedenle sosyal, akademik ve fiziksel alanlarda olumsuz etkiler yaşaması durumudur. Bu bağımlılık, çocukların yüz yüze iletişim becerilerinin zayıflamasına ve sosyal izolasyona yol açabilir (Twenge ve Campbell, 2018). Ekran başında geçirilen fazla zaman, çocukların çevrim içi dünyada daha fazla vakit geçirmesine ve sanal ortamda akranlarıyla daha sık etkileşimde bulunmasına neden olabilir. Bu etkileşimlerin bir kısmı ise ne yazık ki çocukların olumsuz deneyimler yaşamasına neden olabilir. Çevrim içi ortamlar, çocukların akranlarıyla iletişimlerini olumsuz etkileyebilir, farklı davranış problemleri göstermelerine neden olabilir. Sanal ortamlarda yapılan taciz, tehdit veya alay etme gibi zorbalık biçimleri, çocukların psikolojik ve duygusal sağlığını olumsuz etkileyebilir. Bu durumlar çocuklar arasında akran zorbalığının ortaya çıkması için uygun bir zemin hazırlar (Kowalski ve Limber, 2013). Kimliklerini gizleyebilmeleri ve mesafeli iletişim ortamları, çocukların daha cesur ve korkusuz davranmalarına neden olabilir. Bu da dijital ortamda zorbalık davranışlarının artmasına yol açabilir (Gürpınar ve Oğuz, 2018). Ekran bağımlılığı, çocukların çevrim içi zorbalığa maruz kalma veya zorbalık yapma riskini artırabilirken, aynı zamanda zorbalık deneyimleri de çocukların dijital cihazlara olan bağımlılığını pekiştirebilir (Tokunaga, 2010). Bu bölümde, akran zorbalığı kavramı ele alınarak ekran bağımlılığıyla ilişkisi açıklanacaktır.

2.6. Erken Çocuklukta Akran Zorbalığı

Çocuk, dünyaya geldiğinde genetik faktörlerin yanı sıra çevresel faktörlerin etkisiyle bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel alanlarda gelişimini tamamlar. Çocuğun gelişim süreçlerinde, anneyle kurduğu bağ, anne babanın çocuk yetiştirme tutumu ve sosyo-ekonomik durum gibi etkenler önemli rol oynamaktadır. Çocuğun aileden uzaklaşıp bağımsızlığını ilan ettiği ilk dönem, kreş veya anaokulu kurumlarına başladığı dönemdir. Bu süreçte çocuk, anne

babasının dışında, sosyal çevresindeki akranlarıyla etkileşime ve iletişime geçer. Böylece, bu dönemde çocuklar için akran iletişimi başlamış olur (Şen, 2009). Erken çocukluk döneminde çocukların sosyal, duygusal ve bilişsel gelişiminde akran ilişkileri merkezi bir rol oynar. Bu dönemde çocukların kazandıkları empati, işbirliği, problem çözme ve duygusal düzenleme gibi beceriler, onların gelecekteki sosyal ilişkilerini ve genel yaşam kalitelerini olumlu yönde etkiler. Bu nedenle, erken çocukluk döneminde kurulan sağlıklı akran ilişkileri sağlıklı bir gelişim için kritik öneme sahiptir.

Çocuklar akranlarıyla birlikte zaman geçirirken, akranlarıyla eğlenceli oyunlar oynama, arkadaşlık kurma ve sürdürme, grup oyunlarınakabul görerek yakın ilişkiler geliştirme gibi olumlu etkileşimler yaşayabilirler. Bununla beraber her çocuk, akran ilişkilerinde kendini ifade etme ve ilişkiden güven ve doyum sağlama konusunda pozitif deneyimlere sahip olamayabilir. Bu nedenle, bazı çocuklar pozitif akran ilişkilerinden olumlu etkiler alırken ve sorun yaşamazken, bazıları bu ilişkilerde problemlerle karşılaşabilmektedir (Beyazkürk, Anlıak ve Dinçer, 2007). Çocuklar zaman zaman birbirlerine karşı fiziksel saldırılar, olumsuz sözler ve alaycı jestler veya mimikler gibi incitici ve dışlayıcı davranışlar sergileyebilirler (Hanish, Ryan, Martin ve Fabes, 2005).

Bir bireyin, zaman içerisinde tekrarlanan şekilde bir veya birden fazla kişi tarafından fiziksel ve/veya sözlü ifadeler ve jestler kullanılarak olumsuz davranışlara maruz kalmasına zorbalık denir (Olweus, 1994). Zorbalık, bir grup veya birey tarafından zarar verme amacıyla gerçekleştirilen, zaman içinde tekrarlanan ve taraflar arasında güç dengesizliği içeren saldırgan davranışlara verilen genel isimdir (Nansel vd., 2001, Pişkin, 2002). Bir çocuğun diğer bir çocuğa karşı tekrarlayan, kasıtlı olarak fiziksel (vurmak, itmek), sözel (alay etmek, tehdit etmek) ve/veya sosyal (dedikodu yaymak, dışlamak) olarak zarar verici davranışlarda bulunmasına ise akran zorbalığı denir. Akran zorbalığı, genellikle okul ortamlarında meydana gelen ve bir öğrencinin veya öğrenci grubunun, başka bir öğrenciye karşı sistematik olarak tekrarlanan saldırgan davranışlar sergilediği bir olgudur. Glew, Rivara ve Feudtner (2000) akran zorbalığını, genellikle bir grup çocuğun, savunmasız olarak algılanan diğer bir

çocuğa karşı zarar verme veya rahatsız etme amacıyla sergilediği davranışlar olarak tanımlamaktadır.

Son yıllarda yapılan araştırmalar, akran zorbalığının küçük yaşlarda da görüldüğünü ve bu dönemde yapılan zorbalığın mağdur çocukları oldukça olumsuz etkilediğini göstermektedir (Altın ve Kaya, 2021, Çakmak ve Mutlu, 2018, Karaman ve Kepenekçi, 2019). Karaman ve Kepenekci (2019) tarafından yapılan bir araştırmada, okul öncesi çocuklar arasında dışlama, alay etme ve tehdit etme gibi davranışların yaygın olduğu ve bu tür davranışların çocukların duygusal gelişimlerini olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Bu tür psikolojik şiddet örnekleri, çocukların özgüvenlerini zedeleyebilir ve sosyal ilişkilerinde zorluklara yol açabilir (Karaman ve Kepenekci, 2019). Ayrıca, Altın ve Kaya (2021) tarafından yapılan bir araştırmada da, okul öncesi dönemde akran zorbalığının yaygınlığını ve etkileri incelenmiştir. Bu çalışma, küçük yaş gruplarında da zorbalık davranışlarının görüldüğünü ve bu davranışların çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini olumsuz etkilediğini göstermiştir. Çakmak ve Mutlu (2018) ise okul öncesi dönemdeki çocuklar arasında görülen psikolojik şiddetin, çocukların stres seviyelerini artırdığı ve okul ortamına uyumlarını zorlaştırdığı sonucuna varmıştır. Bu çalışmada, öğretmenlerin ve ebeveynlerin, çocuklar arasındaki psikolojik şiddeti erken dönemde fark edip müdahale etmelerinin önemi vurgulanmaktadır (Çakmak ve Mutlu, 2018). Okul öncesi dönemde uygulanan psikolojik şiddetin etkileri, çocukların duygusal ve sosyal gelişimleri üzerinde derin izler bırakabilir. Bu nedenle, akran zorbalığının nedenlerinin anlaşılması ve bu davranışların sonuçlarının incelenmesi, erken müdahale ve önleme stratejilerinin öneminin farkında olunması çocukların sağlıklı gelişimlerini desteklemek için kritik öneme sahiptir. Akran zorbalığıyla mücadelede uygun stratejilerin belirlenmesi ve uygulanmasında akran zorbalığının türlerini dikkate almak da önemlidir. Bu bölümde akran zorbalığının türleri, nedenleri, sonuçları, önleme ve müdahale stratejileri açıklanacaktır.

2.6.1. Akran zorbalığının türleri

Akran zorbalığı fiziksel saldırılar (tekme atma, çekme, itme gibi), sözlü tacizler (alay etme, aşağılama, kızdırma, dalga geçme, küçük düşürücü isimler takma gibi), asılsız söylentilerin yayılması, gruptan dışlama, yalnızlaştırma gibi dolaylı taktikler, kişisel eşyaların izinsiz alınması veya zarar görmesi gibi davranışlar ve siber zorbalık olarak farklı şekillerde ve doğrudan veya dolaylı eylemlerle gerçekleşebilir (Colpin, Bauman, Menesini, 2021; Tatiani, 2021). Bu özellikler, zorbalığın karmaşık ve çok yönlü doğasını yansıtmaktadır. Furniss (2000) okul zorbalığını fiziksel ve psikolojik olarak ikiye ayırmakta; fiziksel zorbalığın kurbanı doğrudan uygulandığını, psikolojik zorbalığın ise dolaylı olarak gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Olweus (1993) de zorbalığı “doğrudan” ve “dolaylı” olmak üzere iki kategoriye ayırmıştır ve dolaylı zorbalığın gizli doğası nedeniyle bu türe özel bir önem atfetmiştir.

Zorbalık üzerine çalışma yapan birçok araştırmacı, zorbalığı farklı kategorilerde (sözlü, fiziksel, psikolojik, doğrudan ya da dolaylı, siber zorbalık) sınıflandırmıştır. Akademik çalışmalarda, siber zorbalığın genellikle ilköğretim ve ergenlik dönemi ile başladığı (Kowalski ve Limber, 2007), ancak okul öncesi dönemde siber zorbalık vakalarına rastlanmadığı ortaya konmuştur (Kowalski ve Limber, 2007). Bu çalışma kapsamında okul öncesi dönem çocukları ele alındığından siber zorbalık alt başlığına yer verilmeyecek akran zorbalığının sözlü, fiziksel ve dolaylı/ilişkisel zorbalık boyutları açıklanacaktır.

2.6.1.1. Sözlü Zorbalık

Sözlü zorbalık, karşıdaki kişiyi incitmek ve kırmak amacıyla söylenen tüm ifadeleri içermekte olup, lakap takma, alay etme, cinsel içerikli konuşmalar yapma ve aşağılayıcı dil kullanma gibi eylemleri kapsar. Ayrıca, zorbalığa maruz kalan kurbanı bağırmak, iftira atmak ve alay etmek gibi eylemler de görülmektedir. Bu tür zorbalık, hedef alınan kişiyi duygusal olarak kırmak ve incitmek amacıyla gerçekleştirilirken, fiziksel zorbalığa yönelmenin de bir başlangıcı olarak görülmektedir.

2.6.1.2. Fiziksel Zorbalık

Zorbalık sırasında temas halinde bulunma, itme, vurma, sarsma, çarpma, saç çekme, tekmeleme gibi eylemler sıkça görülebilir. Bu tür eylemler, fiziksel zorbalık olarak adlandırılır ve dışarıdan kolayca fark edilebilirler (Gürhan, 2017, Tanrıkulu, 2018). Özellikle çocuklar arasında bilerek ve isteyerek arkadaşlarına zarar vermek amacıyla uygulanan agresif davranışlar, fiziksel zorbalığın bir örneğidir. Bu tür zorbalıklar, genellikle herhangi bir araç kullanmadan doğrudan hedef alınan kişiye yöneltilen davranışları kapsar (Pişkin, 2002). Fiziksel zorbalık, içerdiği şiddet eylemleri nedeniyle diğer zorbalık türlerine kıyasla daha kolay fark edilebilir (Ünal, 2019; Şimşek, 2023). Bu nedenle doğrudan zorbalık kategorisinde de ele alınabilmektedir (Sullivan, Cleary, Sullivan, 2003; Tanrıkulu, 2018).

2.6.1.3. Dolaylı/ Zorbalık

Dolaylı zorbalık, bir veya bir grup öğrencinin, doğrudan fiziksel veya sözlü eylemlerde bulunmadan dolaylı yollarla bir veya birden fazla öğrenciyi incitme ve yıpratma eylemidir (Rosen vd., 2017; Uysal ve Dinçer, 2012). Bu tür zorbalık, hedef kişiyi toplum içinde yalnızlaştırmaya, dedikodu yayarak itibarını zedelemeye ve çevresi tarafından manipüle edilmeye çalışma amacını taşır. Dolaylı zorbalıkta, doğrudan temas veya açıkça ifade edilen sözlü zorbalık olmayabilir (Özbek ve Taneri, 2022). Bunun yerine gizli gerçekleştirilen manipülatif davranışlar ve dolaylı saldırılar ön plandadır. Dışlama, önemsememe veya kaçınma gibi davranışlar, aynı zamanda ilişkisel/dolaylı zorbalığa maruz kalan kişi veya kişilerle diğer bireyler arasındaki iletişimi engelleme, öğrencileri kasıtlı olarak faaliyetlerden dışlama, arkadaşlık kurmalarını önleme, dedikodu yapma, hiçbir suçu olmayan birini haksız yere otoritelere şikâyet etme gibi eylemler dolaylı zorbalık türüne örnek teşkil etmektedir (Hasırcı, 2024). Bu zorbalık türü diğerleri gibi kötü algılanmamakla birlikte aslında daha sinsi ve tehlikeli olduğu sonuçlarından anlaşılmaktadır (Olweus, 1993). Dolaylı zorbalık, diğer zorbalık türleriyle birlikte çocukların sosyal gelişimini daha fazla sekteye uğratabileceği varsayımıyla ilişkilendirilmekte (Çevik, 2021), bu yönüyle diğer zorbalık

türlerinin içinde tehlikesiz gibi görünüp tam tersi etki yaptığı görülmektedir (Ünal, 2019).

2.6.2. Zorbalığın Nedenleri

Akran zorbalığı, bireysel, ailesel ve çevresel faktörlerin bir etkileşimi olarak ortaya çıkabilir. Bireysel nedenler arasında düşük benlik saygısı, empati eksikliği ve saldırgan kişilik özellikleri yer alır (Salmivalli, Lagerspetz, Björkqvist, Österman ve Kaukiainen, 1996). Okul öncesi dönemde çocukların saldırgan davranışlar sergilemesinde düşük benlik saygısı, empati eksikliği ve erken yaşta öğrenilen saldırganlık gibi bireysel faktörler rol oynayabilir. Bu yaş grubunda empati gelişimi henüz tamamlanmamış olduğundan, çocuklar akranlarına karşı zarar verici davranışlar sergileyebilirler.

Ailesel nedenler arasında ise disfonksiyonel aile yapısı (sürekli çatışma yaşayan, ebeveynlerden birinin çocukları ihmal yada istismar ettiği aile yapısı) ebeveynlerin yetersiz denetimi ve aile içi şiddet bulunmaktadır (Baldry ve Farrington, 2000). Altın ve Kaya (2021) tarafından yapılan araştırmaya göre, okul öncesi dönemde zorbalığın nedenleri arasında aile içi şiddet ve ebeveynlerin tutarsız disiplin yöntemleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu dönemde çocuklar, ebeveynlerinin davranışlarından ve aile içindeki etkileşimlerden doğrudan etkilenmektedir. Sorunlu aile yapısı ve ebeveynlerin yetersiz denetimi, çocukların zorba davranışlar geliştirmesine katkıda bulunabilir. Aile içinde tutarsız disiplin yöntemleri ve aile içi şiddet, çocukların saldırgan davranışlar sergilemesine neden olabilir (Altın ve Kaya, 2021).

Çevresel nedenler arasında ise okul iklimi, sosyal normlar ve akran grubu dinamikleri önemli rol oynar (Espelage ve Swearer, 2004). Okul iklimi ve öğretmen desteği zorbalık davranışlarının önlenmesinde kritik bir rol oynar. Demir (2022) tarafından yürütülen bir araştırma, pozitif okul ikliminin ve öğretmen desteğinin akran zorbalığını azaltmada etkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmada, okul yönetimlerinin ve öğretmenlerin zorbalıkla mücadele de erken müdahaleci yaklaşımı benimsemeleri gerektiği vurgulanmıştır. Okul öncesi dönemde çocuklar, okul ortamında

öğrendikleri sosyal normlar ve akran grubu dinamiklerinden etkilenirler. Okul ortamının güvenli ve destekleyici olması, çocukların zorbalık davranışlarını önlemede önemli bir faktördür. Öğretmenlerin ve diğer okul çalışanlarının, çocuklar arasındaki zorbalık davranışlarını erken fark edip müdahale etmeleri kritik öneme sahiptir.

Sonuç olarak, okul öncesi dönemde akran zorbalığının nedenleri, çocukların bireysel özellikleri, aile yapıları ve okul ortamlarının etkileşimi ile şekillenir. Bu nedenlerin anlaşılması, zorbalıkla mücadelede etkili stratejilerin geliştirilmesi açısından önemlidir. Öğretmenler, ebeveynler ve okul yöneticileri, çocukların sağlıklı sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemek için bu faktörlere dikkat etmelidir.

2.6.3. Zorbalığın Sonuçları

Araştırmalar akran zorbalığının sonuçlarının, hem mağdur hem de zorba açısından ciddi ve uzun vadeli olabildiğini ortaya koymaktadır. Mağdurlar uzun vadede depresyon, anksiyete, düşük benlik saygısı ve intihar düşünceleri gibi psikolojik sorunlar yaşayabilirler (Klomek vd., 2007; Olweus, 1993). Akran zorbalığı, mağdur üzerinde psikolojik, duygusal ve sosyal açıdan olumsuz etkiler yaratır. Zorbalık mağduru olan öğrenciler, genellikle düşük benlik saygısı, anksiyete ve depresyon gibi duygusal sorunlarla karşı karşıya kalabilirler (Akduman, 2012; Gültekin ve Sayıl, 2005; Güngör ve Deryakulu, 2009; Smith, 2014). Akduman (2012) çalışması, zorbalığın mağdurlar üzerinde ciddi psikolojik etkiler yarattığını ve bu etkilerin uzun vadede devam edebileceğini göstermektedir. Ayrıca, akademik başarılarında düşüşler gözlemlenebilir, okula karşı olumsuz tutumlar sergileyebilir ve sosyal izolasyon yaşayabilirler (Akduman, 2012, Espelage, Hong, Rao ve Low, 2013, Gültekin ve Sayıl, 2005, Güngör ve Deryakulu, 2009, Hawker ve Boulton, 2000, Juvonen, Nishina, ve Graham, 2000, Koçak ve Boyacı, 2010, Nansel vd., 2001; Peker vd., 2012, Olweus, 1993, Swearer ve Hymel, 2015, Yurtal ve Artut, 2008). Altın ve Kaya (2021) tarafından yapılan araştırma, okul öncesi dönemde zorbalık davranışlarının bu yaş grubundaki çocukların duygusal ve sosyal becerilerini zayıflattığını ortaya koymuştur. Bu çocuklar ilerleyen

yaşlarda sosyal kaygı ve düşük benlik saygısı gibi sorunlarla karşılaşabilirler. Zorbalık yapan öğrencilerin ilerleyen yaşamlarında çeşitli olumsuz sonuçlarla karşılaşma riski taşıdıkları, literatürde geniş bir şekilde tartışılmıştır. Ttofi ve diğerleri (2011) tarafından yapılan bir meta-analiz çalışmasında, zorbalık yapan öğrencilerin ilerleyen yıllarda antisosyal davranışlar, suça eğilim ve sağlıksız ilişkiler geliştirme olasılıklarının yüksek olduğu belirtilmiştir. Bu bulgu, zorbalık davranışlarının uzun vadeli etkilerinin ciddiyetini vurgulamaktadır ve erken müdahalelerin önemine işaret etmektedir.

Benzer şekilde, Çelik ve Yıldırım (2021) tarafından yapılan bir çalışmada da zorbalık yapan öğrencilerin yetişkinlik döneminde daha yüksek düzeyde antisosyal davranışlar sergiledikleri ve suça eğilimli oldukları vurgulanmıştır. Bu çalışma, zorbalık yapan bireylerin ilerleyen yaşamlarında çeşitli sosyal ve psikolojik problemlerle karşılaşabileceklerini göstermektedir. Her iki çalışmanın bulguları, zorbalık davranışlarının sadece anlık bir problem olmadığını, aynı zamanda uzun vadeli sosyal ve bireysel sorunlara yol açabileceğini ortaya koymaktadır.

2.6.4. Akran Zorbalığının Önlenmesi ve Müdahale Stratejileri

Çocuklar için sosyal öğrenme, en etkili öğrenme yöntemlerinden biridir. Çocukların sağlıklı ilişkiler geliştirmeleri, toplumda aktif ve olumlu rol oynamalarında yetişkinlerin rolü ve sorumluluğu yüksektir. Dolayısıyla, çocukların olumlu akran deneyimleri yaşamaları için ebeveynler ve eğitimcilerin örnek olması, doğru yönlendirmeleri yapmaları gerekmektedir. Eğer gerekli denetim ve rehberlik sağlanmazsa, çocuk çatışmalarda saldırgan davranışlara yönelirse, akranları tarafından dışlanabilir. Bu durum, çocuğun sosyal ilişkilerinde geri çekilme davranışları sergilemesine ve güvensizlik ile dışlanmışlık duyguları yaşamasına yol açabilir. Çocuğun yaşadığı sosyal uyum problemi ise saldırganlık, şiddet ve zorbalık şeklinde kendini gösterir (Özdemir ve Tepeli, 2015). Akran zorbalığının önlenmesi ve müdahale stratejileri üzerine yapılan araştırmalar, okul yönetimleri, öğretmenler ve ebeveynlerin iş birliği yapmasının önemini vurgulamaktadır. Olweus'un Zorbalık Önleme Programı (OBPP) gibi programlar, zorbalığın azaltılması ve öğrencilere güvenli bir okul

ortamı sağlanması konusunda etkili yöntemler sunmaktadır (Olweus, 1993). Benzer şekilde Rigby (2003), Avustralya'da gerçekleştirdiği çalışmada, zorbalığın öğrenciler üzerinde kalıcı duygusal ve akademik etkiler bıraktığını, zorbalığın önlenmesi için kapsamlı okul politikaları ve programlarının gerekliliğini vurgulamıştır. Smith ve Sharp (1994) da, İngiltere'deki okul ortamlarında akran zorbalığını inceleyerek, zorbalıkla mücadelede öğretmenlerin ve okul yönetimlerinin rolüne dikkat çekmiş, zorbalığın önlenmesi ve etkili müdahale stratejilerinin geliştirilmesi için okul içi eğitim programlarının önemini vurgulamaktadır. Amerika'da yapılan bir çalışma, bibliyoterapi ve yaratıcı drama temelli bir programın, çocukların zorbalık davranışlarını azaltmada etkili olduğunu göstermektedir (Rideout, Foehr ve Roberts, 2010). Bu program, çocukların duygusal farkındalıklarını artırarak ve empati yeteneklerini geliştirerek zorbalık davranışlarını önlemeyi amaçlamaktadır.

Türkiye'de okul öncesi dönemde ekran bağımlılığı ve akran zorbalığını önlemeye yönelik çeşitli müdahale programları geliştirilmiştir. Bu programlar, çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemek amacıyla tasarlanmış olup, öğretmenler ve ebeveynler için eğitim ve rehberlik sağlamaktadır. Örneğin, Peker ve Eroğlu (2012) tarafından geliştirilen bir program, okul öncesi dönemde zorbalık davranışlarını azaltmayı hedeflemektedir. Bu program, öğretmenlerin zorbalıkla mücadele yöntemlerini öğrenmelerini ve çocuklara empati, sosyal beceriler ve problem çözme yetenekleri kazandırmalarını amaçlamaktadır. Program, grup çalışmaları, drama ve rol yapma gibi etkinlikler içermektedir. Bunun yanı sıra, Türkiye'de gerçekleştirilen bir başka çalışmada, çocukların ekran kullanımını sınırlamak ve olumlu sosyal etkileşimleri teşvik etmek amacıyla ebeveynlere yönelik eğitim seminerleri düzenlenmiştir (Yurtal ve Artut, 2008). Bu seminerler, ebeveynlerin çocuklarının ekran kullanımını kontrol altına almasına yardımcı olacak stratejiler sunmaktadır.

2.7. Ekran Bağımlılığı ve Akran Zorbalığı

Ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, bu iki olgu arasındaki karmaşık ve çok yönlü bağlantıları ortaya koymaktadır. Araştırmalar, ekran bağımlılığının, çocukların sosyal becerilerini zayıflatarak ve empati kurma yeteneklerini azaltarak akran zorbalığına yol açabileceği öne sürülmektedir (Espelage, Hong, Rao, & Low, 2013). Özellikle, ekran başında uzun süreler geçiren çocukların yüz yüze etkileşimlerinin azalması, sosyal izolasyona ve dolayısıyla zorbalık davranışlarının artmasına neden olabilir (Gültekin & Sayıl, 2005).

İngiltere'de yapılan bir araştırma, ekran bağımlılığı olan çocukların sosyal becerilerinde belirgin eksiklikler yaşadığını ve bu durumun akran zorbalığına katkıda bulunabileceğini ortaya koymuştur (Griffiths ve Kuss, 2017). Benzer şekilde, Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir çalışma, ekran başında fazla zaman geçiren çocukların empati kurma yeteneklerinin azaldığını ve sosyal ilişkilerinde daha fazla zorbalık davranışı sergilediğini göstermiştir (Pepler & Craig, 1998).

Ekran bağımlılığı ve akran zorbalığının çocukların psikososyal gelişimi üzerinde ciddi etkileri olabilir. Örneğin, ekran bağımlılığı, çocukların duygusal düzenleme becerilerini zayıflatabilir ve bu da akran zorbalığına karşı daha savunmasız hale gelmelerine yol açabilir (Swearer & Hymel, 2015). Ayrıca, zorbalığa maruz kalan çocuklar, daha yüksek düzeyde anksiyete, depresyon ve düşük benlik saygısı gibi psikolojik sorunlar yaşayabilir (Peker & Eroğlu, 2012; Hawker ve Boulton, 2000). Norveç'te yapılan bir çalışma, zorbalığa maruz kalan çocukların uzun vadede daha ciddi psikolojik sorunlar yaşadıklarını ve bu çocukların okul başarılarının da olumsuz etkilendiği tespit etmiştir (Solberg & Olweus, 2003). Benzer şekilde, Avustralya'da yapılan bir araştırma, zorbalığa uğrayan çocukların sosyal izolasyon yaşadıklarını ve bu durumun ilerleyen yaşlarda da devam edebileceğini göstermiştir (Rigby, 2003).

Araştırmalar, akran zorbalığına maruz kalan çocuklarda görülen ekran bağımlılığının ortaya çıkan psikolojik sorunları daha da derinleştirebildiğini göstermektedir. Mağdurlar dijital cihazlarla daha fazla vakit geçirdikçe sosyal

izolasyon ve yalnızlık duyguları artabilir (Strasburger, 2004).Ayrıca, ekran bağımlılığı ile bağlantılı olarak, çocukların akademik başarılarının düşmesi ve okuldan soğumaları da gözlemlenebilir (Gentile, Reimer, Nathanson, Walsh, & Eisenmann, 2014).

Okul öncesi dönemde ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı, çocukların gelişimini olumsuz etkileyen iki önemli sorundur. Bu iki olgu arasındaki ilişki, çocukların sosyal ve duygusal becerilerini zayıflatarak ve empati kurma yeteneklerini azaltarak zorbalık davranışlarını artırabilir. Bu nedenle, ebeveynler ve eğitimciler, çocukların ekran kullanımını sınırlamak ve olumlu sosyal beceriler kazandırmak için çeşitli stratejiler geliştirmelidir.

Türkiye'de ve diğer ülkelerde gerçekleştirilen müdahale programları, çocukların sosyal becerilerini geliştirmede ve zorbalık davranışlarını azaltmada etkili olmuştur. Ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı ile mücadele etmek için çeşitli önleme ve müdahale stratejileri geliştirilmiştir. Eğitim programları ve farkındalık kampanyaları, çocuklar ve gençler arasında dijital okuryazarlığın artırılmasını hedeflemektedir (Willard, 2007). Ayrıca, ebeveynlerin ve öğretmenlerin, çocukların dijital cihaz kullanımlarını izlemesi ve denetlemesi, zorbalık davranışlarının erken tespit edilmesine ve müdahale edilmesine yardımcı olabilir (Livingstone, Haddon, Görzig ve Ólafsson, 2011). Ekran bağımlılığını azaltmaya yönelik önlemler ve zorbalıkla mücadele programları, çocukların daha sağlıklı bir dijital deneyim yaşamalarına katkı sağlayabilir.

2.8. İlgili Araştırmalar

Alan yazın incelendiğinde ekran bağımlılığı ile akran zorbalığını ayrı ayrı ele alan çalışmalara rastlanmıştır. Okul öncesi dönem çocuklarında ekran bağımlılığı ve akran zorbalığını birlikte ele az sayıda çalışma bulunmuştur. Bu bölümde üç olguyu ele alan çalışmalar sunulmuştur.

2.8.1. Okul öncesi dönemde ekran bağımlılığıyla ilgili yapılan çalışmalar

Strasburger (2004), 6-17 yaş aralığındaki çocuklarla gerçekleştirdiği çalışmada, medya kullanımının çocukların fiziksel ve duygusal sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini incelemiştir. Bu araştırmada, medya kullanımını ve sağlık üzerindeki etkilerini değerlendiren anketler ve çocukların sağlık durumları hakkında bilgi toplamak için formlar kullanılarak bilgiler toplanmıştır. Sonuçlar, aşırı medya kullanımının obezite, uyku bozuklukları ve sosyal beceri eksikliklerine yol açabileceğini göstermektedir.

Karakurt (2015), okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 4-6 yaş aralığındaki 200 çocuk ile gerçekleştirdiği çalışmada, televizyon izleme sıklıklarına bağlı olarak ailelere ve öğretmenlere verilen yapılandırılmış danışmanlıkların, çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarına etkisini araştırmıştır. Deneysel olarak gerçekleştirilen ve ön test-son test desenine dayanan çalışmada, veri toplama araçları olarak Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) ve Akran İlişkileri Değerlendirme Ölçeği (AİDÖ) kullanılmıştır. Çalışma sonuçları, aile ve öğretmenlere verilen danışmanlık eğitimlerinin, çocukların televizyon izleme sıklıkları ile birlikte duygusal, davranışsal ve akran sorunlarını yüksek düzeyde etkilediğini ortaya koymuştur.

Radesky ve Christakis (2016), 0-3 yaş grubundaki çocuklar ile gerçekleştirdikleri çalışmada, ekran kullanım sürelerinin gelişimsel ve davranışsal sorunlar üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Bu çalışmada, ekran kullanım süreleri ve çocukların davranışlarını ölçen anketler ile Denver II Gelişimsel Tarama Testi ve Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) kullanılmıştır. Araştırmada, artan ekran süresinin çocukların gelişimsel ve davranışsal sorunlar yaşama riskini artırdığı bulgusuna ulaşılmıştır. Özellikle, 0-3 yaş grubundaki çocukların ekran başında geçirdikleri sürenin, dil gelişiminde gecikmelere ve sosyal etkileşim eksikliklerine neden olabileceği de ulaşılan bulgular arasındadır.

Akça ve Çilekçiler (2019), okul öncesi dönem çocuklarının çizgi film karakterleriyle özdeşim kurma eğilimlerini ölçmek amacıyla incelemektedir. Ayrıca çocukların izledikleri çizgi filmlerin belirleyicisi durumundaki kişilere, izledikleri çizgi filmlere, en çok sevdikleri çizgi filmlere, en çok sevdikleri çizgi film karakterlerine, bu karakterleri sevmeye nedenlerine, sevmeyenleri çizgi film karakterlerine ve bu karakterleri sevmeye nedenlerine yönelik düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada karma yöntem kullanılarak nitel ve nicel veriler toplanmıştır. Çalışmanın verileri görüşmeler yapılarak toplanmış ve verilerde betimsel analizi yapılmıştır. Araştırmada, yaş ve cinsiyet gibi faktörler göz önüne alınarak, çocukların tercih ettikleri programlar ve kahramanlar incelenmiştir. Sonuçlar, çizgi film karakterlerinin dış görünüşleri ve yeteneklerinin yanı sıra cinsiyet rollerinin çocukların yaşam kalitelerini ve sosyalliklerini etkilediğini göstermiştir. Ayrıca, çizgi filmlerin daha kontrollü izlenmesi durumunda olumsuz etkilerin azalabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Furuncu (2019), sosyal medya ve teknolojik cihaz kullanımına bağlı olarak oluşan bağımlılığın, çocuklar üzerindeki davranışsal etkilerini incelediği çalışmada 4-11 yaş aralığındaki 324 çocukla çalışmıştır. Çalışmada, Medya Kullanım Alışkanlıkları Anketi, Güçler ve Güçlükler Anketi, Problemler Medya Kullanım Ölçeği kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırma sonuçları, elde edilen madde faktör yükleri ve uyum indeksleri değerleri PMKÖ kısa formunun 4-11 yaş grubunda ekran bağımlılığını saptamada geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermiştir.

Yazıcı, Baydar ve Kandır (2019), okul öncesi dönemde bulunan 60-72 aylık çocukları olan ebeveynlerin görüşlerini incelemek amacıyla "Çizgi Film ve Çocuk: Ebeveyn Görüşleri" adlı bir çalışma yapmışlardır. Araştırmada veriler, ebeveynlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ve formlar aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, çocukların tamamına yakınının çizgi film izlediği ve çizgi film izlerken medya araçlarından daha çok televizyonu tercih ettikleri görülmüştür. Çocukların çizgi film izleme süresinin en fazla 60-120 dakika arasında olduğu tespit edilmiştir. Ebeveynler, çizgi

filmlerin çocuklar üzerinde olumlu ve olumsuz etkilerinin olduğunu belirtirken daha çok olumsuz etkilerinin olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir.

Eğitici ve Turan (2020), okul öncesi dönemde ekran bağımlılığının çocukların sosyal becerileri ve oyun davranışları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Karma yöntem kullanılarak gerçekleştirilen araştırmada, 4-6 yaş aralığında 300 çocuğun ebeveynlerinden çocukların oyun davranışlarını değerlendirmeleri istenmiştir. Sonuçlar, ekran bağımlılığı yüksek olan çocukların sosyal etkileşimlerde daha pasif ve oyun sırasında daha az yaratıcı olduklarını göstermiştir.

Kanter (2020), dijital teknoloji kullanımının çocuklar üzerindeki problem davranışlarına etkisi hakkındaki literatürü gözden geçirdiği çalışmada, dijital bağımlılığın çocuklar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini derleyip yorumlamıştır. Çalışma sonucunda, çocukların akıllı telefon, tablet, bilgisayar ve gelişmekte olan teknolojik aletleri ön planda kullandığı belirlenmiştir. Çocukların bu cihazları uygunsuz duruşla kullanımının gelişimsel sorunlar, kas-iskelet sistemi sorunları, fiziksel hareketsizlik, obezite ve yetersiz uyku kalitesi gibi çeşitli sağlık riskleri oluşturduğu belirlenmiştir. Ayrıca, teknolojik cihazların okul öncesi çocukların sağlıklarını ve fiziksel aktivitelerini etkilediği tespit edilmiştir. Çalışmada, teknolojinin olumsuz yanlarının yanı sıra dijital cihazların kontrollü kullanıldığında çocukların zihinsel becerilerini geliştirdiği de bulgulanmıştır.

Aybal (2021), 4-11 yaş aralığındaki çocukların ekran bağımlılığı eğilimini etkileyebilecek faktörleri, çocuklarda ekran bağımlılığına yönelik ebeveyn tutumları ve etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. 4-11 yaş çocuğa sahip olan 655 ebeveyn araştırmaya dahil edilmiştir. Ebeveynlerin görsel medya alışkanlıklarını, çocukların ekran kullanımına yönelik ebeveyn tutumunun sorgulandığı çalışmada araştırmacı tarafından hazırlanan anket soruları ve Problemli Medya Kullanım Ölçeği uygulanarak veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda, katılımcı çocukların ekran bağımlılıklarının artmaya başladığı ve ekran kullanma yaşlarının düşmeye başladığı bulunmuştur. Ayrıca, ebeveynlerin görsel medya araçlarını kullanırken yasaklar uygulaması, ceza verme davranışları, ebeveynler arası tutarsız davranışlar sergilemesi ve

çocukları serbest bırakma yönündeki tutumlarının çocuklarda ekran bağımlılık eğilimini artırdığı ulaşılan bulgular arasındadır.

Kaur (2024), 2-5 yaş aralığındaki Hintli çocukların ekran süresinin sağlıkları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Ocak 2024 ile Haziran 2024 arasında yayınlanmış kesitsel ve gözlemsel çalışmaları analiz eden araştırma, çocukların ekrana maruz kalma sürelerinin sağlık üzerinde olumsuz etkiler yarattığını göstermiştir. Ekran süresinin orta gelirli ülkelerde %21 ila %98, yüksek gelirli ülkelerde ise %10 ila %93,7 arasında değiştiği bulunmuştur. Ayrıca, ekran süresinin kısıtlandığı ve gözetim altında tutulduğu durumlarda sağlık üzerindeki olumsuz etkilerin azaldığı tespit edilmiştir.

Karahan (2021), nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanarak, 4-6 yaş aralığındaki 91 okul öncesi çocuğun ekran kullanımını bütüncül bir bakış açısıyla incelemiştir. Nitel veriler, ebeveynlerle internet üzerinden yapılan görüşmelerle, nicel veriler ise Metropolitan Okul Olgunluğu Testi, Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi, Ebeveyn Tutum Ölçeği, Ebeveyn Görüşme Formu ve Ekran Günlükleri kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada nitel veriler, ebeveynlerin ekran kullanımı konusunda çocuklarla bilinçli ekran kullanımı davranışlarını desteklediklerini göstermiştir. Ayrıca EREK programının çocuklarda ekran kullanım süresinin kısılmasına, ebeveyn rehberliğinde ekran kullanımında artışlara, eğlendirici içeriklerden ziyade eğitici içeriklerin tercih edilmesini sağladığı sonucuna varılmıştır.

Bodur (2022), okul öncesinde bulunan 48-72 aylık çocukların ekran bağımlılıklarının çocukların öz bakım becerilerini etkileyip etkilemediğini araştırmayı amaçladığı çalışmada kesitsel ve gözlemsel yöntem kullanmıştır. Veri toplama aracı olarak, Ekran Bağımlılığı Ölçeği ve Çocuk Gelişim Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, teknolojik aletlerin okul öncesi dönemdeki çocukların cinsiyetlerine göre farklılık göstermediği, ancak boş zamanlarını değerlendirmek için kullanılan teknolojik ekranların öz bakım becerilerinde değişimlere neden olabildiği tespit edilmiştir.

Gölge (2022), okul öncesi dönemde bulunan 5-6 yaş grubundaki çocukların dijital oyun bağımlılıkları ile oyun ve eğilim türlerine bağlı olarak saldırganlık durumlarını incelemeyi amaçladığı çalışmada, çocuklar ve aileleriyle çalışmıştır. Çalışmada, Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği ve Çocuk

Saldırganlık Değerlendirme Formu kullanılarak veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda, dijital oyun bağımlılığının çatışma, sürekli oynama ve hayatlarına yansıtma alt boyutlarına ve cinsiyete göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Erkek çocuklarında dijital oyun bağımlılığı ile birlikte fiziksel saldırganlık ve nesnelere yönelik saldırganlıkların daha fazla olduğu bulunmuştur. Ayrıca, erkek çocuklarının dijital oyun bağımlılığı düzeylerinin kız çocuklarına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışmada, minyatür oyuncak tercih edenlerin dijital oyun bağımlılık eğilimlerinin, bebekler, güncel kahramanlar, manipülatif oyuncaklar, elektronik oyuncaklar, şiddet içerikli oyuncaklar ve müzikli oyuncaklar tercih edenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Beadini (2023), “Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Problemlili Medya Kullanımları ile Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı çalışmasında, okul öncesi eğitim kurumunda eğitim gören 300 çocuktan veri toplamıştır. Çalışma sonucunda, okul öncesi çocuklarının problemlili medya kullanımı artıkça, sosyal becerilerindeki kızgınlık davranışlarını kontrol etme, değişikliklere uyum sağlama, amaç oluşturma ve kendini kontrol etme becerilerinde azalma olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, kız çocuklarının problemlili medya kullanımlarının erkek çocuklara göre daha az olduğu ve bu nedenle sosyal becerilerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Budak ve Işıkoğlu (2023), erken yaşta oluşan dijital bağımlılık konulu araştırmalarında, çocukların tercih ettikleri dijital oyunlar ile ebeveynlerinin kullandıkları stratejiler arasındaki farkları incelemeyi amaçlamışlardır. 4-6 Yaş aralığındaki 437 okul öncesi çocukla yaptıkları çalışmada ilişkisel tarama deseni kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, katılımcı çocukların dijital oyun bağımlılığının düşük olduğu, ancak erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha fazla dijital oyun oynadıkları tespit edilmiştir.

Koyuncuoğlu ve Akaroğlu (2023), 4-6 yaş aralığındaki okul öncesi çocukların ekran kullanımlarının öz düzenlemelerine etkisini incelediği çalışmada, ekran kullanımı ile öz düzenleme arasında düşük düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada, ekran kullanımı artıkça çocukların öz düzenleme becerilerinin düştüğü belirlenmiştir. Ayrıca, problemlili medya

kullanımının öz düzenleme becerilerini ve alt boyutlarını negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordadığı tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda, çocukların öz düzenleme becerilerinin kardeş sayısına, anneöğrenim düzeyine ve ailenin gelir düzeyine bağlı olarak farklılaştığı ancak cinsiyetin öz düzenleme becerileri üzerinde etkisinin olmadığını belirlenmiştir.

2.8.2. Okul öncesinde akran zorbalığıyla ilgili yapılan çalışmalar

Perren'in (2000) anaokulu çocuklarının zorbalık, sosyal davranışlar, akran ilişkileri ve sosyal statü açısından nasıl etkilendiklerini incelediği çalışmada, çocukların zorbalık davranışları ve akran ilişkilerini değerlendirmek için Sosyal Davranış Anketi ve Akran İlişkileri Gözlem Formu kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemi, İsviçre'deki çeşitli anaokullarından rastgele seçilen 4-6 yaş aralığındaki 150 çocuktan oluşmaktadır. Araştırmada nicel yöntemler kullanılarak veriler toplanmış ve bu veriler öğretmenler ve ebeveynlerin gözlemleri ile çocuklarla yapılan birebir görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Araştırmanın sonuçları, zorbalık davranışlarının erken çocukluk döneminde yaygın olduğunu ve bu davranışların çocukların sosyal statüsü ve akran ilişkilerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle, zorbalık yapan çocukların, genellikle düşük sosyal statüye sahip olduğu ve akranları tarafından daha az kabul edildiği tespit edilmiştir. Ayrıca, mağdur çocukların da benzer şekilde sosyal izolasyon yaşadığı belirlenmiştir. Çalışma, erken çocukluk döneminde zorbalık davranışlarının ve mağduriyetin önlenmesi için sosyal beceri eğitimlerinin ve akran ilişkilerini güçlendirici programların önemini vurgulamaktadır.

Uysal'ın (2011) 60-72 ay döneminde bulunan çocukların saldırganlık, zorbalık nedenlerini araştırmayı amaçladığı çalışmada karma yöntem kullanılmıştır. Çalışmada aile durumları, cinsiyetleri, yaşları ve ebeveynlerinin öğrenim durumları gibi birçok faktör incelenirken, aynı zamanda çocuklar arasında oluşan akran zorbalığı ile ilgili zorbalık yapan, maruz kalan ve zorba-kurban arasındaki ilişkilerde incelenmiştir. Araştırma sonucunda çocuklarda fiziksel zorbalığın yanında sözel zorbalığında olduğu tespit edilmiş, çocuklar

arasındaki zorbalıkların azaltılabilmesi için öğretmenler ve ebeveynlere yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Vlachou, Andreou, Botsoglou, & Didaskalou, (2011) çalışmasında, okul öncesi çocuklar arasında zorbalık ve mağduriyet sorunları üzerine yapılan araştırmalar incelenmiştir. İncelenen araştırmalar genellikle 3-6 yaş arası çocuklar üzerinde gerçekleştirilmiş olup, örneklem büyüklükleri araştırmadan araştırmaya değişiklik göstermektedir. Sonuçlar, erken çocukluk döneminde zorbalık ve mağduriyet sorunlarının yaygın olduğunu ve bu sorunların çeşitli demografik ve çevresel faktörlerle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Fiziksel, sözel ve ilişkisel zorbalık türlerinin bu yaş grubunda sıkça görüldüğü belirtilmiştir. Ayrıca, zorbalık davranışlarının ve mağduriyetin önlenmesi ve müdahale stratejilerinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu derleme çalışması, erken çocukluk dönemindeki zorbalık sorunlarına dair mevcut araştırma bulgularını özetleyerek, eğitimciler ve politika yapıcılar için önemli bilgiler sunmaktadır.

Akduman (2012), okul öncesi dönemde akran zorbalığını incelediği araştırmada, Türkiye'deki farklı anaokullarından rastgele seçilen 4-6 yaş grubunda, farklı sosyo-ekonomik ve demografik özelliklere 200 çocuğa ulaşılmıştır. Çocukların zorbalık davranışlarını ve mağduriyet durumlarını değerlendirmek için Akran Zorbalığı Değerlendirme Ölçeği ve Sosyal Davranış Gözlem Formu kullanmıştır. Veriler öğretmenler ve ebeveynlerin gözlemleri ile çocuklarla yapılan birebir görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Araştırma sonuçları, okul öncesi dönemde zorbalık davranışlarının yaygın olduğunu ve bu davranışların çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri üzerinde önemli etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle, zorbalık yapan çocukların genellikle sosyal becerilerinin düşük olduğu ve akran ilişkilerinde zorluklar yaşadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, zorbalığa maruz kalan çocukların duygusal ve sosyal açıdan daha fazla desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Çalışma, okul öncesi dönemde zorbalık davranışlarının ve mağduriyetin önlenmesi için öğretmenlerin ve ebeveynlerin bilinçlendirilmesi ve eğitim programlarının geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Uluyurt'un (2012) çalışmasında, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının akran ilişkileri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmada, çocukların akran ilişkilerini değerlendirmek amacıyla Kişisel Bilgi Formu, Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği, Akranların Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği-Öğretmen Formu kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemi, farklı sosyo-ekonomik ve demografik özelliklere sahip 5- 6 yaş grubundaki 720 çocuktan oluşmaktadır. Araştırmanın bulguları doğrultusunda, erkek çocukların kız çocuklarına kıyasla daha yüksek düzeyde. Ayrıca, kız çocukların akranlarına karşı yardım amaçlı sosyal davranış gösterme puanlarının erkek çocuklardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Yörük'ün (2016) çalışmasında, 3-6 yaş arası çocukların zorbalık davranışları ve zorbalığa maruz kalma durumları incelenmiştir. Araştırmada, çocukların zorbalık davranışlarını ve mağduriyet seviyelerini değerlendirmek için Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği (Okul Öncesi Dönem Öğretmen Formu)" ve "Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği (Okul Öncesi Dönem Öğretmen Formu)" geliştirilmiştir. Yapılan analizler ölçeklerin güvenilir ve geçerli olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmaya, Burdur ilindeki farklı anaokullarından rastgele seçilen 150 çocuk katılmıştır. Araştırmanın sonuçları, zorbalık davranışlarının erken çocukluk döneminde yaygın olduğunu ve bu yaş grubunda fiziksel, sözel ve ilişkisel zorbalık türlerinin görüldüğünü göstermiştir. Ayrıca, çocukların önemli bir kısmının zorbalığa maruz kaldığı ve bu durumun çeşitli çevresel ve ailevi faktörlerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Araştırma, zorbalık davranışlarının ve mağduriyet durumlarının önlenmesi ve erken müdahale stratejilerinin geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Besnili (2019) tarafından geliştirilen "Okul Öncesi Akran Zorbalığı Ölçeği Öğretmen Formu" çalışması, okul öncesi dönemdeki çocukların akran zorbalığı davranışlarını belirlemek için bir ölçek geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği uzman görüşleri, pilot çalışma ve veri analizleriyle test edilmiştir. Açıklayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizleri sonucunda ölçeğin üç faktörden (fiziksel, sözel ve dolaylı zorbalık) oluştuğu ve yapı geçerliğinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Güvenirlik katsayısı da yüksek bulunmuş, bu da ölçeğin güvenilirliğini doğrulamıştır. Sonuç olarak, bu

ölçek, öğretmenler tarafından okul öncesi dönemdeki çocukların zorbalık davranışlarını değerlendirmek için etkili bir araç olarak kullanılabilir.

Koçer ve Akduman'ın (2019) çalışmasında, okul öncesi dönemde zorbalık, mağduriyet ve pasif zorbalık davranışları incelenmiştir. Araştırmada, çocukların zorbalık ve mağduriyet durumlarını değerlendirmek için Zorbalık Davranışları Anketi ve Akran İlişkileri Gözlem Formu kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemi, Türkiye'deki çeşitli anaokullarından rastgele seçilen 4-6 yaş grubunda farklı sosyo-ekonomik ve demografik özelliklere sahip 300 çocuktan oluşturmaktadır. Araştırmanın sonuçları, okul öncesi dönemde zorbalık, mağduriyet ve pasif zorbalık davranışlarının yaygın olduğunu ve bu davranışların çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri üzerinde önemli etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle, pasif zorbalık yapan çocukların genellikle sosyal becerilerinin düşük olduğu ve akran ilişkilerinde zorluklar yaşadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, zorbalığa maruz kalan çocukların duygusal ve sosyal açıdan daha fazla desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Solak-Arabacı ve Demircioğlu'nun (2019) çalışmasında, 5-6 yaş grubu çocukların akran ilişkileri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Araştırmada, çocukların akran ilişkilerini değerlendirmek için "Ladd Profilet Çocuk Davranış Ölçeği" ile araştırmacılar tarafından geliştirilen "Genel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Manisa ilinin Yunusmre ve Şehzadeler ilçelerindeki resmi ve özel bağımsız anaokullarına devam eden 5-6 yaş grubundan oluşan 504 çocuk (237 kız, 267 erkek) ve öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, çocukların yaşına, cinsiyetine ve devam ettikleri okul türüne bağlı olarak akranlara karşı prososyal davranışlar, asosyal davranışlar, kaygılı-korkulu olma, dışlanma, aşırı hareketlilik ve saldırganlık gibi davranışların istatistiksel olarak önemli ölçüde farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

2.8.3. Ekran bağımlılığının akran zorbalığına etkisi ile ilgili yapılan çalışmalar

Hawker ve Boulton (2000), ekran kullanımı ile zorbalık arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmanın örneklemini 250 okul öncesi çocuk

oluşturmaktadır. Veriler, Çocuklar İçin Zorbalık Ölçeği ve Ekran Kullanımı Alışkanlıkları Envanteri kullanılarak toplanmıştır. Sonuçlar, ekran başında fazla zaman geçiren çocukların daha fazla zorbalık davranışı sergilediği ve bu durumun çocukların sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilediğini göstermiştir.

Juvonen, Nishina ve Graham (2000) 300 okul öncesi çocuk ve ebeveynleriyle yaptığı çalışmada Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği ve Ekran Kullanım Alışkanlıkları Anketi kullanarak veri toplamıştır. Yapısal eşitlik modellemesi (SEM) ile yapılan analizler sonucunda, yüksek ekran kullanımının çocukların empati kurma ve sosyal etkileşim becerilerini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ekran kullanımının yoğun olduğu çocukların zorbalık ve mağduriyet davranışlarına daha yatkın oldukları belirlenmiştir.

Güngör ve Deryakulu (2009) okul öncesi dönem çocuklarının dijital bağımlılık düzeyleriyle akran ilişkilerini incelediği çalışmada 180 okul öncesi çocuk ve ebeveynine ulaşmıştır. Veriler, Akran İlişkileri Ölçeği ve Dijital Bağımlılık Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Nitel araştırma yöntemi ve yarı yapılandırılmış görüşmeler ile gerçekleştirilen bu çalışmada tematik analiz yapılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin akran ilişkilerini olumsuz etkilediği ve zorbalık davranışlarını artırdığı belirlenmiştir. Ayrıca dijital bağımlılığın, çocukların yüz yüze iletişim becerilerini azaltarak zorbalık davranışlarını tetikleyici bir unsur olduğu sonucuna da varılmıştır.

Espelage, Hong, Rao ve Low (2013) tarafından yapılan çalışmanın örneklemini 200 okul öncesi çocuk ve ebeveyni oluşturmaktadır. Veriler, Problem Davranışları Ölçeği ve Ekran Kullanım Alışkanlıkları Anketi kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada ekran kullanımının yüksek olduğu çocukların sosyal becerilerinde düşüş yaşadığı ve bu durumun akran zorbalığına yatkınlık oluşturduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar, ekran başında daha fazla zaman geçiren çocukların empati kurma becerilerinin azaldığını ve zorbalık davranışlarının arttığını göstermektedir.

Karakurt (2015) çalışmasında okul öncesi eğitim kurumuna devam etmekte olan 5-6 yaş aralığındaki çocukların televizyon izleme sıklıklarına bağlı olarak ailelere ve öğretmenlere verilen yapılandırılmış danışmanlıkların çocuklarda duygusal ve davranışsal sorunlara etkisini araştırmıştır. Çalışmada aile ve öğretmenlerin aldığı danışmanlık eğitimleri ile birlikte okul öncesinde bulunan çocukların Tv izleme sıklıklarının azaldığı, duygusal, davranışsal ve akran sorunlarının da anlamlı düzeyde olumlu etkilendiği tespit edilmiştir.

Chang ve diğerlerinin (2022) çalışması, okul öncesi dönem çocuklarının dijital oyun bağımlılığı eğilimleri ile akran zorbalığı davranışları arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Araştırmada, 4-5 yaş aralığındaki çocuklarla yapılan çalışmada "Penn Etkileşimli Akran Oyun Ölçeği", "Dijital Oyun Bağımlılık Eğilimi Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, dijital oyun bağımlılığı olan çocukların okulda akran zorbalığına maruz kaldıkları ve bu durumun çeşitli problemleri beraberinde getirdiği belirlenmiştir. Özellikle, aşırı ekran kullanımının uyku düzenini bozduğu ve bu durumun çocukların hırçın ve sinirli olmalarına neden olduğu, zamanla da depresyona yol açabileceği vurgulanmıştır.

Çetin (2023) tarafından yapılan araştırma, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Aydın ilinin Efeler ilçesinde Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı anaokullarında öğrenim görmekte olan 5-6 yaş aralığındaki 570 çocuktan oluşan bir çalışma grubunu incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada korelasyonel araştırma yöntemi kullanılarak ilişkisel tarama modeli yaklaşımı benimsenmiştir. Veri toplama araçları olarak Genel Bilgi Formu, Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği ve Okul Öncesi Akran Zorbalığı Ölçeği: Öğretmen Formu kullanılmıştır. Araştırmada, dijital oyun bağımlılığı eğilimi ile akran zorbalığı davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Regresyon analizi sonuçlarına göre, çocukların dijital oyun bağımlılığı eğiliminin alt boyutlarının, fiziksel/ilişkisel zorbalık alt boyutu üzerinde anlamlı bir yordayıcı rol oynamadığı belirlenmiştir. Bu çalışma, diğer araştırmalardan farklı olarak, elde edilen bulguların fiziksel/ilişkisel zorbalık ile dijital oyun oynama arasındaki negatif ilişkiyi desteklemediğini ortaya

koymuştur. Bu durum, çalışma grubundaki çocukların dijital oyun bağımlılığı eğilimlerinin ortalama puanlarının yüksek olmamasıyla açıklanabilir.

Çin, Özel ve Ünüvar (2023) tarafından yapılan çalışmada, "Okul Öncesi Dönem ocukların İzledikleri izgi Filmlerin Akran Zorbalığı Açısından İncelenmesi: Rafadan Tayfa Örneği" adlı çalışmada çocukların çizgi film tercihlerinin zorbalık açısından analiz edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada, Rafadan Tayfa adlı çizgi filmin bütün bölümleri kategorisel analiz yöntemiyle incelenmiş ve yapılan incelemeler sonucunda herhangi bir doğrudan zorbalığa rastlanmadığı, dolaylı zorbalıkların ise çok az olduğu belirlenmiştir. Çalışmada, akran zorbalığı açısından diğer çizgi filmlerinin de incelenmesi gerektiği önerilmektedir.

Kara (2023) tarafından yürütölen çalışmada ise, okul öncesi dönem çocuklarının dijital oyun bağımlılığı eğilimleri ile akran oyun davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Mersin ilinde, 4-5 yaş aralığındaki 301 ocuk üzerinde yapılan araştırmada Penn Etkileşimli Akran Oyun Ölçeği, Dijital Oyun Bağımlılık Eğilimi Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Bulgular, ocukların dijital oyun bağımlılığı düzeylerinin düşük olduğunu göstermiştir. Yaş, kardeş sayısı, anne eğitim durumu ve sosyoekonomik düzey ile dijital oyun bağımlılığı arasında ilişki bulunurken, cinsiyet ve baba eğitim durumu ile böyle bir ilişki tespit edilmemiştir. Ayrıca, ocukların olumlu oyun davranışlarının yüksek, olumsuz oyun davranışlarının ise düşük olduğu belirlenmiştir. Olumlu oyun davranışları ile dijital oyun bağımlılığı arasında negatif, olumsuz oyun davranışları ile ise pozitif yönde ilişki bulunmuştur.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi hakkında bilgiler sunulmuştur.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma, okul öncesi dönemdeki 48-72 ay aralığındaki çocukların problemli medya kullanımı ile bu kullanımın akran zorbalığı üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden biri olan ilişkisel (korelasyonel) tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, birden fazla değişken arasındaki ilişkinin incelenmesine olanak tanıyan ve bu değişkenler arasındaki ilişki hakkında bilgi sağlarken neden-sonuç ilişkisi konusunda da ipuçları sunan bir modeldir (Büyüköztürk, Kaner, İşeri, 2013). Bu araştırmada, okul öncesi dönem çocuklarının problemli medya kullanımı ile akran zorbalığı düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, araştırma ilişkisel (korelasyonel) tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Antalya ilinin Alanya ilçesinde yaşayan 48-72 ay aralığındaki gönüllülük esasına göre belirlenen 230 çocuktan oluşmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde, uygun örnekleme ve kartopu örnekleme gibi seçkisiz olmayan örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Uygun örnekleme yöntemi, araştırmacının maddi ve manevi olarak katılımcılara daha kolay ulaşabilmesini sağlamaktadır (Büyüköztürk, 2018). Kartopu örnekleme yönteminde, belirli bir amaç doğrultusunda çalışmaya katılacak bireyler seçilmekte ve bu bireyler aracılığıyla veri toplanmaktadır. Bu katılımcıların yönlendirmesi ile yeni

katılımcılara ulaşılmaktadır (Güler, Zengin, Gül ve Kahraman, 2024). Kartopu örnekleme yöntemi, araştırmacının çalışmaya katılan bireylerin yardımıyla kısa sürede daha geniş bir katılımcı kitlesine ulaşmasını sağlar. Bu yöntem, çalışmanın odak noktası olan çocuklarla ilgili doğru ve güvenilir bilgilere ulaşmayı hedefler. Ayrıca, uygun örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemlerinin tercih edilmesinin nedeni, araştırma kapsamındaki okul öncesi dönemdeki çocuklara daha hızlı ve etkin bir şekilde erişerek daha geniş bir katılımcı kitlesine ulaşmaktır.

Çalışma grubuna yönelik demografik bilgiler Tablo 3.1.'de verilmiştir.

Tablo 3.1. Çalışma Grubunun Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişken	Kategori	N	f	Değişken	Kategori	N	f
Ebeveyn	Anne	199	86.50	Çocuk Cinsiyet	kız	134	58.30
	Baba	31	13.50		erkek	96	41.70
Ebeveyn Yaşı	25 ve altı	6	2.60	Çocuk Yaş	Belirtme miş	2	0.90
	26-35 arası	134	58.30		48-53 ay	136	59.10
	36-45 arası	87	37.80		54-60 ay	92	40.00
	46-60 arası	3	1.30				
Anne Öğrenim Durumu	İlkokul	14	6.10	Kardeş Sayısı	1	67	29.10
	Ortaokul	39	1.00		2	116	50.40
	Lise	94	40.90		3	37	16.10
	Önlisans	6	2.60		4	10	4.30
	Lisans	70	30.40				
Baba Öğrenim Durumu	Belirtmemiş	9	3.90	Doğum sırası	İlkçocuk	122	53.00
	İlkokul	29	12.60		Ortanca	23	10.00
	Ortaokul	42	18.30		Son Çocuk	85	37.00
	Lise	67	29.10	Teknolojik alet	Belirtilmemiş	11	4.80
	Önlisans	6	2.60		Telefon	92	40.00
	Lisans	70	30.40		Tablet	44	19.10
	Lisansüstü	7	3.00		Televizyon	83	36.10
Ebeveyn Medeni Durumu	Belirtilmemiş	3	1.30	Koruma Programı	Belirtilmemiş	2	0.90
	Evli	215	93.50		Evet	143	62.20
	Boşanmış	9	3.90		Hayır	85	37.00
	Baba vefat	2	0.90	Maruz Kalma	Belirtme miş	3	1.30
Çocuk	,00	6	2.60		Evet	113	49.10

Teknolojik Alet Kullanım süresi	1-3 saat	185	80.40	Ekran Bağımlısı	Hayır	114	49.60
	4-6 saat	32	13.90		Evet	73	31.70
	7-9 saat	7	3.00		Hayır	157	68.30

Tablo 3.1 incelendiğinde katılımcıların 199 tanesinin (%86.50) kız ve 31 tanesinin (%13.50) erkek olduğu belirlenmiştir. Çocukların ebeveynlerinin yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde 6 tanesinin (%2.60) 25 yaşın altında, 134 tanesinin (%58.30) 26-35 yaş aralığında, 87 tanesinin (%37.80) 36-45 yaş aralığında ve 3 tanesinin (%1.30) 46-60 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların anne eğitim durumuna göre dağılımları incelendiğinde, 14'ünün (%6.10) ilkokul, 39'unun (%17.00) ortaokul, 94'ünün (%40.90) lise, 6'sının (%2.60) Önlisans ve 70'inin (%30.40) lisans mezunu olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde baba eğitim durumuna göre dağılımları incelendiğinde, 9'unun (%3.90) öğrenim durumunu belirtmediği, 29'unun (%12.60) ilkokul, 42'sinin (%18.30) ortaokul, 67'sinin (%29.10) lise, 6'sının (%2.60) Önlisans, 70'inin (%30.40) lisans ve 7'sinin (%3.00) lisansüstü mezunu olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların aile durumları incelendiğinde, 3'ünün (%1.30) durumunu belirtmediği, 215'inin (%93.50) evli, 9'unun (%3.90) boşanmış ve 2'sinin (%0.90) babasının vefat ettiği belirlenmiştir. Çocuğun ekrana maruz kalma süresi sonuçları incelendiğinde, 6'sının (%2.60) hiç ekrana maruz kalmadığı, 185'inin (%80.40) günde 1-3 saat, 32'sinin (%13.90) 4-6 saat ve 7'sinin (%3.00) 7-9 saat ekran başında zaman geçirdiği belirlenmiştir. Çocukların cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde, 134'ünün (%58.30) kız ve 96'sının (%41.70) erkek olduğu belirlenmiştir. Çocukların yaş aralıklarına göre dağılımları incelendiğinde, toplam 136 çocuğun (%59.10) 48-60 ay aralığında iken 92 çocuğun (%40.00) 61-72 ay aralığında olduğu ve 2 çocuğun ise ilgili anket maddesini yanıtlamadığı belirlenmiştir. Katılımcıların çocuk sayılarına göre dağılımları incelendiğinde, 67'sinin (%29.10) 1 çocuk sahibi, 116'sının (%50.40) 2 çocuk sahibi, 37'sinin (%16.10) 3 çocuk sahibi ve 10'unun (%4.30) 4 çocuk ve üstü sahibi olduğu belirlenmiştir. Çocukların doğum sıraları incelendiğinde 122'sinin (%53.00) ilk çocuk, 23'ünün (%10.00) ortanca çocuk ve 85'inin (%37.00) son çocuk olduğu belirlenmiştir. Çocukların teknolojik alet kullanım türleri incelendiğinde, 11'inin (%4.80) herhangi bir teknolojik alet kullanmadığı, 92'sinin (%40.00) telefon kullandığı, 44'ünün (%19.10) tablet kullandığı, 83'ünün (%36.10) televizyon izlediği

belirlenmiştir. Katılımcıların 2'si (%0.90) koruma programları hakkında herhangi bir bilgi sahip değilken; 143'ünün (%62,20) koruma programı kullandığı ve 85'inin (%37.00) koruma programı kullanmadığı belirlenmiştir. Çocuklarının görsel medya araçlarında oyun oynarken yaşına uygun olmayan içeriğe maruz kaldıklarına ilişkin soruya ebeveynlerin 113'ü (%49.10) evet yanıtını verirken, 114'ü (%49.60) hayır yanıtını vermiştir. Çocuklarının ekran bağımlısı olduklarına ilişkin soruya ebeveynlerin 73'ü (%31.70) evet yanıtını verirken 157'si (%68.30) hayır yanıtını vermiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin verilere ulaşmak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Bu form ile cinsiyet, kardeş sayısı, anne ve baba öğrenim durumu hakkında bilgi toplanmıştır. Katılımcıların dijital ekran bağımlılığı düzeylerini belirlemek için “*Problemli Medya Kullanım Ölçeği Ebeveyn Uzun Formu (PMKÖ-EF)*” ve akran zorbalığı düzeylerinin belirlenmesi amacıyla “*Okul Öncesi Akran Zorbalığı Ölçeği- Öğretmen Formu*” kullanılmıştır.

3.3.1. Problemli Medya Kullanım Ölçeği Ebeveyn Formu (PMKÖ-EF)

Problemli medya kullanımı, günümüzde giderek artan bir endişe kaynağı haline gelmiştir. Bu kapsamda, Domoff ve meslektaşları tarafından 2017 yılında geliştirilen Problemli Medya Kullanım Ölçeği (PMKÖ), dijital ekran bağımlılığını ölçmek amacıyla tasarlanmıştır. Türkçe'ye uyarlama çalışmaları ise Furuncu ve Öztürk (2020) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, ölçeğin 4 ila 11 yaş aralığındaki çocuklarda kullanılabilirliği ve güvenilirliği Türk kültür ve diline özgü koşullarda değerlendirilmiştir. Bu çalışmada, Problemli Medya Kullanım Ölçeği'nin uzun ebeveyn formu (PMKÖ-EF) kullanılmıştır. Ölçek, 27 maddelik uzun form ve 9 maddelik kısa form olmak üzere iki farklı formdan oluşmaktadır. Türkçe geçerlik güvenirlik çalışması, Furuncu ve Öztürk tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach's alfa

güvenirlik katsayısı .97 olarak belirlenmiştir. Ayrıca, madde toplam korelasyonları .49 ile .85 arasında değişmektedir.

PMKÖ-EF, ebeveynler tarafından çocuklarının medya kullanım alışkanlıklarını değerlendirmek amacıyla doldurulan bir ölçektir. Beşli likert tipinde olan bu ölçekte, maddeler 1'den (asla) 5'e kadar (her zaman) puanlanmaktadır. Yüksek puanlar, çocuğun problemlili medya kullanımının yani dijital ekran bağımlılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçek, televizyon, bilgisayar, tablet, telefon gibi görsel tüm medya araçlarını içerir ve çocukların problemlili ekran kullanımını tespit etmeyi amaçlar (Furuncu ve Öztürk, 2020). Ölçme aracının güvenirliği belirlemek amacıyla iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve ölçeğin tamamı için elde edilen Cronbach alfa katsayısı ise 0.95 olarak belirlenmiştir.

3.3.2.Okul Öncesi Akran Zorbalığı Ölçeği-Öğretmen Formu (OÖAZÖ-ÖF)

Besnili (2019) tarafından geliştirilen Okul Öncesi Akran Zorbalığı Ölçeği-Öğretmen Formu (OÖAZÖ-ÖF) okul öncesi dönem çocuklarının akran zorbalığı davranışlarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 0 (hiç), 1(nadiren), 2 (bazen), 3 (sıklıkla), 4 (her zaman) şeklinde puanlanan beşli Likert tipi bir ölçektir. Ölçekten 0 ile 56 arasında puan alınmaktadır. Alınan puanların yüksekliği sınıf ortamında hangi tür zorbalık davranışlarıyla daha sık karşılaşıldığını ve zorbalığın sınıf içerisinde ne kadar yoğunlukta olduğunu göstermektedir. Fiziksel/ilişkisel zorbalık ve sözlü zorbalık olmak üzere iki alt boyuttan ölçek toplam 14 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte 9 madde fiziksel/ilişkisel zorbalık alt boyutunu, 5 madde ise sözlü zorbalık alt boyutunu ölçmektedir.

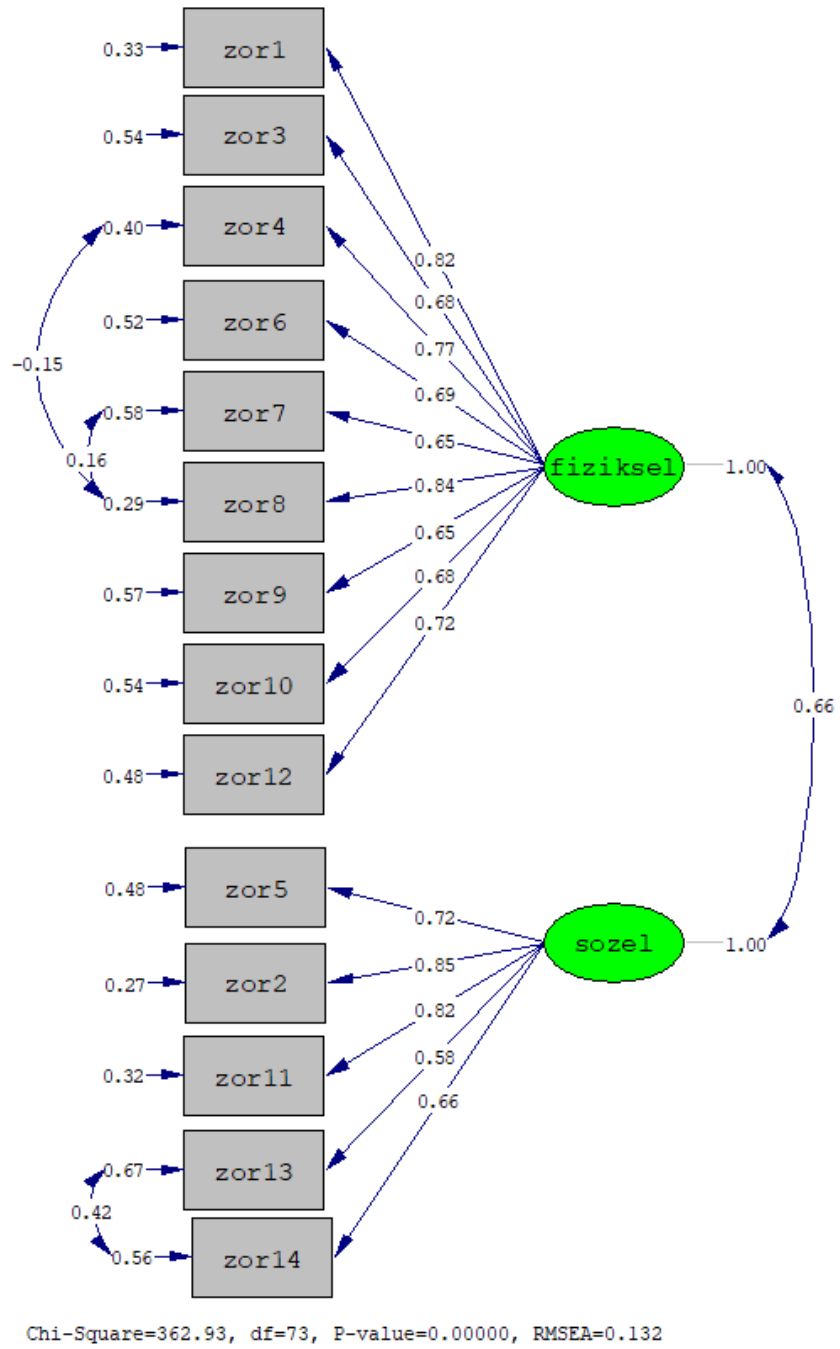
OÖAZÖ-ÖF cronbach alpha değerleri incelendiğinde; fiziksel/ilişkisel zorbalık alt boyutunun .83, sözlü zorbalık alt boyutunun .78 ve ölçeğin toplam maddelerinin güvenirliğinin .88 olduğu görülmektedir. Bu araştırmada OÖAZÖ-ÖF'nun güvenirliğini belirlemek amacıyla elde edilen iç tutarlılık katsayıları fiziksel/ilişkisel zorbalık alt boyutu için 0.91, sözlü zorbalık alt boyutu için 0.86, ölçeğin toplam maddeleri için 0.92 olarak hesaplanmıştır.

3.3.3. Kullanılan Ölçme Araçlarının Güvenilirliğine İlişkin Bulgular

Nicel araştırma yöntemlerinden olan okul öncesi akran zorbalığı ölçeği analizi ve problemli medya kullanımı ölçek geliştirme modelleri ile oluşturulmuş olmakta ve ilişkisel tarama modellerini kapsamaktadır. Besnili okul öncesi akran zorbalığı ölçeğinde güvenilirlik ve geçerlilikleri için çalışmalarda bulunmuştur. Problemli medya kullanım ölçeği (PMKÖ) ise Furuncu (2019), Domoff ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş olan çalışmanın Türkçeye çevrilmiş halini geliştirmiştir. İlişkilerin aranması ve yorumlanması yapılabilmekte olan ölçek analizleri çalışmada modellemeleri yapılmıştır.

3.3.3.1. Okul Öncesi Akran Zorbalığı Ölçeğinin Analizi

Okul öncesi çocukları ile ilgili akran zorbalığı düzeyleri, fiziksel ve sözel olarak iki şekilde incelenmiştir. Elde edilen uyum indeksleri bir bütün olarak incelendiğinde öğrencilerin akran zorbalık düzeylerini belirlemek için kullanılan akran zorbalık ölçeğinin çalışma kapsamında elde edilen veriler ile uyum gösterdiği sonucuna varılmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen verilere dayalı olarak *Okul Öncesi Akran Zorbalık Ölçeğinin* ölçme modeli Şekil 1’de gösterilmiştir.

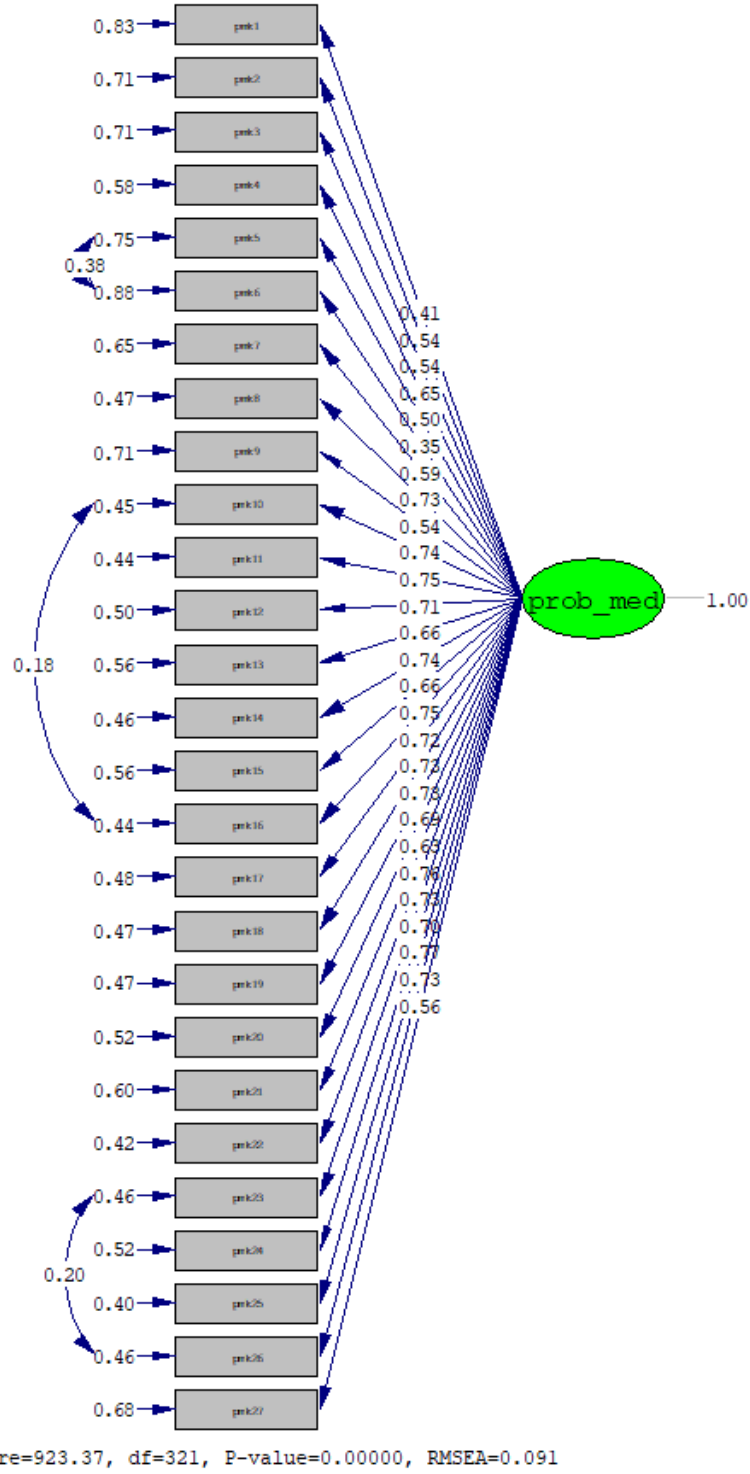
Şekil 1. Akran Zorbalık Ölçeği Ölçme Modeli

Şekil 1 incelendiğinde tüm maddelere ilişkin faktör yüklerinin 0.40'ın üzerinde olduğu ve tüm katsayıların istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Ölçme aracının güvenilirliği belirlemek amacıyla elde edilen iç tutarlılık katsayısı fiziksel zorbalık için 0.91 ve sözel zorbalık için 0.86 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin tamamı için elde edilen Cronbach alfa katsayısı ise 0.92 olarak belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar bir bütün olarak incelendiğinde

toplam 14 madde ve 2 alt boyuttan oluşan akran zorbalık ölçeğinden elde edilen sonuçların güvenilir ve geçerli olduğu söylenebilir.

3.3.3.2. Problemli Medya Ölçeğinin Analizi

Okul öncesi dönemde olan çocukların dijital bağımlılığı ile ilgili çalışma yapılarak çalışmaya ulaşılması amaçlanmıştır. Akran zorbalığında kullanılmış olan ölçek ile benzer şekilde öğrencilerin dijital bağımlılık düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılan Problemli Medya Kullanım Ölçeğinden yapı geçerliğine delil sunmak amacıyla gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda $\chi^2=1139.36$ ve serbestlik derecesi 324 olarak hesaplanmıştır. Buna göre $\chi^2/Sd=7.46$ olarak belirlenmiş ve bu haliyle modelin kabul edilebilir bir model olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak diğer uyum istatistikleri de incelendiğinde modelde düzeltme yapılması gerektiğine karar verilmiştir. Buna göre model tarafından önerilen düzeltme (*modifikasyon*) indeksleri incelendiğinde tek boyutlu olan dijital bağımlılık ölçeğinde yer alan madde 5 ile madde 6, madde 10 ile madde 16 ve madde 23 ile madde 26'nın hata terimlerinin birleştirilmesine karar verilmiştir. İlgili alan yazında yaygın olarak kullanılan bu yöntemle model veri uyumu artmaktadır. Modifikasyonlar sonrasında $\chi^2=923.37$ ve serbestlik derecesi 321 olarak hesaplanmış ve $\chi^2/Sd=2.87$ olarak belirlenmiştir. Kline (2005) χ^2/Sd oranının 5'ten küçük olmasının kabul edilebilir olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında ölçme modelinde NFI=0.94, IFI=0.96, GFI=0.77, RFI=0.94 ve RMSEA=0.09 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen uyum indeksleri bir bütün olarak incelendiğinde öğrencilerin problemli medya kullanım düzeylerini belirlemek için kullanılan ölçeğinin çalışma kapsamında elde edilen veriler ile iyi uyum gösterdiği sonucuna varılmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen verilere dayalı olarak Problemli Medya Kullanım Ölçeğinin ölçme modeli Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Problemlı Medya Kullanım Ölçeği Ölçme Modeli

Şekil 2 incelendiğinde tüm maddelere ilişkin faktör yüklerinin 0.40'ın üzerinde olduğu ve tüm katsayıların istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Ölçme aracının güvenilirliği belirlemek amacıyla iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve ölçeğin tamamı için elde edilen Cronbach alfa katsayısı ise 0.95 olarak belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar bir bütün olarak

incelendiğinde toplam 27 madde ve tek boyuttan oluşan Problemlı Medya Kullanım Ölçeğinden elde edilen sonuçların güvenilir ve geçerli olduğu söylenebilir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Çalışmaya başlanmadan önce araştırmada kullanılacak ölçme araçlarına ilişkin kullanım izinleri (EK-1) ve sonra etik kurul izinleri (EK-2) alınmıştır. Gereklı izinlerden alındıktan sonra çalışmaya dahil edilecek olan 48-72 ay aralığındaki çocuklara ulaşılmaya çalışılmıştır. İstenilen özelliklere sahip çocuklar belirlendikten sonra katılımcı çocukların ebeveynleri ve öğretmenleriyle iletişim kurulmuş, araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmaya katılmaya gönüllü olan ebeveynlerden imzalı onam formu (EK-3) alınmıştır. Katılımcı çocukların ebeveynlerinden çocuklarının davranışlarını dikkate alarak Problemlı Medya Kullanımı Ölçeği-ÖEbeveyn Formunu (PMKÖ-EF) doldurmaları istenmiştir. Okul Öncesi Akran Zorbalığı Ölçeği-Öğretmen Formu (OÖAZÖ-ÖF) ise öğretmenler tarafından çocukların davranışları dikkate alınarak doldurulmuştur. Ölçeklerden elde edilen veriler bir istatistiksel analiz programına işlenerek verilerin analizleri yapılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmada elde edilen verilerin analizi, çeşitli istatistiksel yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikle verilerin düzenlenmesi, kayıp verilerin programdan çıkarılması ve istatistiksel analizler için uygun hale getirilmesi sağlanmıştır. Verilerin analizinde betimleyici istatistikler, korelasyon analizi, Mann-Whitney U testi, Kruskal-Wallis H testi ve CART yöntemi ile regresyon ağaçları kullanılmıştır. Verilerin normalliği Kolmogorov-Smirnov testi ile kontrol edilmiştir. Test sonuçlarına göre, Problemlı Medya Kullanımı Ölçeği (PMKÖ-EF) ve Okul Öncesi Akran Zorbalığı Ölçeği (OÖAZÖ-ÖF) puanlarının normal dağılım göstermediği belirlenmiştir ($KS=0.108$, $Sd=230$, $p<.05$). Bu nedenle, parametrik olmayan testler tercih edilmiştir. Katılımcıların demografik bilgileri ve ekran bağımlılığı düzeylerine ilişkin veriler, betimsel istatistikler kullanılarak analiz edilmiştir.

Bu kapsamda, frekans (f), yüzde (%), ortalama ($\bar{x}$), standart sapma (Ss), mod, medyan, çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmıştır.

Araştırmanın amacına uygun olarak, değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Verilerin normal dağılım göstermemesi nedeniyle, Spearman Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Korelasyon katsayısının yorumlanmasında, Schober, Boer ve Schwart (2018) tarafından önerilen kriterler kullanılmıştır: 0.00–0.10 arası ihmal edilebilir, 0.10–0.39 arası düşük, 0.40–0.69 arası orta, 0.70–0.89 arası güçlü ve 0.90–1.00 arası çok güçlü ilişkiyi göstermektedir. Cinsiyet değişkenine göre ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeyleri arasındaki farklılıkları belirlemek amacıyla Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Bu test, iki bağımsız grup arasındaki medyan farklarını karşılaştırmada kullanılan parametrik olmayan bir testtir (Field, vd., 2012). Anne ve baba öğrenim durumu gibi kategorik değişkenlere göre ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeyleri arasındaki farklılıkları belirlemek için Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Bu test, üç veya daha fazla bağımsız grubun medyanlarını karşılaştırmada kullanılan parametrik olmayan bir testtir (Field, vd., 2012)

Bağımlı değişkenin sürekli olduğu durumlarda, Classification and Regression Tree (CART) yöntemi kullanılarak bağımsız değişkenlerin etkilerini belirlemek için çeşitli analizler yapılabilir. Bu durumda regresyon ağaçları (regression trees) kullanılır. Regresyon ağaçları, bağımlı değişkenin değerlerini tahmin etmek için bağımsız değişkenleri bölerek çalışır ve her bölme, bağımlı değişkenin varyansını azaltmayı amaçlar (Breiman ve diğerleri, 1984). Bu çalışmada, akran zorbalığı davranışlarının çeşitli demografik değişkenlere (çocuğun cinsiyeti, çocuğun yaş aralığı, kardeş sayısı, çocuğun doğum sırası, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, ailenin medeni durumu, çocuğun ekrana maruz kalma süresi, ebeveynin teknolojik alet kullanım süresi, çocuğun kullandığı teknolojik alet, çocuğun teknolojik alet kullanım nedeni) ve ekran bağımlılığına göre nasıl değiştiğini incelemek amacıyla regresyon ağaçları analizi kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya ait temel problem ve alt problemlere ilişkin yapılan analizler sonucunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Okul öncesi dönem çocuklarının ekran bağımlılığı durumları ne düzeydedir?” alt problemine yanıt bulunması amacıyla PMKÖ-EF’den elde edilen puanlara ilişkin betimsel istatistikler incelenmiş elde edilen sonuçlar Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1. Katılımcıların Ekran Bağımlılığı Düzeyleri

Değişken	N	$\bar{x}$	Ss	Mod	Medyan	Çarpıklık	Basıklık	En düşük	En yüksek
Ekran Bağımlılığı	230	1.89	0.69	1.33	1.74	0.81	0.21	0.41	4.04

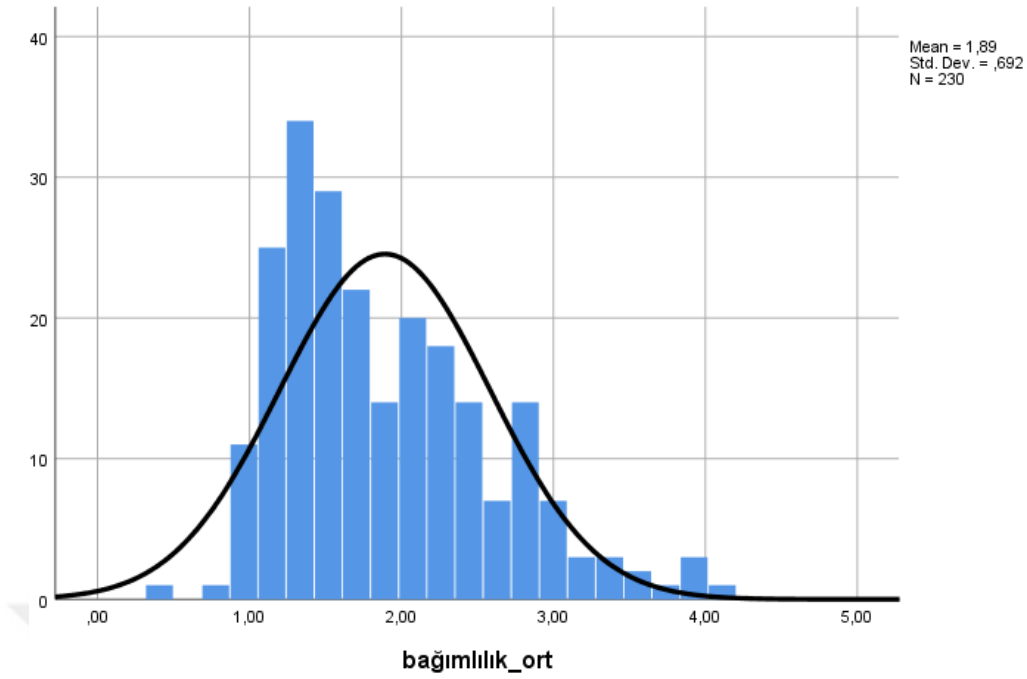
Ekran bağımlılığı düzeyleri en yüksek 4.04 ile en düşük 0.41 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların ekran bağımlılığı düzeylerinin yorumlanması amacıyla ölçeklerden elde edilen ortalama puanlar için elde edilen istatistiklerin yorumlanmasında Tablo 4.2’de sunulan puan aralıkları esas alınmıştır.

Tablo 4.2. Ekran Bağımlılığı Düzeylerine İlişkin Puan Aralıkları

Ekran Bağımlılığı Puan Aralıkları	Alt ve Üst Sınırlar	n	f
(1) Çok düşük	1.00-1.79	123	53.50
(2) Düşük	1.80-2.59	70	30.40
(3) Orta	2.60-3.39	30	13.00
(4) Yüksek	3.40-4.19	7	3.00
(5) Çok yüksek	4.20-5.00	0	0.00

Tablo 4.2 incelendiğinde, ekran bağımlılığı puan aralığının 1.00 ile 5.00 arasında değiştiği görülmektedir. Ekran bağımlılığı puanı 1.00 ile 1.79

arasında olan 123 öğrenci bulunmaktadır. Bu, toplam öğrencilerin %53.50'sini oluşturmaktadır. Bu grubun ekran bağımlılığı çok düşüktür, yani bu öğrenciler ekran kullanımını çok sınırlı bir şekilde yapmaktadır. Ekran bağımlılığı puanı 1.80 ile 2.59 arasında olan 70 öğrenci bulunmaktadır. Bu, toplam öğrencilerin %30.40'ını oluşturmaktadır. Bu grubun ekran bağımlılığı düşük seviyededir, yani bu öğrenciler ekranı nispeten az kullanmaktadır. Ekran bağımlılığı puanı 2.60 ile 3.39 arasında olan 30 öğrenci bulunmaktadır. Bu, toplam öğrencilerin %13.00'ünü oluşturmaktadır. Bu grubun ekran bağımlılığı orta seviyededir, yani bu öğrenciler ekranı ortalama düzeyde kullanmaktadır. Ekran bağımlılığı puanı 3.40 ile 4.19 arasında olan 7 öğrenci bulunmaktadır. Bu, toplam öğrencilerin %3.00'ünü oluşturmaktadır. Bu grubun ekran bağımlılığı yüksek seviyededir, yani bu öğrenciler ekranı yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Ekran bağımlılığı puanı 4.20 ile 5.00 arasında olan hiçbir öğrenci bulunmamaktadır. Bu, toplam öğrencilerin %0.00'ünü oluşturmaktadır. Bu grubun ekran bağımlılığı çok yüksek seviyede olan kimse yoktur, yani bu puan aralığında ekran bağımlılığı olan öğrenciler mevcut değildir. Elde edilen sonuçlar bir bütün olarak incelendiğinde, öğrencilerin büyük bir kısmı (%83.90) çok düşük veya düşük ekran bağımlılığı puanına sahiptir. Bu, öğrencilerin çoğunluğunun ekran kullanımını konusunda kontrollü olduğunu göstermektedir. Orta seviye ekran bağımlılığı puanına sahip öğrencilerin oranı %13.00'dür. Bu grup, ekran kullanımının ne çok az ne de çok fazla olduğu, ortalama bir düzeyde kaldığını göstermektedir. Yüksek ekran bağımlılığı puanına sahip öğrencilerin oranı oldukça düşüktür (%3.00). Bu, yoğun ekran kullanan öğrencilerin azınlıkta olduğunu göstermektedir. Çok yüksek ekran bağımlılığı puanına sahip öğrencilerin olmaması, araştırmaya katılan öğrenciler arasında aşırı ekran kullanımının yaygın olmadığını göstermektedir. Öğrencilerin ekran bağımlılığı ölçeğinden elde edilen puanlara ilişkin bilgiler Şekil 4.1.'deki Ekran Bağımlılığına İlişkin Histogram Grafiği'nde verilmiştir.

Şekil 4.1. Ekran Bağımlılığına İlişkin Histogram Grafiği

Şekil 4.1. incelendiğinde katılımcıların problemlili medya ölçeğinden elde ettikleri puanların hafif düzeyde sağa çarpık olduğu görülmektedir. Verilerin dağılımı hakkında nihai karara varabilmek amacıyla Kolmogorov-Smirnov normallik testi gerçekleştirilmiş ve $KS=0.108$, $Sd=230$ ve $p<.05$ olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu sonuca göre PMKÖ-EF den elde edilen puanların normal dağılım göstermediği, çalışma kapsamında elde edilen verilerin sağa çarpık bir dağılıma sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Çalışmanın ikinci alt probleminde katılımcıların akran zorbalığı düzeylerini belirlemek amacıyla Akran Zorbalığı Ölçeğinden elde edilen puanlara ilişkin betimsel istatistikler incelenmiştir. Katılımcıların fiziksel ve sözel zorbalık düzeyleri ile genel olarak zorbalık düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 4.3’de gösterilmiştir.

Tablo 4.3. Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken	N	$\bar{x}$	Ss	Mod	Medyan	Çarpıklık	Basıklık	En düşük	En yüksek
Fiziksel	230	0.35	0.55	0.00	0.11	2.15	5.23	0.00	3,00
Sözel	230	0.21	0.47	0.00	0.00	3.20	13.70	0.00	3.60
Akran Zorbalığı	230	0.31	0.48	0.00	0.07	2.28	6.89	0.00	3.21

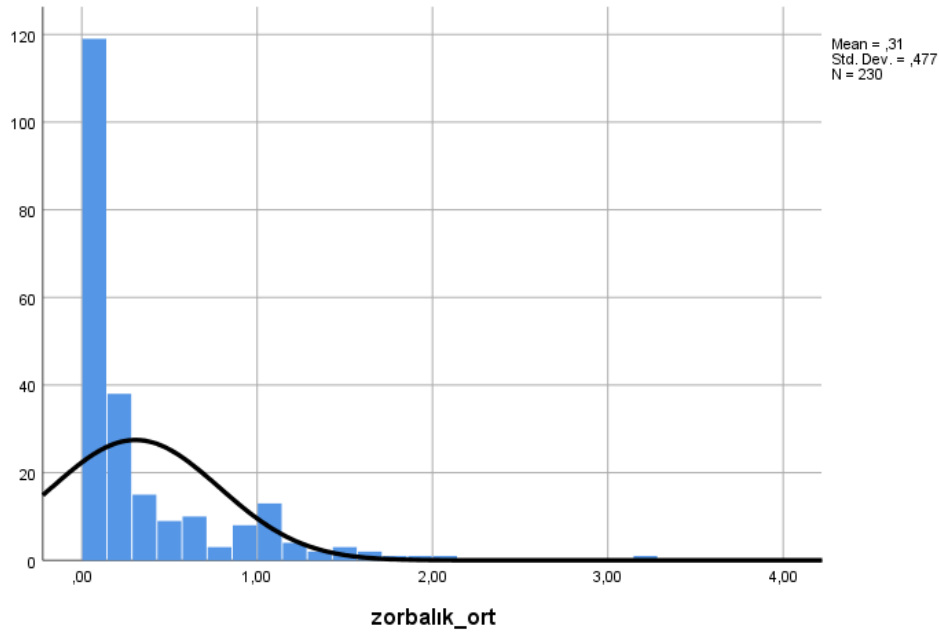
Katılımcıların akran zorbalığı düzeylerinin yorumlanması amacıyla ölçeklerden elde edilen ortalama puanlar için elde edilen istatistiklerin yorumlanmasında Tablo 4.4’de sunulan puan aralıkları esas alınmıştır.

Tablo 4.4. Katılımcıların Akran Zorbalığı Düzeylerine İlişkin Puanaralıkları

Zorbalık Puan Aralıkları	Alt ve Üst Sınırlar	n	f
(0) Çok düşük	0.00-0.79	194	84.30
(1) Düşük	0.80-1.59	30	13.00
(2) Orta	1.60-2.39	5	2.20
(3) Yüksek	2.40-3.19	0	0.00
(4) Çok yüksek	3.20-4.00	1	0.40

Tablo 4.4 incelendiğinde, zorbalık puanı 0.00 ile 0.79 arasında olan 194 öğrenci bulunmaktadır. Bu, toplam öğrencilerin %84.30'unu oluşturmaktadır. Bu grubun zorbalık seviyesi çok düşüktür, yani bu öğrenciler neredeyse hiç zorbalık yapmamaktadır. Zorbalık puanı 0.80 ile 1.59 arasında olan 30 öğrenci bulunmaktadır. Bu, toplam öğrencilerin %13.00'ünü oluşturmaktadır. Bu grubun zorbalık seviyesi düşüktür, yani bu öğrenciler ara sıra veya çok düşük düzeyde zorbalık yapmaktadır. Zorbalık puanı 1.60 ile 2.39 arasında olan 5 öğrenci bulunmaktadır. Bu, toplam öğrencilerin %2.20'sini oluşturmaktadır. Bu grubun zorbalık seviyesi orta düzeydedir, yani bu öğrenciler ortalama düzeyde zorbalık yapmaktadır. Zorbalık puanı 2.40 ile 3.19 arasında olan hiçbir öğrenci bulunmamaktadır. Bu, toplam öğrencilerin %0.00'ını oluşturmaktadır. Bu grubun zorbalık seviyesi yüksek değildir, yani bu puan

aralığında zorbalık yapan öğrenciler mevcut değildir. Zorbalık puanı 3.20 ile 4.00 arasında olan 1 öğrenci bulunmaktadır. Bu, toplam öğrencilerin %0.40'ını oluşturmaktadır. Bu grubun zorbalık seviyesi çok yüksektir, yani bu öğrenci yoğun bir şekilde zorbalık yapmaktadır. Elde edilen sonuçlar bir bütün olarak incelendiğinde, öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%97.30) çok düşük veya düşük zorbalık puanına sahiptir. Bu, öğrencilerin büyük çoğunluğunun zorbalık davranışlarında bulunmadığını veya çok nadiren bulunduğunu göstermektedir. Orta seviye zorbalık puanına sahip öğrencilerin oranı %2.20'dir. Bu, çok az sayıda öğrencinin zorbalık davranışlarını orta düzeyde sergilediğini gösterir. Yüksek zorbalık puanına sahip öğrenci bulunmamakta (%0.00) ve çok yüksek zorbalık puanına sahip öğrencilerin oranı ise çok düşüktür (%0.40). Bu, yüksek seviyede zorbalık davranışının nadir olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin akran zorbalığı ölçeğinden elde edilen puanlara ilişkin bilgiler Şekil 4.2.'deki Zorbalık Ölçeğine İlişkin Histogram Grafiği'nde verilmiştir.

Şekil 4.2. Zorbalık Ölçeğine İlişkin Histogram Grafiği

Şekil 4.2. incelendiğinde öğrencilerin Akran Zorbalığı Ölçeğinden elde ettikleri puanların dağılımının standart normal dağılımdan ciddi düzeyde bir sapma yaptığı görülmektedir. Ölçekten elde edilen puanlar aşırı düzeyde sağa çarpık bir dağılım göstermektedir. Benzer şekilde hem alt boyutlar hem de ölçeğin tamamı için Kolmogorov-Smirnov testi istatistiksel olarak anlamlı

bulunmuştur ($p<.05$). Buna göre hem betimsel istatistiklerden hem de grafiksel yöntemlerden elde edilen sonuçlara göre Akran Zorbalığı Ölçeğinden elde edilen puanların normal dağılım göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Çalışmanın üçüncü alt probleminde katılımcıların ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Kız ve erkek çocukların PMKÖ-EF ile OÖAZÖ-ÖF ve alt boyutlarından elde edilen ortalama puanlar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Mann-Whitney U-testi sonuçları Tablo 4.5'te gösterilmiştir.

Tablo 4.5. Ekran Bağımlılığı ve Akran Zorbalığının Cinsiyete Göre Farklılığına İlişkin U-testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	N	Medyan	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	z	p
Ekran Bağımlılığı	Kız	199	1.74	115.34	22952.00	3052.00	-0.09	.925
	Erkek	31	1.74	116.55	3613.00			
Fiziksel zorbalık	Kız	198	0.11	113.89	22550.00	2849.00	-0.67	.499
	Erkek	31	0.11	122.10	3785.00			
Sözel zorbalık	Kız	199	0.00	116.38	23160.00	2909.00	-0.63	.525
	Erkek	31	0.00	109.84	3405.00			
Akran Zorbalığı	Kız	199	0.07	114.76	22837.50	2937.50	-0.44	.656
	Erkek	31	0.14	120.21	3727.50			

*p değeri için anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Tablo 4.5 incelendiğinde kız ve erkek çocukların ekran bağımlılık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($U=3052.00$, $z=-0.09$; $p>.05$). Elde edilen bu sonuca göre kız ve erkek çocuklarındijital ekran bağımlılıklarının benzer düzeyde olduğu söylenebilir. Başka bir ifadeyle cinsiyet değişkeni okul öncesi dönem çocuklarının ekran bağımlılığı üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmamıştır.

Benzer şekilde kız ve erkek çocukların akran zorbalığı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($U=2937.50$, $z=-0.44$; $p>.05$). Elde edilen bu sonuca göre kız ve erkek çocukların akran zorbalığı bakımından benzer düzeyde olduğu söylenebilir. Başka bir ifadeyle cinsiyet değişkeni okul öncesi dönem çocuklarının akran zorbalığı üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmamıştır. Akran zorbalığının hem fiziksel zorbalık ($U=2849$, $z=-0.67$; $p>.05$) hem de sözel zorbalık ($U=2909.00$, $z=-0.63$; $p>.05$) düzeylerinin de cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuca göre kız ve erkek öğrencilerin hem fiziksel hem de sözel zorbalık bakımından benzer düzeyde olduğu söylenebilir.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Çalışmanın dördüncü alt probleminde katılımcıların ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeylerinin anne öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Anne ve babaların öğrenim durumuna göre PMKÖ-EF ile OÖAZÖ-ÖF ve alt boyutlarından elde edilen ortalama puanlar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla ayrı ayrı Kruskal-Wallis H-testi gerçekleştirilmiştir. Anne öğrenim durumuna göre ekran bağımlılığı ölçeği ile akran zorbalığı ölçeğinden elde edilen ortalama puanlar arasındaki farklılığa ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.6’te gösterilmiştir.

Tablo 4.6. *Ekran Bağımlılığı ve Akran Zorbalığının Anne Öğrenim Durumuna Göre Farklılığına İlişkin H-testi Sonuçları*

Değişken	Anne Öğrenim durumu	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p	Fark
Ekran Bağımlılığı	1.İlkokul	14	117.21	5	8.039	.154	–
	2.Ortaokul	39	96.31				
	3.Lise	94	125.39				
	4.Önlisans	6	126.25				
	5.Lisans	70	108.34				
	6.Lisansüstü	7	148.64				

Fiziksel zorbalık	1.İlkokul	14	123.57	5	12.797	.025*	3 – 5
	2.Ortaokul	39	124.99				
	3.Lise	94	101.08				
	4.Önlisans	6	87.58				
	5.Lisans	70	131.19				
	6.Lisansüstü	7	88.71				
Sözel zorbalık	1.İlkokul	14	121.57	5	7.911	.161	–
	2.Ortaokul	39	128.27				
	3.Lise	94	105.25				
	4.Önlisans	6	112.17				
	5.Lisans	70	122.87				
	6.Lisansüstü	7	99.00				
Akran Zorbalığı	1.İlkokul	14	120.57	5	12.318	.031*	3 – 5
	2.Ortaokul	39	129.18				
	3.Lise	94	102.32				
	4.Önlisans	6	87.42				
	5.Lisans	70	130.04				
	6.Lisansüstü	7	84.86				

Tablo 4.6 incelendiğinde anne öğrenim düzeyine göre katılımcı çocuklarının ekran bağımlılık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($\chi^2=8.04$, Sd=5; $p>.05$). Elde edilen bu sonuca göre anne öğrenim düzeyi değişkeni okul öncesi dönem çocuklarının ekran bağımlılığı üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmamıştır. Başka bir ifadeyle annesi farklı öğrenim düzeylerinden mezun olmuş çocukların dijital ekran bağımlılıklarının benzer düzeyde olduğu söylenebilir.

Ancak akran zorbalığı için anne öğrenim düzeyine göre katılımcıların akran zorbalığı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($\chi^2=12.32$, Sd=5; $p<.05$). Elde edilen bu sonuç anne öğrenim düzeyine göre katılımcıların akran zorbalığı bakımından farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle anne öğrenim düzeyi değişkeni katılımcı çocuklarının akran zorbalığı üzerinde anlamlı bir farklılığa

neden olmaktadır. Elde edilen bu farkın kaynağını belirlemek amacıyla her bir kategori ikili olarak Welch's testi ile karşılaştırılmış ve sadece annesi lise mezunu olan katılımcılar ile annesi lisans mezunu olan katılımcıların akran zorbalığı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($W=3.99$; $p<.05$). Buna göre annesi lisans mezunu olan katılımcıların annesi lise mezunu olan katılımcılara kıyasla daha fazla zorbalık yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Akran zorbalığının alt boyutlarından sözel zorbalık anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermezken ($\chi^2=7.91$, $Sd=5$; $p>.05$); fiziksel zorbalığın anne öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($\chi^2=12.80$, $Sd=5$; $p<.05$). Fiziksel zorbalık alt boyutunda elde edilen bu farkın kaynağını belirlemek amacıyla her bir kategori ikili olarak Welch's testi ile karşılaştırılmış ve sadece annesi lise mezunu olan katılımcılar ile annesi lisans mezunu olan katılımcıların fiziksel zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($W=4.38$; $p<.05$). Buna göre annesi lisans mezunu olan katılımcıların annesi lise mezunu olan çocuklara kıyasla daha fazla fiziksel zorbalık yaptığı bulgusuna ulaşılmıştır.

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Baba öğrenim durumuna göre PMKÖ-EF ile OÖAZÖ-ÖF' den elde edilen ortalama puanlar arasındaki farklılığa ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.7'da gösterilmiştir.

Tablo 4.7. Ekran Bağımlılığı ve Akran Zorbalığının Baba Öğrenim Durumuna Göre Farklılığına İlişkin H-testi Sonuçları

Değişken	Baba Öğrenim durumu	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p	Fark
Ekran Bağımlılığı	1.İlkokul	29	104.71	5	0.958	.966	–
	2.Ortaokul	42	109.65				
	3.Lise	67	109.40				
	4.Önlisans	6	114.08				
	5.Lisans	70	116.44				
	6.Lisansüstü	7	103.50				
Fiziksel	1.İlkokul	29	104.71	5	3.333	.649	–

zorbalık	2.Ortaokul	42	109.65	5	0812	.976	–
	3.Lise	66	109.40				
	4.Önlisans	6	114.08				
	5.Lisans	70	116.44				
	6.Lisansüstü	7	103.50				
	1.İlkokul	29	108.00				
Sözel zorbalık	2.Ortaokul	42	113.21	5	2.129	.831	–
	3.Lise	67	110.22				
	4.Önlisans	6	108.17				
	5.Lisans	70	113.23				
	6.Lisansüstü	7	97.79				
	1.İlkokul	29	106.84				
Akran Zorbalığı	2.Ortaokul	42	107.56	5	2.129	.831	–
	3.Lise	67	108.53				
	4.Önlisans	6	120.75				
	5.Lisans	70	118.18				
	6.Lisansüstü	7	92.36				
	1.İlkokul	29	106.84				

Tablo 4.7 incelendiğinde baba öğrenim düzeyine göre katılımcı çocuklarının ekran bağımlılık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($\chi^2=0.96$, Sd=5; $p>.05$). Elde edilen bu sonuca göre babası farklı öğrenim düzeylerinden mezun olmuş çocukların dijital ekran bağımlılıklarının benzer düzeyde olduğu söylenebilir. Başka bir ifadeyle baba öğrenim düzeyi değişkeni katılımcı çocuklarının ekran bağımlılığı üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmamıştır. Benzer şekilde akran zorbalığı için baba öğrenim düzeyine göre katılımcıların akran zorbalığı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($\chi^2=2.13$, Sd=5; $p>.05$). Elde edilen bu sonuca göre katılımcıların akran zorbalığı baba öğrenim düzeyine göre farklılık göstermemiştir. Başka bir ifadeyle baba öğrenim düzeyi değişkeni katılımcı çocuklarının akran zorbalığı davranışlarında anlamlı bir farklılığa neden olmamaktadır. Akran zorbalığının alt boyutlarından hem fiziksel zorbalığın ($\chi^2=3.33$, Sd=5; $p>.05$) hem de sözel

zorbalığın baba öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($\chi^2=0.81$, Sd=5; $p>.05$). Elde edilen bu sonuca göre katılımcıların fiziksel ya da sözel zorbalık yapma durumlarında baba öğrenim düzeyinin istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı söylenebilir. Başka bir ifadeyle farklı öğrenim düzeylerinden mezun olmuş babaların okul öncesi dönem çocuklarının fiziksel ve sözel zorbalık davranışları bakımından benzer düzeyde oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Çalışmanın altıncı alt probleminde katılımcıların ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeylerinin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Bu nedenle kardeş sayısına göre PMKÖ-EF ile OÖAZÖ-ÖF ve alt boyutlarından elde edilen ortalama puanlar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal-Wallis H-testi gerçekleştirilmiştir. Kardeş sayısı değişkenine göre PMKÖ-EF ile OÖAZÖ-ÖF’den elde edilen ortalama puanlar arasındaki farklılığa ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.8’de gösterilmiştir.

Tablo 4.8. Ekran Bağımlılığı ve Akran Zorbalığının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılığına İlişkin H-testi Sonuçları

Değişken	Kardeş sayısı	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p	Fark
Ekran Bağımlılığı	1 kardeş	67	136.30	3	9.544	.023*	1 – 2
	2 kardeş	116	105.13				
	3 kardeş	37	111.35				
	4 kardeş	10	111.80				
Fiziksel zorbalık	1 kardeş	14	128.04	3	4.187	.242	–
	2 kardeş	39	108.93				
	3 kardeş	94	109.99				
	4 kardeş	6	115.90				
Sözel zorbalık	1 kardeş	14	118.56	3	3.282	.350	–
	2 kardeş	39	114.42				
	3 kardeş	94	106,84				
	4 kardeş	6	139.60				
Akran Zorbalığı	1 kardeş	14	128.59	3	5.014	.171	–
	2 kardeş	39	109.12				
	3 kardeş	94	107.92				

Tablo 4.8 incelendiğinde kardeş sayısı değişkenine göre katılımcı çocuklarının ekran bağımlılık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($\chi^2=9.54$, $Sd=3$; $p<.05$). Elde edilen bu sonuca göre kardeş sayısının katılımcıların ekran bağımlılıkları üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu farkın kaynağını belirlemek amacıyla her bir kategori ikili olarak Welch's testi ile karşılaştırılmış ve tek çocuk olanlar ile iki kardeş olan çocukların ekran bağımlılık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($W=4.49$; $p<.05$). Buna göre tek çocuk olan çocukların ekran bağımlılık düzeylerinin iki kardeş olan çocuklara kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiş ve bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Ancak katılımcı çocukların akran zorbalığı düzeyleri kardeş sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($\chi^2=5.01$, $Sd=3$; $p>.05$). Elde edilen bu sonuca ailedeki kardeş sayısının katılımcıların akran zorbalığı bakımından bir farklılığa neden olmadığı söylenebilir. Başka bir ifadeyle kardeş sayısı katılımcı çocuklarının akran zorbalığı üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmamaktadır. Akran zorbalığının alt boyutlarından hem sözel zorbalığın ($\chi^2=3.28$, $Sd=3$; $p>.05$) hem de fiziksel zorbalığın kardeş sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($\chi^2=4.19$, $Sd=3$; $p>.05$). Buna göre farklı sayıda kardeşe sahip katılımcı çocuklarının fiziksel ve sözel zorbalığa maruz kalma bakımından benzer düzeyde oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Çalışmanın yedinci alt problemde katılımcıların ekran bağımlılıkları ile akran zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. OÖAZÖ-ÖF çok boyutlu olması sebebiyle ekran bağımlılığı ile akran zorbalığı arasındaki ilişkiler alt boyutlar ve ortalama puanlar olacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında ele alınan değişkenler arasındaki ilişkileri gösteren korelasyon matrisi Tablo 4.9'de gösterilmiştir.

Tablo 4.9.Ekran Bağımlılığı, Fiziksel Zorbalık, Sözel Zorbalık, Akran Zorbalığı

Arasındaki İlişkileri Gösteren Korelasyon Matrisi

	Ekran Bağımlılığı	Fiziksel Zorbalı k	Sözel Zorbalık	Akran Zorbalığ ı
1. Ekran Bağımlılığı	1			
2. Fiziksel Zorbalık	.059	1		
3. Sözel Zorbalık	.087	.610**	1	
4. Akran Zorbalığı	.082	.975**	.725**	1

**Korelasyon katsayısı 0.01 düzeyinde anlamlıdır; *. Korelasyon katsayısı 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

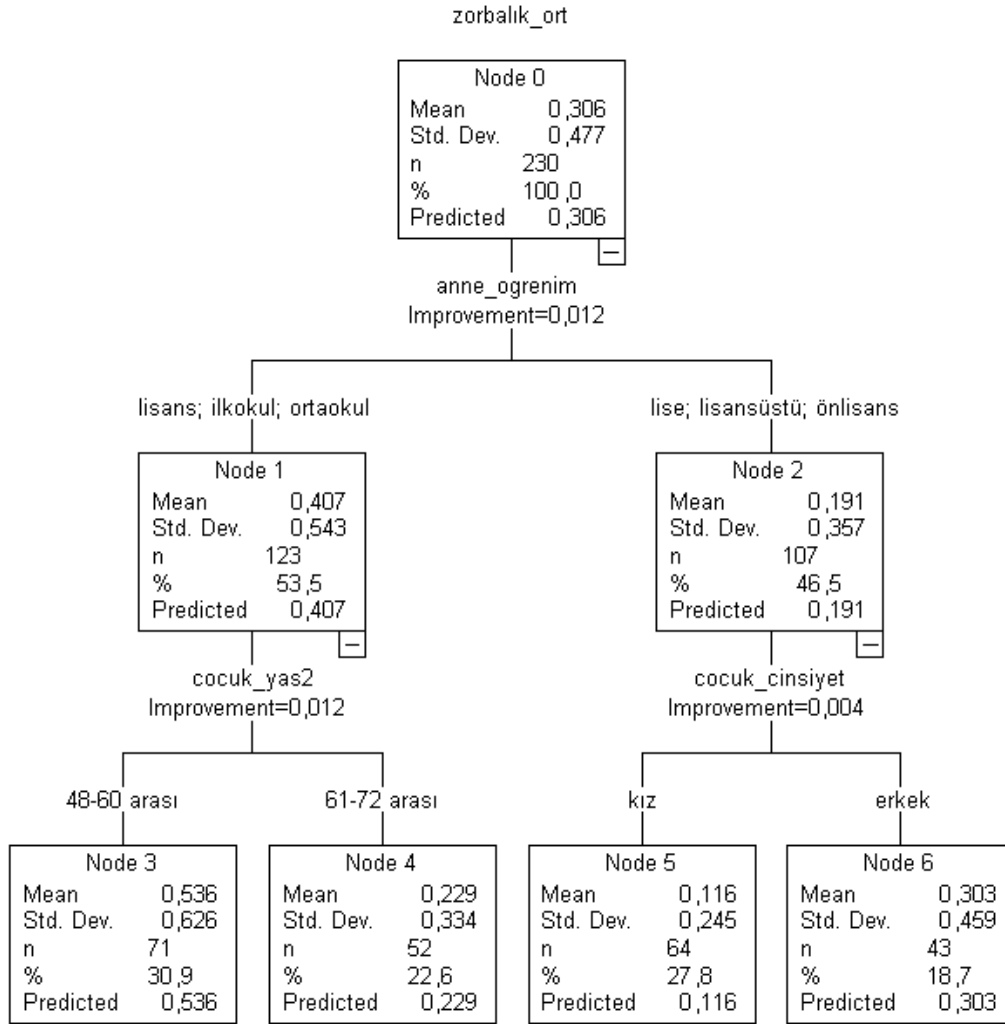
Tablo 4.9 incelendiğinde ekran bağımlılığı ile fiziksel zorbalık arasında pozitif yönde ve ihmal edilebilir düzeyde istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0.06$; $p>.05$). Elde edilen bu sonuca göre ekran bağımlılığı ile fiziksel zorbalığın birbiriyle ilişkili olmayan iki yapı olduğu söylenebilir. Ekran bağımlılığı ile sözel zorbalık arasında pozitif yönde ve ihmal edilebilir düzeyde istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0.09$; $p>.05$). Elde edilen bu sonuca göre ekran bağımlılığı ile sözel zorbalığın birbiriyle ilişkili olmayan iki yapı olduğu söylenebilir.

Bunun yanında zorbalığın alt boyutları olan fiziksel zorbalık ile sözel zorbalık arasında pozitif yönde ve orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0.61$; $p<.05$). Buna göre katılımcıların sözel zorbalık düzeyleri arttıkça fiziksel zorbalık düzeylerinin de arttığı söylenebilir.

4.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Çalışmanın sekizinci alt probleminde, annenin öğrenim durumu, babanın öğrenim durumu, çocuğun yaşı, çocuğun cinsiyeti, ebeveynlerin medeni durumu, teknolojik alet kullanımı ve ekran bağımlılığının çocuklarda

zorbalık davranışlarının ortaya çıkma olasılığını anlamlı şekilde etkileyip etkilemediği incelenmiş, elde edilen bulgular Şekil. 4.3'te verilmiştir.

Şekil 4.3. Akran Zorbalığını Yordamaya Yönelik Sınıflama ve Karar Ağacı

Şekil 4.3'te verilen karar ağacı modeli, çocuklarda gözlemlenen zorbalık davranışlarının çalışma kapsamında ele alınan tüm demografik değişkenler (çocuğun cinsiyeti, çocuğun yaş aralığı, kardeş sayısı, çocuğun doğum sırası, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, ailenin medeni durumu, çocuğun teknolojik alet kullanım süresi, ebeveynin teknolojik alet kullanım süresi, çocuğun kullandığı teknolojik alet, çocuğun teknolojik alet kullanım nedeni) ile ekran bağımlılığına göre nasıl değiştiğini incelemektedir. Kök düğüm (Node 0) yani karar ağacının başlangıç noktası genel veri setinin özet betimsel istatistiklerini sunmaktadır. Buna göre, ortalama zorbalık puanı

0.306, standart sapma 0.477 ve toplam 230 gözlem bulunmaktadır. Modelin ilk ayırım noktası annenin öğrenimdurumu olarak belirlenmiştir.

Annenin eğitim seviyesi lisans, ilkokul veya ortaokul seviyesindeyse (*Node 1*), ortalama zorbalık puanı 0.407'dir ve bu grup toplam örneklemin %53.5'ini (123 gözlem) oluşturmaktadır. Bu düğümde çocuğun yaşı ikinci ayırım noktasıdır. Çocuk yaşı 48-60 ay arasında olanlar (*Node 3*) için ortalama zorbalık puanı 0.536 olup, bu gruptaki çocukların zorbalık puanı daha yüksektir. Bu gruptaki çocuk sayısı 71 (%30.9) ve standart sapma 0.626 olarak belirtilmiştir. Çocuk yaşı 61-72 ay arasında olanlar (*Node 4*) için ise ortalama zorbalık puanı 0.229 olup, bu gruptaki çocuk sayısı 52 (%22.6) ve standart sapma 0.334'tür.

Diğer yandan, annenin eğitim seviyesi lise, lisansüstü veya önlisans olduğunda (*Node 2*), ortalama zorbalık puanı 0.191'dir ve bu grup toplam örneklemin %46.5'ini (107 gözlem) oluşturmaktadır. Bu düğümde çocuğun cinsiyeti ikinci ayırım noktasıdır. Kız çocukları (*Node 5*) için ortalama zorbalık puanı 0.116 olup, bu gruptaki çocuk sayısı 64 (%27.8) ve standart sapma 0.245'tir. Erkek çocukları (*Node 6*) için ise ortalama zorbalık puanı 0.303 olup, bu gruptaki çocuk sayısı 43 (%18.7) ve standart sapma 0.459'dur.

Bu model, annenin eğitim seviyesinin çocukların zorbalık davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle annenin eğitim seviyesi düşük olduğunda, çocukların zorbalık puanları daha yüksek gözlemlenmektedir. Ayrıca, çocuğun yaşı da önemli bir faktördür; 48-60 ay arasındaki çocuklar, 61-72 ay arasındaki çocuklara göre daha yüksek zorbalık puanlarına sahiptir. Annenin eğitim seviyesi yüksek olduğunda ise çocukların zorbalık puanları genel olarak düşmekte ve bu durumda cinsiyet faktörü devreye girmektedir. Kız çocukları, erkek çocuklarına göre daha düşük zorbalık puanlarına sahiptir.

BÖLÜM V.

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, 2022-2023 eğitim-öğretim döneminde okul öncesi eğitim alan 48-72 aylık çocukların ekran bağımlılığının akran zorbalığına etkisi ve bu iki değişkenin cinsiyet, anne-baba öğrenim durumu ve kardeş sayısına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen verilere dayanarak, okul öncesi çocukların ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeylerine ilişkin bulgular ilgili alan yazın bulgularıyla desteklenerek tartışılmıştır. Bu bağlamda, ekran bağımlılığının çocukların sosyal ve duygusal gelişimi üzerindeki etkileri, akran ilişkilerine ve zorbalık davranışlarına etkisi ilgili çalışmaların sonuçları ve bu sonuçların gerekçeleriyle ortaya konmuştur.

5.1. Okul öncesi dönem çocuklarının ekran bağımlılığı düzeylerine ilişkin bulgulara ait tartışma

Okul öncesi dönem çocuklarının ekran bağımlılığı düzeylerinin belirlenmesine ilişkin yapılan analizde, katılımcı çocukların ekran bağımlılığının genel olarak düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, araştırmaya katılan okul öncesi dönem çocuklarının ekran kullanım sürelerinin düşük olduğu ve ebeveynlerin ekran kullanımıyla ilgili bilinçli yaklaşımlarının olduğunu göstermektedir. Okul öncesi dönem çocuklarının ekran kullanımı ve ekran bağımlılığı konulu araştırmalar incelendiğinde, araştırmadan elde edilen bu bulguyu destekleyen çalışmalar olduğu tespit edilmiştir (Li, Luo ve He, 2022 Pontı, M., 2023). Li, Luo ve He (2022), çocuklarda görülen ekran bağımlılığının daha çok ebeveyn davranışlarıyla ilişkili olduğunu belirlediği çalışmada ekran bağımlılığının genel olarak düşük seviyede olduğu sonucuna ulaşmıştır. Pontı'nın (2023) yaptığı araştırmada da okul öncesi çocuklarda ekran bağımlılığını incelediği araştırmada çocuklarda düşük düzeyde bağımlılık olduğu belirlenmiştir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgunun aksine okul öncesi dönem çocuklarında ekran bağımlılığının yüksek olduğunu bulgulayan çalışmalar

fazladır (Aybal, 2021; Furuncu, 2019; Karahan, 2021; Stephen ve Plowman, 2014; Jones ve Smith, 2019). Aybal (2021) da yaptığı araştırmada ekran kullanım yaşının giderek düşmeye başladığını ve ekran kullanım süresinin artarak çocuklarda ekran bağımlılığına neden olduğunu tespit etmiştir. Stephen ve Plowman (2014) tarafından yapılan araştırmada, sosyal medya bağımlılığının keskin hatları çizilemeyen ancak günümüzde arttığı gözlemlenen bir olgu olduğu belirtilmektedir. Ekran bağımlılığının nedenleri çeşitli faktörlere dayanmaktadır. Çocukların ekran başında fazla zaman geçirmesinin nedenleri arasında ebeveynlerin yoğun iş temposu ve çocukların dijital cihazlara kolay erişimi yer almaktadır (Jones ve Smith, 2019). Ayrıca, dijital içeriklerin çocuklar için cazip ve eğlenceli olması sosyalleşmekten kaçma, fiziksel aktivite isteğinin olmaması gibi faktörler de bağımlılığın artmasına neden olabilir (Akduman, 2012; Gültekin ve Sayıl, 2005; Jones ve Smith, 2019). Araştırmalar ayrıca gelişen çevre ile birlikte ekran bağımlılıklarının da arttığını göstermektedir (Juvonen, Nishina, ve Graham, 2000; Koçak ve Boyacı, 2010).

Ekran bağımlılığının çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri araştırmalarla kanıtlanmıştır (Bushman ve Anderson, 2020; Lissak, 2018). Şiddet içerikli çizgi filmler, yaşa uygun olmayan reklamlar ve dijital oyunlarda karşılaşılan problemlerin şiddetle çözülebileceği algısı, çocukların ruh sağlığını olumsuz etkileyebilir. Bu tür programlar, çocukların gelişimi açısından oldukça zararlı olup şiddet davranışlarının görülmesine neden olabilir ve sosyal hayatlarını, akranlarıyla etkileşimlerini bozabilir (Garvis, 2018; Hawker ve Boulton, 2000; Neophytou vd., 2021). Bu nedenle, bu teknolojilerin etkili ve dengeli bir şekilde kullanılması, eğitimcilerin ve ebeveynlerin bilinçli yaklaşımlarını gerektirmektedir. Araştırmalar, çocuklarda ekran süresini azaltmaya yönelik müdahalelerin çocuklarda ekran süresinin azaltılmasında etkili olduğunu bu durum ise çocuklar duygusal, davranışsal ve sosyal olarak olumlu katkı sağladığını göstermektedir (Jones vd., 2021; Karakurt, 2015; Kanter, 2020).

Bu çalışmada, alan yazındaki birçok çalışmanın aksine ekran bağımlılığının düşük çıkmasının nedeni, ebeveynlerin ekran kullanımı

konusundaki farkındalıklarının yüksek olması olabilir. Özellikle, son yıllarda yapılan araştırmalar neticesinde artan farkındalık sayesinde, ebeveynler çocuklarının ekran kullanım sürelerini sınırlama ve dijital içeriklerin seçimi konusunda daha bilinçli hale gelmiştir (Anderson & Pempek, 2005; Christakis, 2009). Çevresel faktörler ve ebeveyn gözetiminin ekran kullanımının etkilerini olumlu yönde etkileyebileceği araştırmalarla kanıtlanmıştır (Livingstone ve Smith, 2014). Örneğin; Stephen ve Plowman (2014) yaptıkları araştırma sonucunda çocukların izledikleri programlar ve dijital oyun seçimlerinde ailelerin kontrolü, doğru yönlendirmesi ve çocuklarını bilinçlendirmesinin çocukların ekran kullanım farkındalıklarını geliştirdiğini belirlemişlerdir. Araştırmalar ayrıca, ebeveynlerin kontrolünde, ekran süresinin dikkatlice yönetildiği durumlarda ekran koruma programları kullanıldığında çocuklarda öğrenme ve sosyal etkileşimlerinde olumlu katkılar sağladığını göstermektedir (Radesky ve Christakis, 2016). Alan yazın incelendiğinde çocuklarda ekran kullanımı ve ekran bağımlılığında ebeveyn tutum ve davranışlarının etkili olduğunu ortaya koyan çalışmalar mevcuttur. Bu araştırmada, ebeveynlere çocuklarında ekran koruma programını kullanıp kullanmadıkları sorulmuş, ebeveynlerin yarısından fazlasının ekran koruma programı kullandığı belirlenmiştir. İlgili literatür incelendiğinde, ekran koruma programlarının, çocukların ekran karşısında geçirdikleri süreyi yönetmede etkili olduğunu ve ebeveyn kontrolü altında ekran kullanımının çocukları olumlu yönde etkilendiğini göstermektedir (American Academy of Pediatrics, 2016, Anderson ve Subrahmanyam, 2016; Hale ve Guan, 2015; Plowman, McPake ve Stephen, 2010). Araştırma sonucunda katılımcı çocuklarda ekran bağımlılığının düşük düzeyde olması, ekran süresinin ebeveyn gözetiminde sınırlandırılmasının çocuklara olumlu katkı sağlayabileceği yönündeki araştırmalarla uyumludur.

Ayrıca, çocukların ekran bağımlılığı düzeylerinin düşük çıkmasında toplumsal ve kültürel faktörlerin de rol oynayabileceği düşünülmektedir. Ailelerin, çocuklarını açık hava etkinliklerine, ortak aile aktivitelerine ve sosyal etkileşimlere teşvik etmesi, ekran bağımlılığı riskini azaltan önemli faktörler arasında yer almaktadır (Gür, 2016). Türkiye'de geleneksel aile yapısı

bağlarının güçlü olması ve sosyal etkileşimlerin yoğunluğu, çocukların ekran karşısında geçirdikleri sürenin sınırlı kalmasına katkıda bulunabilir.

Bu bağlamda, bu çalışmaya katılan çocukların ekran bağımlılıklarının düşük olmasının nedeni, çocukların ekran kullanımının daha çok ebeveynlerin gözetimi altında ve sınırlı sürelerde gerçekleştiği varsayımıyla açıklanabilir. Bir başka ifadeyle katılımcı çocukların ebeveynlerinin ekran koruma programlarını kullanmaları, ailelerin bu konuda farkındalıklarının yüksek olmasının çocuklarda ekran bağımlılığı oluşmamasına etki ettiği ve geleneksel aile yapısı bağlarının da çocukların ekran kullanımında olumlu etkiler sağladığı düşünülmektedir.

5.2. Okul öncesi dönem çocuklarının akran zorbalığı düzeylerine ilişkin bulgulara ait tartışma

Bu çalışmada, katılımcı çocukların akran zorbalığı düzeylerini belirlemek amacıyla "Okul Öncesi Akran Zorbalığı Ölçeği" kullanılmış olup, bu ölçek fiziksel ve sözel zorbalık alt boyutlarından oluşmaktadır. Yapılan analizler sonucunda, katılımcı çocukların genel olarak fiziksel ve sözel zorbalık alt boyutları ile akran zorbalığı toplam puanlarının düşük seviyelerde olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, alan yazınında öne çıkan çalışmalarla tutarlılık göstermektedir (Besnili, 2019; Gültekin ve Sayıl, 2005; Uysal, 2011; Yurtal ve Artut, 2008).

Besnili (2019) tarafından yapılan çalışma, okul öncesi dönemde çocukların zorbalık davranışlarının nadir olduğunu ve genellikle düşük şiddetli olduğunu belirtmektedir. Gültekin ve Sayıl (2005), çalışmalarında okul öncesi çocuklar arasında fiziksel zorbalık davranışlarının nadiren görüldüğünü, sözel zorbalık davranışlarının da genellikle düşük düzeylerde olduğunu tespit etmişlerdir. Uysal (2011) ise benzer şekilde, fiziksel ve sözel zorbalık davranışlarının okul öncesi dönemde genel olarak düşük olduğunu bulmuştur. Yurtal ve Artut (2008) da yaptıkları araştırmada, okul öncesi çocukların büyük çoğunluğunun akran zorbalığı deneyimlemediğini rapor etmişlerdir.

Erken çocukluk döneminde akran zorbalığı davranışlarının yaygın olduğuna dair bulgular literatürde sıklıkla yer almaktadır (Douvlos, 2019; Griffin ve Gross, 2004; Güngör ve Deryakulu, 2009; Hawker ve Boulton, 2000; Uysal, 2011; Vlachou, Andreou, Botsoglou ve Didaskalou, 2011). Örneğin, Güngör ve Deryakulu (2009), çocukların zorbalık davranışlarının okul öncesi dönemden itibaren başladığı ve bu dönemde müdahale edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Olweus (1993), okul öncesi eğitim verilen okullarda zorbalığın en yaygın olarak fiziksel saldırganlık, sosyal dışlama ve söylenti yayma şeklinde ortaya çıktığı belirtilmiştir. Benzer şekilde Douvlos (2019), okul öncesi dönemdeki çocuklarda fiziksel ve sosyal dışlama yöntemi ile zorbalığın yaygın olduğunu tespit etmiştir. Griffin ve Gross (2004) tarafından yapılan çalışmada, çocuklar arasında zorbalığın yaygın olduğu ve zorbalığın çeşitli türlerinin, yani fiziksel, sözel ve ilişkilere dayalı zorbalığın sıklıkla görüldüğü tespit edilmiştir. Griffin ve Gross'un (2004), zorbalığın çocuklar üzerindeki psikolojik etkilerini incelemiş ve yüksek düzeyde zorbalık davranışlarının, mağdur olan çocuklarda önemli düzeyde olumsuz duygusal ve davranışsal sonuçlara yol açtığını tespit etmişlerdir. Vlachou, Andreou, Botsoglou ve Didaskalou (2011) tarafından yapılan çalışma, yukardaki çalışmalarla benzer bulgulara ulaşmış, aynı zaman da zorbalığa uğrayan çocukların hem akademik başarıları hem de duygusal iyilik halleri üzerinde olumsuz etkiler yarattığını ortaya koymuştur.

Araştırmalar, akran zorbalığı davranışlarının çocukların psikolojik ve sosyal gelişimi üzerinde olumsuz etkiler bırakabileceğini (Douvlos, 2019; Hawker ve Boulton, 2000; Olweus, 1993), ayrıca okul işlevselliği ve psikolojik uyum üzerinde de olumsuz etkiler yaratabileceğini göstermektedir (Juvonen, Nishina ve Graham, 2000). Erken çocukluk döneminde karşılaşılan fiziksel ve sözel zorbalık, çocukların gelişiminde kalıcı etkiler yaratabilmektedir (Vlachou, Andreou, Botsoglou ve Didaskalou, 2011). Hem zorbalık yapan ve hem de zorbalığa maruz kalan çocuklar, bu deneyimlerin etkilerini ilerleyen dönemlerde de yaşamaya devam edebilmekte ve zorbalık davranışlarını sürdürebilmektedirler (Espelage, Hong, Rao ve Low, 2013; Juvonen, Nishina ve Graham, 2000; Olweus, 1993).

Okul öncesi dönemde meydana gelen zorbalık olayları, çocukların okula olan adaptasyonlarını ve güvenlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Yurtal ve Artut, 2008). Bu durum, okul öncesi eğitimcilerin, zorbalık davranışlarını erken dönemde tanımlayıp yönetmelerinde önemli bir rol üstlenmelerini gerektirmektedir (Espelage ve Swearer, 2004; Olweus, 1993; Smith vd., 1999). Bu araştırmalar, okullarda zorbalığın önlenmesinde pozitif öğrenme ortamlarının oluşturulması gerektiğini ve müdahale stratejilerinin etkili olduğunu göstermektedir. Douvlos (2019) erken dönemde ortaya çıkan anti-sosyal ve saldırgan davranışların nedenlerini belirlemeye odaklandığı çalışmada, okul öncesi dönemdeki zorbalıkları önlemek amacıyla oluşturulan müdahale programlarının rolünü ortaya koymuştur. Bu çalışmada okul öncesi dönemdeki çocukların zorbalık konusunda farkındalık kazanmaları ve bu davranışları tanımları hedeflenmiştir. Çalışma sonucunda, okul öncesi dönemde pozitif öğrenme ortamları oluşturulmasının, doğru müdahale programlarının uygulanmasının zorbalıkları önlemede etkili olduğu bulunmuştur. Gültekin ve Sayıl (2005) da zorbalık davranışlarının herhangi bir türü görüldüğünde müdahale edilmesinin, ileride karşılaşılabilecek muhtemel sorunların önlenmesi açısından kritik önem taşıdığını vurgulamıştır.

Bu çalışmanın bulguları, katılımcı çocukların büyük çoğunluğunun zorbalık davranışlarında bulunmadığını veya çok nadiren bulunduğunu göstermektedir. Araştırmalar, zorbalığın erken müdahale ve gözetimle azalabileceğini ortaya koymaktadır (Alsaker ve Valkanover, 2001). Okul öncesi eğitim ortamlarında çocukların davranışlarının daha kontrollü ve denetimli olması, zorbalık davranışlarının düşük seviyelerde olmasına katkıda bulunmuş olabilir. Bir başka ifadeyle, okul öncesi dönemdeki eğitim ortamlarının yapısı, zorbalık davranışlarının düşük olmasında önemli bir rol oynayabilir. Öğretmenlerin yoğun gözetimi, zorbalık davranışlarını engelleyici bir faktör olarak işlev görebilir.

Gelişimsel perspektiften bakıldığında erken çocukluk dönemindeki çocuklar duygusal ve bilişsel gelişimleri açısından karmaşık sosyal manipülasyon yeteneklerine sahip değildir. Sutton, Smith ve Swettenham'ın (1999) çalışmaları, bu yaş grubundaki çocukların sosyal ve bilişsel gelişim

düzeylerinin, zorbalık davranışlarını sürdürebilecek kadar gelişmiş olmadığını belirtmektedir. Bu dönemde empati, iş birliği ve paylaşma gibi sosyal beceriler öğrenilmeye başlanmıştır, ancak tam anlamıyla gelişmediği için Olweus'un (1993) tanımladığı kasıtlı ve tekrarlayıcı zarar verici davranışlar daha az görülmektedir.

Öte yandan, bu araştırmada gözlemlenen düşük zorbalık düzeyleri, öğretmenlerin raporlarına dayanmaktadır ve çocukların kendi deneyimlerini doğrudan ifade etme kapasitelerinin sınırlı olması bu bulguları etkileyebilir. Bu çalışmada akran zorbalığını belirlemek üzere kullanılan “Okul Öncesi Akran Zorbalığı Ölçeği”nde sadece fiziksel ve sözel zorbalık boyutlarının yer alması, dolaylı zorbalık boyutunun ele alınmaması bu tür davranışların göz ardı edilmesine neden olabilir. Çin ve diğerleri (2023), okul öncesi çocuklarda dolaylı zorbalık davranışlarının düşük düzeyde görüldüğünü tespit etmişlerdir. Dolaylı zorbalık davranışı, genellikle dışlama, önemsememe veya kaçınma gibi gizli manipülatif davranışları içerir ve bu bağlamda değerlendirilmemiş olabilir. Bu dönemdeki zorbalık davranışlarının incelenmesinde dolaylı zorbalık boyutunun göz ardı edilmiş olabileceği bilgisinden yola çıkarak bu konuda daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Sonuç olarak, zorbalık davranışlarının erken dönemde tespit edilmesi ve müdahale edilmesi, çocukların uzun vadeli psiko-sosyal uyumlarına katkı sağlayabilir. Eğitimcilerin çocuklarda görülen zorbalık davranışlarını tanımlama konusunda bilinçlendirilmeleri ve çocukların daha güvenli ve destekleyici bir öğrenme ortamında eğitim almalarını sağlamak, bu bağlamda büyük önem taşımaktadır.

5.3. Okul öncesi dönem çocuklarının ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeylerinin cinsiyete göre incelenmesine ait tartışma

Araştırmanın üçüncü alt probleminde katılımcı çocukların ekran bağımlılığı ve akran zorbalık düzeylerinde cinsiyete bağlı olarak anlamlı bir farkın olup olmadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre; katılımcı çocukların ekran bağımlılığında cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bir başka ifadeyle kız ve erkek çocukların ekran bağımlılık düzeylerinin birbirine oldukça yakın olduğu bulgulanmıştır. Bu

bulgu, kız ve erkek çocukların dijital ekran kullanımlarının benzer düzeyde olduğunu göstermektedir.

Bu sonuç, literatürde yer alan bazı araştırmalarla uyum içerisindedir (Chassiakos vd., 2016; Griffiths ve Kuss, 2017). Örneğin, Chassiakos ve diğerleri (2016) tarafından yapılan bir çalışmada, çocukların ekran kullanımı ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir fark bulunmadığı belirtilmiştir. Benzer şekilde, Griffiths ve Kuss (2017) tarafından yürütülen bir araştırma da kız ve erkek çocukların dijital oyun ve sosyal medya kullanımında benzer düzeylerde bağımlılık belirtileri gösterdiklerini ortaya koymuştur. Bu bulgular, ekran bağımlılığının cinsiyetten bağımsız olarak gelişebileceğini ve her iki cinsiyetin de benzer risk faktörlerine maruz kalabileceğini göstermektedir.

Ancak, bazı araştırmalar ekran bağımlılığının cinsiyetler arasında farklı etkileri olabileceğini öne sürmektedir (Akduman, 2012; Altun vd., 2019; Budak ve Işıkoğlu, 2022; Hinkley vd., 2014; Wu vd., 2015). Wu ve diğerleri (2015), erkek çocukların ekran süresi boyunca daha fazla hareketli ve agresif davranışlar sergilediklerini, kız çocukların ise daha sakin ve sosyal etkileşim odaklı olduklarını tespit etmiştir. Hinkley ve diğerleri (2014) ise, erkek çocukların ekran başında daha fazla zaman geçirme eğiliminde olduklarını ve bu durumun fiziksel aktivite seviyelerini düşürdüğünü belirtmiştir. Budak ve Işıkoğlu (2022), okul öncesi çocukların dijital oyun bağımlılığı eğilimlerinin cinsiyet farklılıkları gösterdiğini, erkek çocukların daha yüksek bağımlılık eğilimleri sergilediğini bulmuşlardır. Akduman (2012), Türkiye’de okul öncesi dönemde yapılan bir çalışmada, erkek çocukların kız çocuklara oranla daha fazla ekran bağımlılığı gösterdiğini belirtmiştir. Altun ve diğerleri (2019) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise, erkek çocukların dijital oyunlara daha fazla zaman ayırdıkları ve bu nedenle ekran bağımlılığı risklerinin daha yüksek olduğu vurgulanmıştır. Sonuç olarak, ekran bağımlılığı düzeylerinde cinsiyete göre farklılıklar bulunabileceği gibi, bu farklılıkların dijital platformların kullanım şekline ve bireysel eğilimlere göre değişiklik gösterebileceği anlaşılmaktadır.

Araştırmanın üçüncü alt problemi, cinsiyet faktörünün okul öncesi dönem çocuklarının akran zorbalık düzeylerinde fark yaratıp yaratmadığını

incelemektedir. Araştırma sonucunda, katılımcı çocukların akran zorbalık düzeylerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgu, kız ve erkek çocukların akran zorbalığı düzeylerinin benzer olduğunu ve cinsiyetin akran zorbalığı üzerinde belirleyici bir faktör olmadığını göstermektedir.

Alan yazın incelendiğinde bu bulguyla örtüşen birçok araştırma bulunmaktadır(Craig ve Pepler, 2007; Monks vd., 2003; Swearer ve Hymel, 2015). Örneğin, Monks ve diğerleri (2003) 4-6 yaş grubundaki çocuklarda görülen zorbalık davranışlarını incelemiş ve cinsiyetler arasında belirgin bir fark bulamamıştır. Çalışma sonucunda, hem erkek hem de kız çocuklarının benzer oranlarda zorbalık yaptıkları ve zorbalığa maruz kaldıkları belirlenmiştir. Araştırmacılar, bu bulguyu okul öncesi dönemde çocukların cinsiyet rollerinin henüz tam olarak yerleşmediği ve bu nedenle zorbalık davranışlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı şeklinde yorumlamışlardır. Swearer ve Hymel (2015), zorbalık üzerine yaptıkları meta-analiz çalışmasında, farklı yaş gruplarındaki zorbalık davranışlarını incelenmiş ve okul öncesi dönemde akran zorbalığında cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulmamıştır. Çalışma, zorbalık davranışlarının daha çok bireysel ve çevresel faktörlere bağlı olduğunu, cinsiyetin ise bu yaş grubunda belirleyici bir faktör olmadığını göstermektedir. Akran zorbalığının cinsiyete göre farklılaşmadığını bulgulayan bir diğer araştırmada Craig ve Pepler (2007) okul öncesi dönemde zorbalık davranışlarının kız ve erkek çocuklarda benzer oranlarda görüldüğünü bulmuştur. Araştırmacılar, bu bulguyu okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerilerinin gelişim aşamasında olduğu ve zorbalık davranışlarının daha çok sosyal etkileşimlerin bir parçası olarak ortaya çıktığını, bu nedenle cinsiyetin akran zorbalığında etkili olmadığını belirtmişleridir.

Araştırmadan elde edilen bu bulgunun aksine erkek çocuklarının zorbalık yapma olasılığının daha yüksek olduğu ve fiziksel zorbalık davranışlarının kız çocuklara göre daha yaygın olduğu birçok araştırmada belirlenmiştir (Espelage ve Swearer, 2003; Espelage, Hong, Rao ve Low, 2013, Gültekin ve Sayıl, 2005, Hawker ve Boulton, 2000, Olweus, 1993, Yurtal ve Artut, 2008). Örneğin, Gültekin ve Sayıl (2005) yaptıkları çalışmada, erkek çocuklarının fiziksel zorbalık uygulamalarının kız çocuklarına oranla daha

yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Çalışmanın bulgularına göre, fiziksel zorbalığın okul öncesi dönemde erkek çocuklarının sosyal kabulünü artırıcı bir faktör olarak görüldüğü ve bu nedenle erkek çocuklarının bu tür davranışlara daha sık başvurduğu vurgulanmaktadır. Bu bulgu, toplumsal cinsiyet rollerinin erken yaşlarda nasıl şekillendiğini ve erkek çocuklarının sosyal statü kazanmak için fiziksel zorbalığa başvurabildiklerini göstermektedir. Benzer şekilde, Yurtal ve Artut (2008) okul öncesi çocukları üzerinde yaptıkları araştırmada, erkek çocuklarının fiziksel zorbalık davranışlarının kız çocuklarına göre daha fazla olduğunu bulmuşlardır. Bu çalışmada, erkek çocuklarının fiziksel zorbalık yapma eğilimlerinin, sosyal ve kültürel normlar tarafından pekiştirildiği ifade edilmiştir. Olweus (1993), erkek çocuklarının fiziksel zorbalıkta bulunma oranlarının kız çocuklarına kıyasla daha yüksek olduğunu bulguladığı araştırmasında, erkek çocukların fiziksel güç kullanma eğilimlerinin daha fazla olduğunu ve bu nedenle fiziksel zorbalığın bu grupta daha yaygın olduğunu vurgulamaktadır. Hawker ve Boulton (2000) tarafından yapılan meta-analiz çalışması da erkek çocuklarının fiziksel zorbalık davranışlarının kız çocuklarına göre daha yaygın olduğunu ortaya koymuştur. Espelage, Hong, Rao ve Low (2013) tarafından yapılan bir diğer çalışma da erkek çocuklarının fiziksel zorbalık davranışlarının daha yaygın olduğu ve bu eğilimin, erken yaşlardan itibaren belirgin olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmalar, erkek çocuklarının fiziksel saldırganlık eğilimlerinin daha fazla olduğunu ve bu nedenle fiziksel zorbalık yapma olasılıklarının arttığını göstermektedir. Okul öncesi dönemde erkek çocukların fiziksel zorbalık uygulama eğilimlerinin yaygın olduğunu ortaya koyan bu çalışmalar, fiziksel zorbalık davranışlarının cinsiyet farklılıkları bağlamında ele alınması gerektiğini ve erken müdahale stratejilerinin önemini vurgulamaktadır.

Erkek çocukların yoğunlukta fiziksel zorbalık gösterdiğini ortaya koyan çalışmaların yanı sıra kız çocuklarının daha çok sözel ve dolaylı/ilişkisel zorbalık uyguladıkları görülmektedir (Archer ve Coyne, 2005, Crick ve Grotpeter, 1995; Douvlos, 2019, Gültekin ve Sayıl, 2005, Yurtal ve Artut, 2008). Archer ve Coyne (2005) ve Gültekin ve Sayıl (2005), çalışmalarında kız çocuklarının daha çok sözel ve dolaylı/ilişkisel zorbalık türlerine başvurduğunu belirtmiş, kız çocuklarının sosyal ilişkilerde güç elde etmek

veya statü kazanmak amacıyla bu tür zorbalık davranışlarına başvurduklarını vurgulamıştır. Yurtal ve Artut (2008) da çalışmalarında benzer bulgulara ulaşarak, kız çocuklarında sözel ve ilişkisel zorbalık davranışlarının daha yaygın görüldüğü ve kız çocuklarının sosyal çevrelerinde kabul görme ve grup içi ilişkilerini yönlendirme amacıyla sözel ve ilişkisel zorbalık davranışlarına başvurdukları ifade edilmiştir. Crick ve Grotpeter (1995), araştırmalarında benzer bulguya ulaşarak kız çocuklarının sosyal manipülasyon ve dedikodu gibi yöntemlerle ilişkisel zorbalık yaptıklarını tespit etmişlerdir. Bu bulgular, kız çocuklarının zorbalık davranışlarının genellikle sözel ve ilişkisel olduğunu ve bu davranışların daha çok sosyal kabul görme, güç elde etme gibi amaçlarla yapıldığını göstermektedir. İlişkisel ve sözel olarak yapılan zorbalıklarda, çocuklar daha çok konuyu ciddiye alarak kimseye anlatmadan içine kapanık bir şekilde sorunlarını çözmeye veya okuldan uzaklaşmaya başlamaktadırlar (Crick ve Grotpeter, 1995).

Araştırmalarda akran zorbalığının cinsiyet değişkenine farklılık göstermesinin nedeni, erkek ve kız çocuklarının farklı sosyalizasyon süreçlerinden geçmeleri olabilir. Örneğin; erkek çocukları genellikle bağımsızlık, rekabetçilik ve fiziksel dayanıklılık gibi özelliklerle ilişkilendirilirken, kız çocukları duygusal ifade, iş birliği ve bakım verme gibi özelliklerle ilişkilendirilir (Leaper, 1994). Erkek çocukları genellikle fiziksel güç ve rekabet odaklı oyunlar oynar, bu da onların fiziksel zorbalık eğilimlerini artırır. Kız çocukları ise sosyal ilişkiler ve duygusal bağlar üzerine yoğunlaşan oyunlar oynar, bu da sosyal ve sözel zorbalık türlerine yönelmelerine neden olur (Maccoby, 1998). Çocukların zorbalık davranışlarının türü ve sıklığını etkileyen sosyalizasyon süreçlerinde, toplumsal normlar ve beklentiler de önemli rol oynar. Toplumsal cinsiyet normları, erkek çocuklarının fiziksel ve agresif davranışlarını onaylayabilirken, kız çocuklarının daha pasif ve ilişki odaklı olmalarını teşvik eder (Connell, 2002). Bu süreçler, zorbalık davranışlarının türü ve sıklığını etkilemiş olabilir.

Araştırma sonucunda, katılımcı çocukların akran zorbalık düzeylerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmaması, çocukların sosyal ve duygusal gelişim süreçleri, sosyal öğrenme teorisi ve çevresel faktörler göz

önünde bulundurularak açıklanabilir. Gelişimsel perspektiften değerlendirildiğinde; okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal ve duygusal becerilerinin gelişim sürecinde olduğu ele alınarak bu bulgu açıklanabilir. Bu dönemde, çocuklarda görülen zorbalık davranışları cinsiyet farkından ziyade bireysel gelişim seviyeleri ve sosyal öğrenme süreçleri ile daha yakından ilişkilidir (Fabes, Martin ve Hanish, 2002). Öte yandan, Bandura'nın (1977) sosyal öğrenme teorisine göre, çocuklar, sosyal çevreleri aracılığıyla davranışları modeller ve öğrenirler. Çocukların zorbalık davranışları, aile dinamikleri, okul ortamı ve akran grupları gibi çevresel faktörlerden büyük ölçüde etkilenir (Espelage ve Swearer, 2003). Bu bağlamda, çocukların cinsiyet faktöründen bağımsız olarak zorbalık davranışlarının sosyal öğrenme süreçlerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Sonuç olarak, bu bulgu okul öncesi dönemde zorbalık davranışlarının cinsiyet farkından ziyade bireysel ve çevresel etkilerle daha yakından ilişkili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle, zorbalıkla mücadele stratejilerinde cinsiyet farkındalığının yanı sıra, bireysel ve çevresel faktörlerin de dikkate alınması önemlidir.

5.4. Okul öncesi dönem çocuklarının ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeyleri anne öğrenim durumuna göre incelenmesine ait tartışma

Bu çalışmanın dördüncü alt problemine ilişkin sonuçlar, annelerin öğrenim durumunun çocuklarının ekran bağımlılığı üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığını ortaya koymuştur. Alan yazın incelendiğinde, bu bulgunun benzer sonuçlar veren çalışmalarla tutarlılık gösterdiği görülmektedir. Örneğin; Vandewater vd. (2006) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, öğrenim düzeyi yüksek annelerin ekran bağımlılığını kontrol etme konusunda bilgi sahibi olmalarının tek başına yeterli olmadığı, bu bilgiyi uygulamada çeşitli zorluklarla karşılaştıkları bulunmuştur. Benzer şekilde, Ginsburg (2007) ebeveynlerin çocuklarının medya kullanımı hakkında bilgi sahibi olmalarının önemini vurguladığı çalışmasında, bu bilgilerin pratik uygulamadaki yetersizliklerini ortaya koymuştur.

Bununla birlikte, annelerin eğitim seviyesinin çocuklarının medya kullanım alışkanlıkları ve ekran bağımlılığı üzerindeki etkisi konusunda literatürde farklı görüşler de bulunmaktadır (Çelik, 2017; Kühhirt ve Klein, 2020; Madigan, vd., 2019). Örneğin, McArthur, Browne, Tough ve Madigan (2020) tarafından yapılan çalışmada, annelerin düşük öğrenim düzeyinin çocuklarda kalıcı ekran kullanımını artırdığı bulunmuştur. Kühhirt ve Klein (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, ebeveynlerin eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte çocuklarına ekran süresi konusunda daha sıkı kurallar koydukları belirlenmiştir. Çelik (2017) ise annelerin eğitim seviyesinin artmasıyla çocukların ekran karşısında geçirdikleri sürenin azaldığını göstermiştir. Bu araştırmalar, eğitilmiş annelerin çocuklarının medya kullanımı hakkında daha fazla bilgiye sahip oldukları ve bu bilgiyi uygulamada daha yetkin olduklarını düşündürmektedir. Diğer araştırmalar ise, ebeveynlerin ekran kullanımını yararlı bir bakım aracı olarak gördüklerini ve çocukları sakinleştirmek, yemek yeme sürecini desteklemek veya oyalamak amacıyla ekran süresini artırdıklarını ortaya koymuştur (Ateş ve Durmuşoğlu Saltalı, 2019; Çelen Yoldaş ve Özmert, 2020; Mutlu, 2019; Papadakis vd., 2019).

Annelerin eğitim durumunun çocuklarının ekran bağımlılığı üzerindeki etkisine dair farklı sonuçların ortaya çıkması, bu etkinin sosyoekonomik durum, çevresel faktörler, çocukların bireysel tercihleri ve toplumsal normlar gibi birçok değişken tarafından etkilenebileceğini göstermektedir. Bu bağlamda, ekran bağımlılığını kontrol etme ve yönetme stratejilerinin çok boyutlu bir çerçevede ele alınması gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Çalışmada elde edilen bir diğer bulgu, anne öğrenim durumunun katılımcı çocukların fiziksel ve genel akran zorbalık boyutlarında fark yarattığı, ancak sözel zorbalık boyutunda anlamlı bir farkın olmadığı yönündedir. Annesi lisans mezunu olan katılımcıların annesi lise mezunu olan katılımcılara göre daha fazla fiziksel zorbalık ve genel zorbalık davranışları sergilediği görülmüştür. Alan yazın incelendiğinde, yüksek öğrenim düzeyine sahip annelerin çocuklarında zorbalık davranışlarının tespit edildiği çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Espelage, Hong, Rao ve Low (2013) tarafından yapılan çalışmada, yüksek öğrenim düzeyine sahip annelerin çocuklarının sosyal

etkileşimlerinde daha az esnek olabildiği ve bu durumun çocukların zorbalık davranışlarını artırabildiği belirlenmiştir. Bu çalışma, yüksek eğitimli annelerin çocuklarının sosyal davranışlarını daha yakından kontrol etme eğiliminde olduklarını ve bu durumun çocuklarda bağımsızlık ve sosyal beceri eksikliklerine yol açabileceğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Juvonen, Nishina ve Graham'ın (2000) çalışmasında, yüksek öğrenim düzeyine sahip annelerin çocuklarında sosyal ilişkilerde yaşanan zorluklar ve akran zorbalığı gibi olumsuz sonuçların daha sık görüldüğü bulunmuştur. Çalışma, yüksek öğrenim düzeyine sahip annelerin, çocuklarının sosyal çevreleri üzerindeki kontrolünü artırma eğiliminde olduklarını ve bu durumun çocuklarda sosyal stres ve zorbalık davranışlarına yol açabileceğini göstermektedir.

Bazı araştırmalar ise, öğrenim düzeyi yüksek annelerin çocuklarının sosyal becerilerinin ve akademik başarılarının daha yüksek olduğunu, zorbalık gibi olumsuz davranışlar sergileme olasılıklarının daha düşük olduğunu öne sürmektedir (Akduman, 2012). Gültekin ve Sayıl (2005), araştırmalarında annelerin öğrenim seviyesinin çocukların saldırgan davranışlarını azaltmada önemli rol oynadığını belirlemişlerdir. Araştırmacılar, yüksek öğrenim düzeyine sahip annelerin, genellikle çocuklarına daha etkili disiplin stratejileri uygulayarak olumlu sosyal davranışları teşvik edebildiklerini belirtmişlerdir. Peker ve Eroğlu (2012) tarafından yapılan çalışma da annelerin eğitim düzeyinin, çocukların zorbalık eğilimlerini ve mağduriyetlerini önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymuştur. Bu çalışma, yüksek eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarının daha düşük zorbalık ve mağduriyet oranlarına sahip olduğunu göstermiştir. Bu araştırmalarda bulgularan anne öğrenim durumunun çocuklarda görülen akran zorbalığı davranışlarını etkilemesi, yüksek öğrenim düzeyindeki annelerin daha bilinçli ebeveynlik stratejileri benimsemeleriyle açıklanabilir. Bu anneler, çocuklarına empati, problem çözme ve sosyal beceriler kazandırma konusunda daha donanımlı olabilir. Bu beceriler, çocukların zorbalık yapma veya zorbalığa maruz kalma olasılığını azaltabilir. Ayrıca, eğitim seviyesi yüksek anneler, çocuklarıyla daha etkili iletişim kurma eğiliminde olabilir. Bu durum, çocukların zorbalık davranışlarını daha erken fark etmelerini ve bu durumlarla başa çıkmak için gerekli önlemleri almalarını sağlamış olabilir. Bununla beraber anneler, çocuklarının yaşadığı zorlukları

anlamada ve çözümede daha proaktif olabilir. Bir başka ifadeyle, yüksek öğrenim seviyesindeki anneler çoğunlukla olumsuz bir şeyin olmasını beklemek yerine, erken müdahalelerle, önlemlerle durumu kontrol altına almış olabilir. Son olarak, eğitilmiş anneler, empatik, saygılı ve çözüm odaklı davranışlar sergileyerek çocukları için olumlu rol model olmuş olabilir. Bu durum, çocukların annelerini modelleyerek benzer sosyal beceriler geliştirmesine dolayısıyla zorbalık davranışlarının görülmemesine neden olmuş olabilir.

Bu çalışmanın bulguları, annesinin öğrenim düzeyi yüksek olan çocukların daha fazla fiziksel ve genel zorbalık davranışları göstermesi bakımından bu araştırmalardan elde edilen bulgularla çelişmektedir. Bulguların farklı olmasının birkaç nedeni olabilir. İlk olarak, annenin öğrenim durumunun çocukların sosyal davranışlarını nasıl etkilediği karmaşık bir konudur ve farklı sosyo-ekonomik ve kültürel faktörler bu ilişkiyi etkileyebilir. Örneğin, annelerin uyguladığı disiplin yöntemleri ve sosyal çevreleri, fiziksel zorbalık davranışlarını etkilemiş olabilir. Ayrıca, bu çalışmada kullanılan örneklem ve veri toplama yöntemleri de sonuçları etkilemiş olabilir. Bu çalışmada annesinin öğrenim düzeyi yüksek olan çocukların, daha düşük olan çocuklara kıyasla daha fazla fiziksel zorbalık yapmaları bulgusu, çocukların sosyal davranışları ve aile dinamikleri bağlamında önemli bir bulgudur. Bu bulgu yüksek öğrenim düzeyine sahip annelerin çocuklarına yönelik beklentilerinin ve baskılarının daha yüksek olabileceği ve bu durumun çocuklarda stres ve zorbalık davranışlarına yol açabileceği şeklinde yorumlanabilir. Annelerin öğrenim durumunun çocukların sosyal ve duygusal gelişiminde önemli rol oynadığı bilgisi temelinde, gelecekteki araştırmalar bu ilişkinin altında yatan mekanizmaları daha ayrıntılı olarak incelemeli ve farklı sosyo-ekonomik ve kültürel bağlamlarda bu bulguların geçerliliğini test etmelidir.

5.5. Okul öncesi dönem çocuklarının ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeylerinin baba öğrenim durumuna göre incelenmesine ait tartışma

Okul öncesi dönem çocuklarının ekran bağımlılığı düzeylerinin baba öğrenim durumuna göre farklılık gösterip göstermediğinin incelendiği beşinci alt probleminden elde edilen bulgular, babaların öğrenim düzeyinin çocukların

ekran bağımlılığı üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığını ortaya koymuştur. Bu bulgu, literatürde bazı çalışmalarla uyumlu olup (Akkuş vd., 2015; Ayhan ve Köseliören, 2019; Gölge, 2022; Kırlioğlu v.d., 2023; Mutlu, 2019), bazı çalışmalar ise babaların eğitim düzeyinin çocukların ekran bağımlılığı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya konulmuştur (Akbulut, 2013; Çelik, 2017). Örneğin, Akbulut (2013) çalışmasında, daha yükseköğrenim düzeyine sahip babaların çocuklarının ekran sürelerini daha dikkatli kontrol ettikleri ve bu durumun ekran bağımlılığı riskini azalttığı bulunmuştur. Çelik, (2017) de benzer sonuçlara ulaşarak, yükseköğrenim düzeyine sahip babaların çocuklarının ekran sürelerini sıkı şekilde denetlediklerini ve ekran bağımlılığı riskini azalttıklarını ifade etmiştir.

Bu araştırmanın bulguları, babaların öğrenim düzeyinin çocukların ekran bağımlılığı üzerinde belirleyici bir faktör olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, babaların öğrenim düzeyinden bağımsız olarak çocukların ekran kullanım sürelerinin ve bağımlılık düzeylerinin benzer olduğunu işaret etmektedir. Mutlu (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiş, beş yaş altı çocuklarda babaların öğrenim durumu ile televizyon izleme süreleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ayhan ve Köseliören (2019) baba öğrenim düzeyinin çocukların ekran bağımlılığı düzeyini etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Gölge'nin (2022) araştırmasında da, okul öncesi dönemdeki çocukların dijital oyun bağımlılığı ile babalarının eğitim durumu arasında bir ilişki bulunmamıştır.

Bu sonuçların çeşitli nedenleri olabilir. Geleneksel aile yapısına göre, babaların çocuğun yetiştirilmesinde genellikle annelerden daha az sorumluluk üstlendikleri bilinmektedir. Tol ve Taşkan (2018), ülkemizde babaların çocuklarına karşı annelerden daha mesafeli olduklarını belirtmiştir. Bu durum, babaların çocuklarıyla daha az vakit geçirmelerinin ekran bağımlılığı üzerindeki etkisini açıklayabilir.

Sonuç olarak, bu çalışma babaların öğrenim düzeyinin çocukların ekran bağımlılığı üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığını ortaya koymaktadır. Bu bulgu, ekran bağımlılığının yalnızca ebeveyn öğrenim düzeyine bağlı olmayıp, daha geniş bir dizi faktör tarafından etkilendiğini vurgulamaktadır.

Çalışmada elde edilen bir diğer bulgu ise, farklı öğrenim seviyelerindeki babaların çocuklarının fiziksel ve sözel zorbalık davranışları açısından benzer düzeylerde olduklarıdır. Bu bulgu, literatürdeki bazı çalışmalarla uyumlu görünmektedir (Akduman, 2012; Tazeoğlu, 2011). Akduman (2012), babaların öğrenim durumunun çocukların zorbalık davranışları üzerinde belirleyici bir rol oynamadığını belirtmiştir. Benzer şekilde, Tazeoğlu (2011) babaların eğitim seviyesinin çocukların zorbalık eğilimleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını ortaya koymuştur. Bu sonucun birkaç olası nedeni olabilir. Öncelikle, okul öncesi dönemde çocukların zorbalık davranışlarının gelişiminde babaların öğrenim durumundan ziyade diğer faktörlerin, örneğin ev ortamı, ebeveynlik stilleri ve çocukların maruz kaldığı medya içeriklerinin daha belirleyici olabileceği düşünülmektedir (Hastings vd., 2005; Pagani vd., 2013). Özellikle, babaların çocuklarıyla geçirdikleri zamanın kalitesi ve çocuk yetiştirme konusundaki tutumlarının, çocukların sosyal davranışlarının şekillenmesinde önemli bir rol oynayabileceği öngörülmektedir (Mutlu, 2019).

Ayrıca, bazı araştırmalar babaların öğrenim durumunun çocukların akademik başarıları ve genel gelişimleri üzerinde etkili olduğunu, ancak sosyal davranışlar ve zorbalık gibi spesifik alanlarda bu etkinin sınırlı olabileceğini öne sürmektedir (Kühnert ve Klein, 2020; McArthur vd., 2020). Bu da, babaların öğrenim durumunun çocukların zorbalık davranışları üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmayabileceğini düşündürmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma babaların öğrenim durumunun çocukların zorbalık davranışları üzerinde belirleyici bir faktör olmadığını ortaya koymaktadır. Bu bulgu, çocukların zorbalık davranışlarının önlenmesi ve müdahale stratejilerinin geliştirilmesinde babaların öğrenim durumundan ziyade diğer faktörlere odaklanılması gerektiğini göstermektedir. Gelecekte yapılacak araştırmalarda, ebeveyn-çocuk ilişkisi, ev ortamı ve medya maruziyeti gibi diğer faktörlerin de dikkate alınması, çocukların zorbalık davranışlarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

5.6. Okul öncesi dönem çocuklarının ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeyleri kardeş sayısına göre incelenmesine ait tartışma

Bu araştırmanın bulguları, okul öncesi dönem çocuklarının ekran bağımlılığı düzeylerinin kardeş sayısına göre değişiklik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Tek çocuk olan katılımcıların ekran bağımlılığı düzeylerinin, iki kardeşi olan katılımcılara kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, kardeş sayısının ekran bağımlılığı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. (Akduman, 2012; Anderson ve Subrahmanyam, 2017; Mutlu, 2019)

Öncelikle, bu bulgu literatürdeki mevcut çalışmalarla uyumludur. Örneğin, Mutlu (2019) ve Akduman (2012), daha fazla kardeşi olan çocukların sosyal etkileşim fırsatlarının arttığını ve bu durumun ekran başında geçirdikleri zamanı azalttığını belirtmişlerdir. Bu bağlamda, tek çocuk olan katılımcıların sosyal etkileşimlerini ekran aracılığıyla sağlama eğiliminde olabilecekleri ve dolayısıyla ekran bağımlılığı düzeylerinin daha yüksek olabileceği öne sürülebilir. Anderson ve Subrahmanyam (2017), aile içi etkileşimlerin artmasının, çocukların dijital cihazlara olan ilgisini azaltabileceğini belirtmektedir. Bu durum, kardeş sayısının artmasıyla birlikte çocukların ekran başında geçirdikleri sürenin azalmasına ve ekran bağımlılığının düşmesine katkıda bulunabilir. Yine aynı şekilde Domoff ve diğerleri (2019)'nin çalışmasında da, kardeşlerin medya kullanımı ve içerik seçiminde önemli bir rol oynadığını belirtmişlerdir. Bu çerçevede, kardeşlerin oyun oynama alışkanlıklarının birbirlerinden etkilendiği düşünülmektedir. Bu bağlamda kardeşlerin oyun oynama alışkanlıklarında birbirlerinden etkilendikleri düşünülmektedir. Ayrıca, okul öncesi dönemde bulunan çocukların ekran kullanım süreleri ve problemli medya kullanımlarında kardeş sahibi olmanın, çocukların problem çözme becerilerini olumlu yönde etkilediği gözlemlenmiştir.

Başka bir açıdan da, kardeş sayısının çocukların ekran karşısında geçirdikleri süre üzerindeki etkisini anlamak için ebeveyn kontrolünün rolü de göz önünde bulundurulmalıdır. Uysal (2011), ebeveynlerin çocuklarının ekran

karşısında geçirdiği süreyi sınırlandırma konusunda daha fazla çocukları olduğunda daha katı olabileceklerini öne sürmüştür. Bu durum, tek çocuklu ailelerde çocukların ekran karşısında geçirdiği sürenin daha az denetlenmesi ve dolayısıyla ekran bağımlılığı riskinin artabileceği sonucunu da getirmektedir.

Bununla birlikte, bazı çalışmalarda kardeş sayısının olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz etkilerinin de olduğu belirtilmiştir (Çaylı, 2022; Gökçen,2023). Çaylı'nın (2022) çalışmasında, üç ve dört kardeşe sahip çocukların sürekli oynama boyutu puan ortalamalarının, bir kardeşe sahip çocuklara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Gökçen'in (2023) çocukların dijital oyun bağımlılığı eğilimleri ile ebeveyn rehberlik stratejilerini incelediği araştırmasında, ekranı tek başına kullanan çocukların dijital oyun bağımlılığı eğilimlerinin, ebeveynleri ile birlikte kullanan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Çalışmada, herhangi bir aile ferdinin denetimi olmadan ekranı tek başına kullanan çocukların, karşılarına çıkabilecek olumsuz etkiler ve içeriklere karşı daha savunmasız oldukları vurgulanmıştır. Bazı araştırmalarda, fazla kardeşe sahip olmanın çocuklar arasında rekabet ve çatışma yaratabileceği, bu durumun da çocukların ekran başında daha fazla zaman geçirmelerine neden olabileceği öne sürülmüştür. Dolayısıyla, kardeş sayısının ekran bağımlılığı üzerindeki etkisi karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya sahiptir.

Sonuç olarak, bu araştırmanın bulguları, kardeş sayısının okul öncesi dönem çocuklarının ekran bağımlılığı düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Tek çocuk olan katılımcıların ekran bağımlılığı düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgusu, literatürdeki mevcut çalışmalarla tutarlıdır ve ebeveyn kontrolü, sosyal etkileşim fırsatları ve sosyo-kültürel faktörler gibi çeşitli değişkenlerle açıklanabilir. Bu sonuçlar, çocukların ekran bağımlılığını azaltmaya yönelik müdahalelerde kardeş sayısının dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Bu çalışmada elde edilen bir diğer bulgu, kardeş sayısının akran zorbalığı üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığıdır. Bu bulgu, kardeş sayısının, çocukların zorbalık yapma durumunu doğrudan etkilemediğini göstermektedir. Bu bulgu, literatürde yer alan bazı araştırmalarla örtüşmektedir ve kardeş

sayısının akran zorbalığı üzerindeki etkisinin karmaşık ve dolaylı olabileceğini göstermektedir. Örneğin, Wolke ve Skew (2012) tarafından yapılan bir çalışmada, kardeş sayısının çocukların akran zorbalığı yaşantıları üzerindeki etkisi incelenmiş ve anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu çalışmada, kardeş sayısının, çocukların zorbalık yapma ya da zorbalığa maruz kalma olasılıklarını doğrudan etkilemediği, ancak aile içi dinamikler ve ebeveynlik tarzları gibi diğer faktörlerin daha belirleyici olduğu sonucuna varılmıştır. Benzer şekilde, Tippet ve Wolke (2014) tarafından gerçekleştirilen bir meta-analiz çalışmasında, kardeş sayısının zorbalıkla ilişkisinin tutarsız sonuçlar verdiği belirtilmiştir. Bu çalışma, bazı araştırmalarda kardeş sayısının zorbalık riskini artırdığı veya azalttığı yönünde bulgular elde edilse de, genel olarak bu ilişkinin anlamlı ve tutarlı olmadığını ortaya koymuştur. Bu durum, kardeş sayısının tek başına zorbalık davranışları üzerinde belirleyici bir faktör olmadığını göstermektedir.

Bu araştırma sonucunda ulaşılan kardeş sayısının akran zorbalığında anlamlı bir fark yaratmadığı bulgusuyla çelişen bazı araştırmalar vardır. Bu araştırmalar, kardeş sayısının çocukların sosyal becerilerinin gelişmesinde olumlu katkı sağladığını ve hem akran zorbalığı davranışı göstermeyi hem de akran zorbalığına maruz kalmayı olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Örneğin, Dantchev ve Zemp (2021) kardeş sayısının çocukların zorbalık davranışları ve zorbalığa maruz kalma riskleri üzerindeki etkilerini araştırdığı çalışmada, kardeş sayısının zorbalık davranışlarında önemli rol oynadığını belirlemiştir. Bu çalışmada, tek çocuk olanların zorbalık yapma olasılığının kardeşi olan çocuklara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, tek çocukların sosyal becerilerinin ve empati yeteneklerinin kardeşi olan çocuklara göre daha az gelişmiş olabileceği ve bu durumun zorbalık davranışlarını tetikleyebileceği şeklinde yorumlanabilir. Gültekin ve Sayıl (2005) de yaptıkları çalışmada, daha fazla kardeşe sahip olan çocukların sosyal becerilerinin daha gelişmiş olduğu ve akran zorbalığına daha az maruz kaldıklarını belirlemişlerdir. Benzer şekilde, Espelage ve diğerlerinin (2013) de, kardeş dinamiklerinin çocukların zorbalığa karşı dirençli olmalarında önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Juvonen ve diğerlerinin (2000) çalışması da, kardeşlerin sağladığı sosyal destek yapısının, çocukların

zorbalığa karşı dayanıklılığını artırdığını ortaya koymaktadır. Dantchev ve Zemp (2021) de kardeşi olan çocukların zorbalığa maruz kalma olasılığının tek çocuklara göre daha düşük olduğunu bulmuştur. Hong ve diğerlerinin (2020) araştırması da, kardeş sayısının akran zorbalıklarını etkileyebildiğini ve kardeşler ile paylaşılan yaşantılar sayesinde çocukların zorbalıkları daha rahat atlattıklarını ve sorunları içselleştirmediklerini göstermektedir.

Bu araştırmalardan elde edilen bulgular, kardeşleri olan çocukların sosyal destek sistemlerinin daha güçlü olabileceğini ve zorbalığa karşı daha dirençli olabileceklerini göstermektedir. Ayrıca bu bulgular, kardeş sayısının artmasının çocuklar arasındaki sosyal etkileşimleri artırarak, sosyal becerilerin gelişimine dolayısıyla akran zorbalığı karşısında daha dirençli olmalarına katkıda bulunmasıyla açıklanabilir. Kardeşler arasındaki sosyal dinamikler, çocukların empati kurma, paylaşma, iş birliği yapma, problem çözme gibi sosyal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir. Kardeşler, zorbalıkla başa çıkma stratejileri geliştirmede ve zorbalık durumlarını bildirme konusunda birbirlerine destek olabilirler. Dolayısıyla, bu beceriler akran zorbalığına karşı koruyucu bir etki oluşturmuş olabilir.

Fakat bazı yapılan çalışmalarda da tam tersi olarak, kardeşleri olan çocukların aile içinde yaşadığı ilişkilerin olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir. Bowes (2014), yaptığı çalışmada kardeş tarafından zorbalığa maruz kalabilen çocukların erken yetişkinlik döneminde depresyon, anksiyete, kendine ve çevresine zarar verme gibi davranışlar gösterebildiğini ifade etmiştir Yang ve diğerleri (1995) de çalışmalarında kardeşi olan çocukların korku, kaygı ve depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Bu bulgu, çok kardeşi olan ve kardeşleri tarafından zorbalığa uğrayan çocukların bu davranışları modelleyerek akranlarına yansıtılabildiği şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca bu araştırma bulguları, kardeş sayısının dışında kardeş ilişkilerinin kalitesinin de zorbalık davranışlarını etkileyebileceğini düşündürmektedir. Öyle ki, pozitif ve destekleyici kardeş ilişkileri çocukların sosyal becerilerini artırarak zorbalık davranışlarını önleyebilir. Olumsuz ve rekabetçi kardeş ilişkileri ise tam tersi etki yaratarak zorbalık riskini artırabilir.

Bu çalışmanın bulguları, kardeş sayısının akran zorbalığına anlamlı bir fark yaratmadığını göstermesi açısından önemlidir. Ancak kardeş sayısının katılımcı çocukların akran zorbalığı davranışlarını farklılaştırmadığına dair elde edilen bu bulgu, zorbalık davranışlarının ortaya çıkmasında ve sürdürülmesinde kardeş sayısı dışında birçok faktörün rol oynadığını da göstermektedir. Olweus (1993) de akran zorbalığının sosyal bir olgu olduğunu ve kardeş sayısının tek başına yeterli bir açıklayıcı değişken olmadığını vurgulayarak aile içi ilişkiler, okul ortamı, akran ilişkileri, ebeveyn tutum ve davranışları, sosyo-ekonomik durum ve çocuğun bireysel psikolojik özellikleri gibi faktörlerin daha belirleyici olabileceğini belirtmiştir. Bu bulgu, zorbalıkla mücadelede ve önleyici stratejiler geliştirmede yalnızca kardeş sayısına odaklanmanın yeterli olmayacağını, daha kapsamlı bir yaklaşım benimsemenin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle, kardeş sayısının zorbalık üzerindeki etkisini anlamak için daha geniş perspektiften yaklaşmak ve bu ilişkinin altında yatan farklı değişkenleri anlamaya çalışmak gereklidir.

5.7. Okul öncesi dönem çocuklarının ekran bağımlılıkları ile akran zorbalık düzeyleri arasındaki ilişkiye ait tartışma

Bu araştırmanın yedinci alt probleminde, okul öncesi dönemdeki çocukların ekran bağımlılığı ile akran zorbalığı arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlar, ekran bağımlılığı ile akran zorbalığının fiziksel ve sözel zorbalık alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını ortaya koymuştur. Bu bulgu, ekran bağımlılığı ile akran zorbalığı arasında doğrudan bir ilişkinin bulunmadığını göstermektedir. Literatürdeki bazı çalışmalar da benzer sonuçlara ulaşmış olup, ekran kullanımının çocukların sosyal davranışları üzerindeki etkisinin karmaşık ve dolaylı olduğunu vurgulamaktadır (Şahin, 2022). Örneğin Şahin (2022) yaptığı araştırma sonucunda dijital oyunların okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerileri üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmada negatif bir etkinin gözlenmemesinin nedeni, çocukların henüz dijital oyunlar ile çok yoğun vakit geçirmiyor olmaları olabilir. Sonuçlara bakıldığında, çocukların dijital ortamda geçirdikleri toplam sürenin bir saatten az olduğu görülmektedir (Şahin, 2022). Bu nedenle, örneklem olarak seçilen okul öncesi dönemi çocuklarının diğer

vakitlerini akranları ve çevrelerindeki büyükleriyle geçirdikleri ve böylece sosyal anlamda bir kayıp yaşamadıkları tahmin edilebilir.

Öte yandan diğer araştırmalar, ekran kullanımının doğru şekilde yönetilmediği durumlarda ekran başında aşırı zaman geçiren çocukların sosyal izolasyon ve zorbalık gibi sorunlarla karşılaşabileceğini göstermektedir (Anderson vd., 2010; Hastings vd., 2009; Erkan, Avcı, Toran, ve Atalay, 2020, Espelage, Hong, Rao, ve Low, 2013; Kowalski, Limber, ve Agatston, 2014). Christakis (2009) tarafından yapılan çalışma, ekran başında geçirilen sürenin artmasının çocukların sosyal etkileşimlerini ve davranışlarını olumsuz etkilediğini ve ekran bağımlılığı ile akran zorbalığı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Akduman (2012) okul öncesi dönemdeki çocukların ekran bağımlılığı ile akran zorbalığı arasında anlamlı ve negatif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Bu bulgu, ekran bağımlılığının çocukların sosyal etkileşimlerini olumsuz etkileyerek akran zorbalığını artırabileceğini göstermektedir. Benzer şekilde literatürde dijital oyun bağımlılığının çocuklarda saldırgan davranışına sebep olabildiğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Anderson vd., 2010; Hastings vd., 2009). Strasburger (2004) çocukların ekran başında fazla zaman geçirmelerinin yüz yüze etkileşimlerde zorluklar yaşamalarına neden olduğunu ve bu durumun sosyal izolasyon, zorbalık gibi sorunlara yol açabileceğini belirtmiştir.

Yapılan araştırmalar, çocukların ekran bağımlılığı düzeylerinin düşük olmasının, sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimleri üzerinde olumlu etkiler yarattığını göstermektedir. Haughton ve diğerleri (2015) çocukların ekran karşısında geçirdikleri sürenin sınırlı olmasının, onların yaratıcı oyunlara, fiziksel aktivitelere ve yüz yüze sosyal etkileşimlere daha fazla zaman ayırmalarına olanak tanıdığını ve bu tür aktivitelerin çocukların motor becerilerinin, problem çözme yeteneklerinin ve sosyal becerilerinin gelişimine katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu tür aktiviteler, çocukların motor becerilerinin, problem çözme yeteneklerinin ve sosyal becerilerinin gelişimine de katkıda bulunmaktadır (Hawker ve Boulton, 2000).

Juvonen, Nishina ve Graham (2000) tarafından yapılan bir çalışmada, ekran bağımlılığının çocukların sosyal becerilerini zayıflattığı ve akran

ilişkilerinde problemler yaşadıkları belirtilmiştir. Bu çalışmalar, ekran bağımlılığı olan çocukların sosyal ortamlara girdikleri zaman akranlarıyla çatışma ve uyum sorunları yaşadıklarını, zorbalık yaptıklarını göstermektedir. Bu nedenle, Chassiakos ve diğerleri (2016) çocuklarda ekran kullanımının dengelenerek sınırların belirlenmesi ve tutarlı bir şekilde takip edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Pichel ve diğerleri (2022) çocukların ekran bağımlılığı nedeniyle yüz yüze yapılan zorbalıkları internet ve sosyal medya ortamlarında da devam ettirebildiklerini belirtmişlerdir. Bu durum, siber zorbalığın geleneksel zorbalıkla birlikte arttığını göstermektedir.

Ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı arasındaki ilişkinin karmaşıklığını anlamak için, ekran başında fazla zaman geçiren çocukların sosyal beceriler geliştirmek için gerekli olan yüz yüze etkileşimlerden mahrum kalmaları ve bu durumun akran zorbalığı gibi olumsuz sosyal davranışlara zemin hazırlayabilmesi gibi faktörler göz önünde bulundurulmalıdır (Nikken ve Schols, 2015). Ayrıca, ekran bağımlılığı, çocukların gerçek dünya etkileşimlerine olan ilgisini azaltarak sosyal izolasyona yol açabilir ve bu da zorbalık yapma veya zorbalığa maruz kalma riskini artırabilir (Twenge ve Campbell, 2018).

Ekran bağımlılığı olan çocuklar, bazı dijital içeriklerdeki saldırgan ve olumsuz davranışları modelleyebilirler. Şiddet içerikli video oyunları veya agresif davranışları teşvik eden diğer medya içerikleri, çocukların bu tür davranışları taklit etmelerine neden olabilir (Swing, vd., 2010). Çin ve diğerlerinin (2023) araştırması da okul öncesi dönemdeki çocukların izledikleri çizgi filmlerin ve dikkatlerini çeken programların çocukları zorbalığa yöneltebileceğini göstermektedir.

Ekran kullanımının çocukların sosyal davranışlarını ve akran zorbalığına olan eğilimlerini olumsuz yönde etkileyebileceğini gösteren bulgulara rağmen, bu çalışmada ekran bağımlılığı ile akran zorbalığı arasında doğrudan bir ilişki bulunmamış olması, bu iki değişken arasındaki ilişkiyi tam anlamıyla anlamak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Ekran bağımlılığının çocukların sosyal davranışları üzerindeki etkilerini azaltmak için ebeveynlerin ve eğitimcilerin çocukların ekran başında

geçirdikleri zamanı sınırlandırmaları ve onları yüz yüze sosyal etkileşimlere teşvik etmeleri önemlidir. Araştırmalar, ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı ile mücadele için geliştirilen eğitim programları ve farkındalık kampanyalarının dijital okuryazarlığı artırdığını (Willard, 2007), ebeveynlerin ve öğretmenlerin çocukların dijital cihaz kullanımlarını izlemeleri ve denetlemelerinin zorbalık davranışlarının erken tespit edilmesine ve müdahale edilmesine yardımcı olabildiğini göstermektedir (Livingstone, Haddon, Görzig ve Ólafsson, 2011).

Bu araştırma sonucunda ekran bağımlılığı ile akran zorbalığı arasında ilişki bulunmaması, ekran kullanımının karmaşık doğasından kaynaklanabilir. Ekran kullanımının çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisi, kullanılan içerik türü, ekran süresi ve ebeveyn denetimi gibi birçok faktöre bağlıdır (Livingstone ve Helsper, 2008). Bu bağlamda ekran kullanımının tek başına çocukların akran zorbalığı düzeylerini etkilemesi beklenemez. Bu nedenle, ekran kullanımının sosyal beceriler üzerindeki etkisi, çocuğun genel yaşam koşulları, aile dinamikleri ve sosyal çevresi gibi diğer değişkenlerle birlikte değerlendirilmelidir.

Ekran kullanımının çocuklar üzerindeki etkisini belirlemede ebeveyn denetiminin önemli bir rolü vardır. Nikken ve Jansz'ın (2006) araştırması, ebeveynlerin çocuklarının ekran kullanımını denetlemelerinin, çocukların medya içeriklerinden olumsuz etkilenme olasılığını azalttığını göstermiştir. Bu çalışmada, ebeveynlerin çoğunluğunun ekran koruma programlarını kullanmaları, bilinçli medya denetimi yaptıklarını göstermektedir. Bu durum, çocukların ekran bağımlılığının akran zorbalığı üzerindeki potansiyel olumsuz etkilerini minimize edebilir. Akran zorbalığı, çocukların sosyal becerileri ve empati yetenekleri ile yakından ilişkilidir (Smith ve Brain, 2000). Ekran bağımlılığı, çocukların sosyal etkileşimlerini kısıtlayarak sosyal becerilerinin gelişimini olumsuz etkileyebilir. Ancak, bu çalışmada ekran bağımlılığı ile akran zorbalığı arasında doğrudan bir ilişki bulunmamış olması, ekran kullanımının sosyal beceriler üzerindeki etkisinin dolaylı ve karmaşık olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle, ekran kullanımının çocukların zorbalık davranışlarını artıran veya azaltan tek başına belirleyici bir faktör olmadığı, aksine bir dizi sosyal ve çevresel etkenle birlikte değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmada ekran bağımlılığı ile akran zorbalığı arasında doğrudan bir ilişki bulunmamış olması, ekran kullanımının tek başına zorbalık davranışlarını artırmada yeterli bir faktör olmadığını göstermektedir. Bu bulgu, ekran kullanımının çocukların sosyal davranışları üzerindeki etkilerini değerlendirirken daha geniş bir perspektiften ele alınması gerektiğini de ortaya koymaktadır. Bu nedenle, ekran kullanımının içerik türü, süresi, kullanım bağlamı ve ebeveyn denetimi gibi faktörlerin de çocukların sosyal davranışları üzerindeki etkilerini araştırmak, bu alandaki bilgi eksikliklerini gidermeye yardımcı olabilir.

Okul öncesi dönemde ekran bağımlılığı, zorba ve mağdur problemlerine artan ilgiye rağmen, bu konuya değinen çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu belirgin eksiklik, metodolojik kısıtlamalarla ilişkilendirilebilir. Bu kısıtlamalar arasında; çocukların dil gelişimlerinden kaynaklı kendini ifade etme becerilerinin yetersizliği, okuma yazma bilmeme durumu, öğretmenlerin zorbalık davranışları hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları ve doğru müdahalede bulunamamaları gibi faktörler yer almaktadır (Besnili, 2019).

5.8. Anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, çocuk yaş, çocuk cinsiyet, ebeveyn medeni durumu, teknolojik alet kullanımı ile ekran bağımlılığı durumunun çocuklarda zorbalık davranışlarının ortaya çıkma olasılığına etkisine ait tartışma

Karar ağacı (CRT) analizinden elde edilen bulgular, annenin öğrenim seviyesinin çocukların zorbalık davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Karar ağacı modeli, çocuklarda zorbalık davranışlarını anlamak ve bu davranışların hangi faktörler tarafından daha çok etkilendiğini belirlemek için önemli ipuçları sunmaktadır. Annenin eğitim seviyesi, çocuğun yaşı ve cinsiyeti, bu modelde zorbalık davranışlarını etkileyen ana değişkenler olarak öne çıkmaktadır.

Bulgular, annenin öğrenim seviyesinin düşük olduğu durumlarda çocukların zorbalık puanlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, literatürde mevcut bulgularla uyumludur. Örneğin, Akduman (2012), ebeveynlerin düşük öğrenim seviyesinin çocukların sosyal uyum sorunlarını

artırabileceğini belirtmektedir. Annenin öğrenim seviyesi, çocuğun erken dönem gelişiminde kritik bir rol oynamaktadır; eğitilmiş anneler, çocuklarına daha etkili problem çözme ve sosyal beceriler kazandırabilmektedir (Dervişoğlu, 2007; Özyürek & Şahin, 2005). Avcı ve diğerlerinin (2019) okul öncesi çocuklar üzerindeki çalışmaları, annenin öğrenim durumu ile çocukların akran zorbalığına maruz kalma ve akran zorbalığı uygulama arasındaki ilişkiyi incelemiş ve annenin eğitim düzeyinin düştüğü durumlarda çocukların akran şiddetine maruz kalma ve akranlarına şiddet uygulama oranlarının arttığını bulmuştur. Annenin eğitim seviyesinin çocukların zorbalık davranışları üzerindeki etkisi, eğitim ve sosyal politikaların önemini vurgular. Bu bulgular, annenin öğrenim seviyesinin çocukların zorbalık davranışları üzerindeki etkisini vurgulamakta ve eğitim düzeyi düşük annelere yönelik destek programları ve ebeveyn eğitimlerinin çocukların zorbalık davranışlarını azaltmada etkili olabileceğini önermektedir. Araştırmalar da daha az eğitilmiş annelere yönelik destek programları ve ebeveyn eğitiminin çocukların zorbalık davranışlarını azaltmada etkili olabildiğini göstermektedir (Griffin & Gross, 2004; Vlachou, Andreou, Botsoglou, & Didaskalou, 2011).

Karar ağacı analizinden elde edilen diğer bulgu, çocuğun yaşının zorbalık davranışları üzerinde önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Özellikle, 48-60 ay arasındaki çocukların, 61-72 ay arasındaki çocuklara göre daha yüksek zorbalık puanlarına sahip olduğu bulunmuştur. Gültekin ve Sayıl (2005), küçük yaş grubundaki çocukların (3-5 yaş) daha yüksek düzeyde saldırgan davranışlar sergilediğini belirtmişlerdir. Erken çocukluk döneminde çocukların sosyal becerilerinin henüz gelişmemiş olması, zorbalık davranışlarının daha sık görülmesine neden olarak gösterilmektedir. Ayrıca, Olweus (1993) da okul öncesi dönemdeki çocukların zorbalık davranışlarının daha yoğun olduğunu ve yaş ilerledikçe bu davranışların azaldığını ifade etmiştir. Bu bulgu, sosyal öğrenme teorisi ile açıklanabilir; çocuklar büyüdükçe sosyal normları ve empatiyi daha iyi öğrenirler, bu da zorbalık davranışlarının azalmasına yol açar (Juvonen, Nishina, & Graham, 2000). Erken yaşlarda sosyal becerilerin geliştirilmesi, zorbalık davranışlarının önlenmesinde kritik bir rol oynayabilir. Bu nedenle, özellikle 48-60 ay

arasındaki çocuklara yönelik sosyal beceri eğitim programlarının uygulanması gereklidir (Peker & Eroğlu, 2012).

Araştırma ayrıca, annenin öğrenim durumunun ve çocuğun yaşının yanı sıra cinsiyetin de çocukların zorbalık davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Karar ağacı analizine göre, erkek çocukların zorbalık davranışlarının kız çocuklara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, literatürdeki mevcut çalışmalarla uyumludur ve cinsiyetin zorbalık davranışlarında belirleyici bir faktör olduğunu vurgulamaktadır. Erkek çocukların daha yüksek zorbalık puanlarına sahip olmaları, sosyal öğrenme teorisi ve toplumsal cinsiyet rollerine dayalı olarak açıklanabilir; erkek çocuklar toplumsal normlar gereği daha fazla agresif davranış göstermeye eğilimli olabilir (Olweus, 1993; Juvonen, Nishina, & Graham, 2000). Ayrıca, kız çocukların zorbalık davranışlarının genellikle daha az fiziksel, daha çok sözel ve ilişki temelli olduğu gözlemlenmiştir. Smith (2014), kız çocuklarının genellikle dolaylı zorbalık türlerini tercih ettiğini ve bu tür zorbalıkların tespitinin daha zor olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, karar ağacı analizinde kız çocuklarının zorbalık puanlarının erkeklere göre daha düşük çıkmasının nedenlerinden biri olabilir. Araştırmanın bulguları, cinsiyetin zorbalık davranışları üzerindeki etkisini vurgulamakta ve toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili farkındalığın artırılmasının önemini ortaya koymaktadır. Cinsiyet temelli zorbalık eğilimlerini azaltmak için eğitim programları ve müdahale stratejileri tasarlanmalıdır. Erken çocukluk döneminde cinsiyet rolleri ve eşitlik üzerine eğitim verilmesi, zorbalık davranışlarının önlenmesinde kritik bir rol oynayabilir (Peker & Eroğlu, 2012). Bu sonuçlar, literatürdeki diğer çalışmalarla da uyumlu olup, cinsiyetin zorbalık davranışlarındaki rolünü desteklemektedir.

Örneğin, Griffin ve Gross (2004), erkek çocukların fiziksel zorbalığa daha yatkın olduğunu, kız çocukların ise daha çok sözel ve dolaylı zorbalık türlerine başvurduklarını belirtmişlerdir. Bu bulgular, cinsiyet temelli müdahale programlarının ve politikaların geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır.

6. ÖNERİLER

Okul öncesi dönemdeki çocukların ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı durumlarına ilişkin çalışmada elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

6.1. Eğitimcilere Yönelik Öneriler

Araştırma sonuçları, okul öncesi dönemdeki çocukların ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeylerinin düşük ve anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Bu bulgular temelinde eğitimcilere şu önerilerde bulunulabilir:

Çocuklar, çevrelerindeki yetişkinlerden model alarak ve onların yönlendirmeleriyle davranış kalıplarını edinirler. Bu nedenle, eğitimciler, çocukların ekran bağımlılığı ve akran zorbalığını kontrol altına almak için doğru model olmalı ve etkinliklerle bu konularda farkındalık geliştirmelidir. Eğitimcilerin bilgi sahibi olması ve gerekli önlem ve müdahaleleri erken dönemde yapması önemlidir.

Eğitimciler, çocukların ekran bağımlılığını ve akran zorbalığını önlemek amacıyla eğitim programları oluşturmali ve bu programları müfredatlarına entegre etmelidir. Öğretmenler yaptıkları etkinliklerle çocuklarda ekran kullanımı ve akran zorbalığına yönelik farkındalık geliştirebilir, olumlu yönde davranış değişikliği sağlayabilir. Çocukların iletişim, empati, yardımlaşma, paylaşma ve saygı duyma gibi sosyal becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikler planlanarak ekran kullanım süreleri azaltılabilir.

Çocukların birbirleriyle sağlıklı ve olumlu etkileşim kurmalarını teşvik eden oyunlar ve grup çalışmaları, akran ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesini ve akran zorbalığının önlenmesini sağlayabilir.

Eğitimciler, çocukların ekran kullanımı ve akran ilişkilerini düzenli olarak gözlemleyip, ailelerle iş birliği yaparak ekran kullanımı ve akran zorbalığına yönelik bilgi edinmelidir. Öğretmenler, bu veriler ışığında ailelerle

iş birliği yaparak erken müdahale ve destek sağlamak için geri bildirimde bulunmalıdır.

Demografik değişkenler bağlamında, tek çocukların ekran bağımlılığının daha yüksek olduğu göz önüne alındığında, öğretmenler tek çocuk olan öğrencilerin sınıf içi oyunlara ve grup çalışmalarına katılımlarını teşvik etmelidir.

Akran zorbalığı konusunda üniversite mezunu annelerin çocuklarının daha fazla zorbalık davranışı göstermesi bulgusuna dayanarak, öğretmenler ebeveynlerle, özellikle annelerle iletişim halinde olmalı ve zorbalık karşıtı programlar ve eğitimler düzenlemelidir. Zorbalık davranışlarını gözlemlediklerinde, ailelerle iş birliği yaparak hızlı müdahalede bulunmalı ve rehberlik sağlamalıdır.

6.2. Ebeveynlere Yönelik Öneriler

Araştırma bulgularına göre, okul öncesi dönemdeki çocukların ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeylerinin düşük olduğu ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuç, denetimli ekran kullanımının çocuklarda ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı riskini azaltmada etkili olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda, ebeveynlerin çocuklarının ekran süresini sınırlamaları ve belirli kurallar koymaları gerektiği önerilmektedir. Çocukların ekran başında geçirdikleri süreyi kontrol altında tutmak, ekran bağımlılığını önlemeye yardımcı olacaktır. Ayrıca, ebeveynlerin çocuklarına ekran dışı fiziksel, sanatsal ve ailece yapılan aktiviteler sunarak çocukların ekran başında geçirdikleri süreyi azaltmaları önemlidir. Sosyal ve duygusal yönden sağlıklı gelişen çocuklar, ekrana daha az maruz kalacak ve akranlarıyla pozitif iletişim kurarak zorbalık davranışları sergilemeyeceklerdir.

Bu bulgular, eğitim politikaları ve aile eğitim programlarının önemini de vurgulamaktadır. Ebeveynlere yönelik eğitim ve farkındalık programları, çocukların sosyal becerilerini geliştirme ve zorbalığı önleme konusunda önemli rol oynayabilir. Bu tür programlar, ebeveynlerin çocukları dijital güvenlik konusunda bilinçlendirmesine ve çocukların çevrimiçi ortamlarda

kendilerini korumalarına yardımcı olabilir. Ayrıca, bu programlar aile içi iletişimi güçlendirerek, çocukların sosyal ortamlarda daha güvenli ve desteklenmiş hissetmelerini sağlayabilir.

Ekran bağımlılığının tek çocuk olanlarda daha yüksek olması bağlamında, özellikle tek çocuk sahibi ebeveynlerin çocuklarının ekran kullanımı konusunda daha duyarlı olmaları ve ekran denetimini artırmaları önerilmektedir. Bunun yanı sıra, çocukların ekran dışında meşgul olabilecekleri farklı sosyal etkinlikler sunulması, çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmeleri ve ekran kullanımı konusunda doğru model olmaya özen göstermeleri de önemlidir.

Akran zorbalığı boyutunda, üniversite mezunu annelerin çocuklarının lise mezunu olanlara göre daha fazla fiziksel ve genel zorbalık davranışları sergilemesi bulgusu temelinde, ebeveynlerin zorbalık davranışlarını önleme ve müdahale stratejileri konusunda okulla iş birliği yapmaları; çocuklarıyla pozitif iletişim yollarını benimseyerek, çocuklarının duygu ve düşüncelerini rahatlıkla paylaşabilecekleri ortamlar yaratmaları önerilmektedir.

Ebeveynlerin eğitim seviyelerini artırmaları için fırsatlar yaratılmalı ve teşvik edilmelidir. Yetişkin eğitim programları ve ebeveyn eğitim seminerleri, annelerin eğitim seviyelerini artırmalarına yardımcı olabilir (Akduman, 2012). Pozitif ebeveynlik teknikleri konusunda eğitim alarak, çocuklarına daha etkili problem çözme ve sosyal beceriler kazandırmaları sağlanmalıdır (Dervişoğlu, 2007; Özyürek ve Şahin, 2005).

6.3. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Çocuklarda ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak için farklı demografik gruplarda nasıl etkilendikleri ve bu etkilerin zamanla nasıl değiştiği araştırılmalıdır. Farklı demografik gruplarda yapılan çalışmalar, ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı arasındaki potansiyel ilişkilerin daha iyi anlaşılmasına ve bu alanda daha etkili müdahale stratejileri geliştirilmesine olanak tanıyacaktır. Ayrıca, kültürel farklılıkların ve eğitim politikalarının ekran bağımlılığı ve zorbalık davranışları üzerindeki etkilerinin

daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi, evrensel ve kültüre özgü faktörlerin ortaya konulmasını sağlayarak bu alandaki literatüre önemli katkılar sağlayabilir. Farklı sosyo-ekonomik ve kültürel bağlamlarda ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, bu bulguların genelleştirilebilirliğini değerlendirmek açısından da önemlidir.

Ekran bağımlılığı ve akran zorbalığına yönelik müdahale programlarının etkinliği üzerine araştırmalar yapılabilir. Hangi tür müdahalelerin daha etkili olduğunu belirlemek, gelecekteki uygulamalar için yol gösterici olabilir. Teknolojinin hızla değişen doğası göz önünde bulundurularak, yeni medya araçlarının ve platformlarının çocuklar üzerindeki etkilerini inceleyen güncel araştırmalar yapılması, gelecekteki sorunlara yönelik önleyici stratejiler geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

Gelecek çalışmalarda, ekran bağımlılığı ve akran zorbalığı üzerinde etkili olabilecek diğer faktörlerin incelenmesi ve çocukların ekran bağımlılığı ve zorbalık deneyimlerini kapsamlı bir şekilde değerlendirmek üzere farklı veri toplama yöntemlerinin kullanılması önerilmektedir. Ayrıca, boylamsal çalışmalar yapılarak, ekran bağımlılığı ve akran zorbalığının çocukların gelişim süreçlerindeki değişimlerinin daha detaylı olarak incelenmesi faydalı olacaktır.

Kardeş değişkeninin ekran bağımlılığına etkisine yönelik olarak, tek çocuk ve iki kardeşi olan çocuklar arasındaki ekran bağımlılığı farkını daha iyi anlamak için aile dinamikleri ve ebeveyn-çocuk ilişkileri üzerine derinlemesine araştırmalar yapılmalıdır. Bununla birlikte, tek çocukların ekran bağımlılığını azaltmaya yönelik etkili müdahale yöntemleri ve programları araştırılabilir.

Son olarak, akran zorbalığı boyutunda üniversite mezunu annelerin çocuklarının neden daha fazla fiziksel ve genel zorbalık davranışları gösterdiğini anlamak için annelerin eğitim düzeyi ve çocuk yetiştirme tarzları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların yapılması önerilebilir. Ayrıca, aile içi dinamiklerin ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin zorbalık davranışları üzerindeki

etkilerini araştıran çalışmalar da yapılmalıdır. Bu, zorbalık davranışlarının kökenine dair daha derinlemesine bir anlayış sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- AAP (American Academy of Pediatrics). (2016). Media and young minds. *Pediatrics*, 138(5), e20162591.
- AAP (American Academy of Pediatrics). (2023). Media and young minds: Policies and guidelines. *Pediatrics*, 140(2), e20162591.
- Akbaş, Ö. Z., & Dursun, C. (2020). Teknolojinin aileye etkisi: Değişen ailenin dijital ebeveyn ve çocukları. *Turkish Studies-Social*, 15(4), 2245-2265.
- Akbulut, Y. (2013). Çocuk ve ergenlerde bilgisayar ve internet kullanımının gelişimsel sonuçları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 53-68
- Akca, A., & Ayaz Alkaya, S. (2019). Erken çocukluk döneminde ekran maruziyetinin etkileri. *Uluslararası 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Kongresi*, 23, 49-55.
- Akça, F., & Koç Çilekçiler, N., (2019). The Cartoon Characters with the Greatest Influence on Preschool Children and the Digital Dangers They Can Be Exposed to While Identifying with These Characters. *Addicta-The Turkish Journal On Addictions*, vol.6, no.2, 424-433.
- Akduman, G. G. (2012). Okul Öncesi Dönemde Akran Zorbalığının İncelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 23(1).
- Aksu, H.,& Karaman, S. (2023). Mobil cihazların çocuk gelişimi üzerindeki etkileri. *Eğitim ve Teknoloji Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 145-160.
- Akkuş, S., Yılmaz, Y., Şahinöz, A., Sucaklı, İ., (2015). 3-60 Ay Arası Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıklarının İncelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, Uluslararası Katılımlı 3. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongre Kitabı. 351-359.

- Altun, A., Gürsoy, G., & Yalçın, G. (2019). Okul öncesi çocukların dijital oyun bağımlılığı ve cinsiyet farkları. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 44(199), 43-56.
- Alsaker, F. D., & Valkanover, S. (2001). Early diagnosis and prevention of victimization in kindergarten. *Peer harassment in school: The plight of the vulnerable and victimized*, 175-195.
- Archer, J., & Coyne, S. M. (2005). An integrated review of indirect, relational, and social aggression. *Personality and Social Psychology Review*, 9(3), 212-230.
- Anderson, C. A., & Dill, K. E. (2000). Video games and aggressive thoughts, feelings, and behavior in the laboratory and in life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(4), 772-790.
- Anderson, D. R., & Hanson, K. G. (2022). Screen media and early learning. *Journal of Child Development*, 93(1), 87-104.
- Anderson, D. R., Huston, A. C., Schmitt, K. L., Nichols, D., & Wright, J. C. (2001). Early childhood television viewing and adolescent behavior: The recontact study. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 66(1), i-147.
- Anderson, J., & Rainie, L. (2018). Stories from experts about the impact of digital life. *Pew Research Center*.
- Anderson, S. E., & Whitaker, R. C. (2009). Prevalence of obesity among US preschool children in different racial and ethnic groups. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 163(6), 344-348.
- Anderson, C. A., Shibuya, A., Ihori, N., Swing, E. L., Bushman, B. J., Sakamoto, A., Rothstein, H. R. & Saleem, M. (2010). Violent video game effects on

- aggression, empathy, and prosocial behavior in eastern and western countries: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 136 (2), 151- 173
- Arabacı, M. S., & Demircioğlu, H. (2019). 5-6 yaş grubu çocukların akran ilişkilerinin incelenmesi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(6), 205-221.
- Aral, N.,& Doğan Keskin, A. (2018). 0-6 yaş grubu çocukların teknolojik cihaz kullanımlarının ebeveyn bakış açısıyla incelenmesi. *Addicta: Türkiye Bağımlılık Dergisi*, 5(2), 317-348.
- Avcı, R., Bilgin, M., & Baş, T. (2019). Okul öncesi çocuklarda akran zorbalığı: Annenin eğitim durumu ve çocuk davranışları. *Eğitim ve Bilim*, 44(197), 229-243.
- Aybal, Ç. N. (2021). 4-11 yaş çocuklarda ekran bağımlılığı eğiliminin incelenmesi ve ebeveynlerin ekran bağımlılığını önlemeye yönelik tutumlarının değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış tıpta uzmanlık tezi), Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul.
- Ayhan, B., & Köselören, M., (2019). İnternet, Online Oyun ve Bağımlılık. *Online Journal of Technology Addictionand Cyber Bullying*, 6(1), 1-30.
- Balamurugan, M. & Kannan, S. (2016). Performance analysis of CART and C5.0 using sampling techniques. *IEEE International Conference on Advances in Computer Applications (ICACA)* (pp. 72-75).
- Baldry, A. C., & Farrington, D. P. (2000). Bullies and delinquents: Personal characteristics and parental styles. *Journal of community & applied social psychology*, 10(1), 17-31.
- Bandura, A., & Walters, R. H. (1977). *Social learning theory* (Vol. 1, pp. 141-154). Englewood Cliffs, NJ: Prentice hall.

- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *The Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.
- Baykar, H. (2020). Dijital oyunların bilişsel beceri gelişimine etkileri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 45(3), 123-145.
- Beadini, A. (2023). Okul öncesi dönem çocuklarının problemli medya kullanımları ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi.(Yüksek Lisans Tezi) Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Bencik, S. (2021). Ekran maruziyetinin çocukların beyin gelişimi üzerindeki etkileri. *Pediatric Nöroloji Dergisi*, 36(3), 45-52.
- Bencik Kangal, S. (2021). Çocuğumun beyinde neler oluyor? Elma Yayınevi.
- Besnili Z. N. (2019). *Okul Öncesi Akran Zorbalığı Ölçeği Öğretmen Formu: Bir ölçek geliştirme çalışması* (Yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Beyazkürk, D., Anliak, S., & Dincer, C. (2007). Peer relations and friendship in childhood. *Egitim Arastirmalari-Eurasian Journal of Educational Research*, 7(26).
- Biricik, Z. (2022). Yeni iletişim teknolojileri ile değişen çocukluk kültürü: Dijital çocukluk. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(Dijitalleşme), 108-124.
- Blanchard, J.,& Moore, T. (2010). The digital world of young children: Impact on emergent literacy. Pearson Foundation.

- Bodur, E. (2022). *Okul öncesi çocuklarda ekran bağımlılığı ile öz bakım becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Breiman, L., Friedman, J., Olshen, R.A., & Stone, C.J. (1984). *Classification and Regression Trees* (1st ed.). Chapman and Hall/CRC.
- Brown, A. (2019). Social interactions and screen time in early childhood. *Journal of Child Development*, 45(3), 123-136.
- Budak, K. S. (2020). *Okul öncesi dönem çocukları için dijital oyun özgürlüklerinin özelliklerinin ve dijital oyun ebeveyn özgürlüklerinin geliştirilmesinin geliştirilmesi, problem ilişkileriyle ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Budak, K. S., & Işıkoğlu, N. (2022). Dijital oyun bağımlılık eğilimi ve ebeveyn rehberlik stratejileri ölçeklerinin geliştirilmesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 55(3), 693-740.
- Budak, K. S., & Işıkoğlu, N. (2023). Erken Çocuklukta Dijital Oyun Bağımlılık Eğilimi: Çocuk Ve Ebeveyn Özelliklerinin Etkileri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (66), 1-25.
- Bushman, B. J., & Huesmann, L. R. (2024). The impact of media violence on children and adolescents: Opportunities for clinical interventions. *Pediatrics*, 149(6),
- Bushman, B. J., & Anderson, C. A. (2020). General Aggression Model. *The International Encyclopedia of Media Psychology*, 1-9.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. *Pegem Atıf İndeksi*, 001-214.

- Calvert, S. L., Richards, M. N., & Kent, C. C. (2012). Personalized interactive characters for toddlers' learning of seriation from a video presentation. *Journal of Applied Developmental Psychology, 33*(3), 96-103.
- Carr, N. (2000). The impact of smart technologies on children's development. *Technology and Child Development Journal, 18*(4), 56-68.
- Charlton, J. P., & Danforth, I. D. (2007). Distinguishing addiction and high engagement in the context of online game playing. *Computers in human behavior, 23*(3), 1531-1548.
- Chang, L., & Tsai, W. (2020). Parental influence on children's screen time: A gender-neutral perspective. *Social Science Research, 58*(4), 112-130.
- Chassiakos, Y. L., Radesky, J., Christakis, D., Moreno, M. A., & Cross, C. (2016). Children and adolescents and digital media. *Pediatrics, 138*(5).
- Choo, H., Gentile, D., Sim, T., Li, D. D., Khoo, A., & Liao, A. (2010). Pathological video-gaming among Singaporean youth.
- Choi, A., Kim, B., & Lee, C. (2018). The influence of digital media on children's cognitive development: A review. *Journal of Child Development, 89*(2), 123-145.
- Christakis, D. A., Zimmerman, F. J., DiGiuseppe, D. L., & McCarty, C. A. (2004). Early television exposure and subsequent attentional problems in children. *Pediatrics, 113*(4), 708-713.
- Christakis, D. A., Ramirez, J. S. B., & Ferguson, S. M. (2022). The effects of media on children: A developmental perspective. *Pediatrics, 139*(1).

- Clements, D. H., & Sarama, J. (2005). Young children and technology: What's appropriate. *Technology-supported mathematics learning environments*, 1, 51.
- Colpin, H., Bauman, S., & Menesini, E. (2021). Teachers' responses to bullying: Unravelling their consequences and antecedents. Introduction to the special issue. *European Journal of Developmental Psychology*, 18(6), 781-797.
- Connell, R. W. (2002). *Gender*. Cambridge: Polity Press.
- Craig, W. M., & Pepler, D. J. (2007). Understanding bullying: From research to practice. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 48(2), 86-93.
- Crick, N. R., & Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment. *Child Development*, 66(3), 710-722.
- Çaylı, A. (2022). *Okul öncesi dönem (5-6 yaş) çocukların dijital oyun bağımlılık eğilimleri ile sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Karatekin Üniversitesi Eğitim Bilimleri, Çankırı.
- Çelik, E. (2017). 4-6 yaş çocukların ekran kullanımının ebeveyn ekran kullanımı ve aile işlevleri ile ilişkisi. (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi).
- Çetin, B. B. (2023). 5-6 yaş çocuklarının dijital oyun bağımlılığı eğilimlerinin akran zorbalığı davranışlarını yordayıcı rolü. *Hakkâri Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 10-25.
- Çetintaş, H. B., & Turan, Z. (2018). Through the eyes of early childhood students: television, tablet computers, internet and smartphones. *Central European Journal of Communication*, 11(1), 56-70.
- Çevik, A. (2021). Okullarda zorbalık ve önleme yolları. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(4), 223-237.

- Çin, B. D., Özel, Ö., & Ünüvar, P. Okul Öncesi Dönem Çocukların İzledikleri Çizgi Filmlerin Akran Zorbalığı Açısından İncelenmesi: Rafadan Tayfa Örneği. *Uluslararası Temel Eğitim Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 43-53.
- Dantchev, S., & Zemp, M. (2021). Sibling, peer, and cyber bullying among children and adolescents: Co-occurrence and implications for their adjustment. *Frontiers in psychology*, 12, 761276.
- De Decker, E., Hesketh, K., De Craemer, M., Hinkley, T., De Bourdeaudhuij, I., Salmon, J., & Cardon, G. (2015). Parental influences on preschoolers' TV viewing time: Mediation analyses on Australian and Belgian data. *Journal of Physical Activity and Health*, 12(9), 1272-1279.
- Dedkova, L., & Smahel, D. (2020). Online parental mediation: Associations of family members' characteristics to individual engagement in active mediation and monitoring. *Journal of Family Issues*, 41(8), 1112-1136.
- Demir, S. (2017). Dijital oyunların çocuk gelişimi üzerindeki etkileri. *Journal of Child Development*, 12(3), 255-268.
- Demir, A. (2022). Okul iklimi ile ilgili yapılan tezlerin incelenmesi. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 2(3), 545-553.
- Dervişoğlu, C.M. (2007). *Okulöncesi Kurumlarına Devam Eden 6 Yaş Çocuklarının, Sosyal Becerilerini ve Problem Davranışlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dokumacı Sütçü, N. (2021). C5.0 Karar Ağacı Algoritması ile Öğretmenlerin FeTeMM Farkındalıklarının İncelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(2), 459-476.

- Domoff SE, Harrison K, Gearhardt AN, Gentile DA, Lumeng JC, Miller AL. Development and Validation of the Problematic Media Use Measure: A Parent Report Measure of Screen Media "Addiction" in Children. *Psychol Pop Media Cult.* 2019 Jan;8(1):2-11.
- Dong, G., & Potenza, M. N. (2014). A cognitive-behavioral model of Internet gaming disorder: Theoretical underpinnings and clinical implications. *Journal of psychiatric research*, 58, 7-11.
- Donkor, M. (2016). The impact of television documentaries on cultural awareness. *Journal of Media and Communication Studies*, 8(3), 24-36.
- Donohue, C. (2014). Technology and digital media as tools for teaching and learning in the digital age. In C. Donohue (Ed.), *Technology and digital media in the early years: Tools for teaching and learning*(pp. 21–35).
- Dönmez, Ö. & Ergün, R.Ö. Erken Okuryazarlık Becerileri Üzerine Bir Derleme Çalışması. *Social Sciences Research Journal (SSRJ)*, 12(15), 1954-1965.
- Downing, K. L., Hinkley, T., & Hesketh, K. D. (2015). Associations of parental rules and socioeconomic position with preschool children's sedentary behaviour and screen time. *Journal of Physical Activity and Health*, 12(4), 515-521.
- Douvlos, C. (2019). Bullying in Preschool Children. *Psychological Thought*, 12, 131–142.
- Duch, H., Fisher, E. M., Ensari, I., & Harrington, A. (2013). Screen time use in children under 3 years old: A systematic review of correlates. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 10, 1-10.

- Eğitici, A.,& Turan, Z. (2020). Ekran bağımlılığının okul öncesi çocukların sosyal becerileri ve oyun davranışları üzerindeki etkileri. *Çocuk Gelişimi ve Eğitim Dergisi*, 16(2), 135-150.
- Eğitici, H.,& Turan, M. (2020). Okul öncesi dönemde ekran bağımlılığının çocukların sosyal becerileri ve oyun davranışları üzerindeki etkileri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 45(2), 234-250.
- Enagandula, R., Singh, S., Adgaonkar, G. W., Subramanyam, A. A., & Kamath, R. M. (2018). Study of internet addiction in children with attention-deficit hyperactivity disorder and normal control. *Industrial Psychiatry Journal*, 27(1), 110-114.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society* (Vol. 2). New York: Norton.
- Espelage, D., Anderman, E. M., Brown, V. E., Jones, A., Lane, K. L., McMahon, S. D., & Reynolds, C. R. (2013). Understanding and preventing violence directed against teachers: Recommendations for a national research, practice, and policy agenda. *American Psychologist*, 68(2), 75.
- Espelage, D. L.,& Swearer, S. M. (2003). Research on school bullying and victimization: What have we learned and where do we go from here? *School Psychology Review*, 32(3), 365-383.
- Fabes, R. A., Hanish, L. D., Martin, C. L., & Eisenberg, N. (2002). Young children's negative emotionality and social isolation: A latent growth curve analysis. *Merrill-Palmer Quarterly (1982-)*, 284-307.
- Fields, A., Miles, J., & Fields, Z. (2012). Discovering statistics using R.
- Fisch, S. M., & Truglio, R. T. (2014). Why children learn from Sesame Street. In *G Is for Growing* (pp. 233-244). Routledge.

- Fogel, V. A., Miltenberger, R. G., Graves, R., & Koehler, S. (2010). The effects of exergaming on physical activity among inactive children in a physical education classroom. *Journal of applied behavior analysis*, 43(4), 591-600.
- Furniss, C. (2000). Bullying in schools: It's not a crime-is it?. *Education and the Law*, 12(1), 9-29.
- Furuncu, C. (2019). *Problemlı Medya Kullanım Ölçeğının Türkçe formunun geçerlilik güvenirlık çalışması: Çocuklarda ekran bağımlılığı ölçeğı ebeveyn formu*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Furuncu, C. ve Öztürk, E. (2020). Problemlı Medya Kullanımı Ölçeğı Türkçe Güncellemenin geçerlik güvenirlık çalışması: Çocuklarda ekran korumasına uygun ebeveyn formülü. *Erken Çocuk Çalışmaları Dergisi*, 4 (3), 535-566.
- Gartner, G. (2019). Modern cartography-research and education. *Allgemeine Vermessungs-Nachrichten (AVN)*, 4, 81.
- Gentile, D. A., Choo, H., Liau, A., Sim, T., Li, D., Fung, D., & Khoo, A. (2011). Pathological video game use among youths: A two-year longitudinal study. *Pediatrics*, 127(2), e319-e329.
- Gentile, D. A., Reimer, R. A., Nathanson, A. I., Walsh, D. A., & Eisenmann, J. C. (2012). Protective effects of parental monitoring of children's media use: A prospective study. *JAMA Pediatrics*, 166(1), 105-112.
- Ginsburg, K. R. (2007). The Importance of Play in Promoting Healthy Child Development and Maintaining Strong Parent-Child Bonds. *Pediatrics*, 119(1), 182-191.

- Glew, G. M., Rivara, F. P., & Feudtner, C. (2000). Bullying: Children hurting children. *Pediatrics in Review*, 21(6), 183-190.
- Gölge, A. (2022). *Okul öncesi dönem çocukların dijital oyun bağımlılık eğilimi ve oyun türlerine göre saldırganlık yönelimlerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Goodwin, K. (2018). The role of controlled screen time in child development. *Digital Media in Early Childhood Education*, 27(2), 45-60.
- Gökçen, A. (2023). *Çocukların ekran kullanım özellikleri, dijital oyun bağımlılık eğilimleri, sosyal yetkinlik ve davranış durumları ve ebeveyn rehberlik stratejileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Griffith, S. F., & Arnold, D. H. (2019). Home learning in the new mobile age: Parent–child interactions during joint play with educational apps in the US. *Journal of Children and Media*, 13(1), 1-19.
- Griffiths, M. D., & Kuss, D. J. (2017). Adolescent social media addiction (revisited). *Education and Health*, 35(3), 76-79.
- Gülay, H. (2009). Okul öncesi dönemde akran ilişkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 82-93.
- Gülay, H., (2008). *5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik Akran İlişkileri Ölçeklerinin Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları ve Akran İlişkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güleç, V. (2018). Aile ilişkilerinin sosyal medyayla birlikte çöküşü. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 2(2), 105-120.

- Güler, N., Zengin, F., Gül, H., & Kahraman, H. (2024). Araştırma yöntemleri ve istatistik. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gültekin, Z.,& Sayıl, M. (2005). Okul öncesi çocuklarda zorbalık davranışlarının incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(56), 37-52.
- Güneş, F.,& Demir, A. (2024). Erken çocukluk döneminde mobil araçların kullanımı ve etkileri. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 4(1), 78-95.
- Gürhan, N. (2017). Her yönü ile akran zorbalığı. *Türkiye Klinikleri J Psikiyatr Nurs-Special Topics*, 3(2), 175-81.
- Gürpınar, A.,& Oğuz, E. (2018). Öğretmenlerin sanal zorbalık farkındalığı ve çevrimiçi teknolojiler öz-yeterliği arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul Silivri Örneği). *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 82-100.
- Hale, L.,& Guan, S. (2015). Screen time and sleep among school-aged children and adolescents: A systematic literature review. *Sleep Medicine Reviews*, 21, 50-58.
- Hasırcı, H. (2024) *Mindfulness (Bilinçli Farkındalık) Temelli Akran Zorbalığını Azaltma Programının Çocukların Mindfulness Ve Akran Zorbalığı Düzeylerine Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hanish, L., Ryan, P., Martin, C., & Fabes, R. (2005). The social context of young children's peer victimization. *Social Development*, 14(1), 2-19.
- Hassinger-Das, B., Brennan, S., Dore, R. A., Golinkoff, R. M., & Hirsh-Pasek, K. (2020). Children and screens. *Annual Review of Developmental Psychology*, 2, 69-92.

- Hastings, P. D., Rubin, K. H., & DeRose, L. (2005). Links among gender, inhibition, and parental socialization in the development of prosocial behavior. *Merrill-Palmer Quarterly*, 49(1), 23-48.
- Hastings, E. C., Karas, T. L., Winsler, A., Way, E., Madigan, A. & Tyler, S. (2009). Young children's video/computer game use: relations with school performance and behavior. *Issues in mental health nursing*, 30(10), 638-649.
- Haugland, S. W. (1999). What role should technology play in young children's learning? Part 1. *Young Children*, 54(6), 26-31.
- Hawker, D. S., & Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 41(4), 441-455.
- Hawi, N. S., & Samaha, M. (2017). Relationships among smartphone addiction, anxiety, and family relations. *Behaviour & Information Technology*, 36(10), 1046-1052.
- Hayes, M., & Whitebread, D. (Eds.). (2006). *ICT in the early years*. McGraw-Hill Education (UK).
- Hill, D., Ameenuddin, N., Chassiakos, Y. L. R., Cross, C., Radesky, J., Hutchinson, J., & Swanson, W. S. (2016). Media use in school-aged children and adolescents. *Pediatrics*, 138(5).
- Hinkley, T., Salmon, J., Okely, A. D., Hesketh, K., & Crawford, D. (2014). Preschool children and physical activity: A review of correlates. *American Journal of Preventive Medicine*, 34(5), 435-441.

- Hirsh-Pasek, K., Zosh, J. M., Michnick Golinkoff, R., Gray, J. H., Robb, M. B., & Kaufman, J. (2015). Putting education in “educational” apps: Lessons from the science of learning. *Psychological Science in the Public Interest*, 16(1), 3-34.
- Holloway, D., Green, L., & Livingstone, S. (2013). Zero to eight: Young children and their internet use.
- Işıkoğlu Erdoğan, N. (2019). Dijital oyun popüler mi? Ebeveynlerin çocukları için oyun tercihlerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (PAU Journal of Education)*.
- Johnson, L. (2021). Educational benefits of digital games in early childhood. *International Journal of Early Childhood Education*, 39(2), 78-91.
- Jones, A., & Smith, B. (2019). The impact of internet on modern society. *Journal of Technology and Society*, 15(3), 45-60.
- Juvonen, J., Nishina, A., & Graham, S. (2000). Peer harassment, psychological adjustment, and school functioning in early adolescence. *Journal of Educational Psychology*, 92(2), 349-359.
- Kaner, S., Büyükoztürk, Ş. Ve İşeri, E. (2013). Connors Anababa Dereceleme Ölçeği-Yenilenmiş Kısa: Türkiye Standardizasyon Çalışması. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 50, 100-109. (Indexed by SCI-E)
- Kara, D. (2023). *Okul öncesi dönem çocuklarının dijital oyun bağımlılığı eğilimleri ile akran oyun davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi)*. Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa
- Kara, M., & Yılmaz, B. (2023). Mobil uygulamalar ve çocukların dil gelişimi. *Erken Çocukluk Eğitimi Dergisi*, 7(1), 112-130.

- Karahan, B. (2021). *Ebeveyn rehberliğinde ekran kullanımının okul öncesi çocuklarına etkisi* (Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Karakurt, N. (2015). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların televizyon izleme sıklığına bağlı olarak ailelere ve öğretmenlere verilen danışmanlığın çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarına etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Karaman, N. G., & Kepenekçi, Y. K. (2019). Okul öncesi dönemde zorbalık davranışları ve etkileri. *Child Indicators Research*, 12(3), 955-973.
- Karasar, Ş. (2020). Erken çocukluk döneminde teknoloji kullanımı ve etkileri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 45(203), 125-141.
- Kaur, N., Gupta, M., Kiran, T., Malhi, P., & Grover, S. (2024). Behavioral Problems Associated with Digital Screen Exposure in Children Aged 2–5 Years: Cross-sectional Study. *Journal of Indian Association for Child and Adolescent Mental Health*, 09731342241236364.
- Keskindemirci, G. (2020). Dil Gelişimi Gecikmiş Olan Çocuklarda Ekran Maruziyeti: Ön Çalışma Sonuçları. *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi*, 82(4), 29-30.
- Khalil, S. T., & Rilling, M. E. (2011). The psychological benefits of viewing entertainment television: An examination of stress reduction. *Journal of Media Psychology*, 23(1), 21-29.
- Kırık, A. M. (2013). Gelişen web teknolojileri ve sosyal medya bağımlılığı. In A. Büyükaslan & A. M. Kırık (Eds.), *Sosyal Medya Araştırmaları I: Sosyalleşen Birey*(pp. 69-102). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları

- Kırlioğlu, M., Kayaalp, A. ve Arslan, S. (2023). Güncel Bir Sorun Olarak Çocuklarda Ekran Bağımlılığı ve Ebeveyn Tutumları. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 7(2), 118-131.
- Kirkorian, H. L., Pempek, T. A., Murphy, L. A., Schmidt, M. E., & Anderson, D. R. (2009). The impact of background television on parent-child interaction. *Child Development*, 80(5), 1350-1359.
- Kirwil, L. (2009). Parental mediation of children's internet use in different European countries. *Journal of Children and Media*, 3(4), 394-409.
- Klomek, A. B., Marrocco, F., Kleinman, M., Schonfeld, I. S., & Gould, M. S. (2007). Bullying, depression, and suicidality in adolescents. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 46(1), 40-49.
- Ko, C. H., Yen, J. Y., Chen, C. C., Chen, S. H., & Yen, C. F. (2005). Gender differences and related factors affecting online gaming addiction among Taiwanese adolescents. *The Journal of nervous and mental disease*, 193(4), 273-277.
- Koçak, R., & Boyacı, M. (2010). The predictive role of basic ability levels and metacognitive strategies of students on their academic success. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 767-772.
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2013). Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 53(1 Suppl), S13-S20.
- Koyuncuoğlu, D., & Akaroğlu, E. G. (2023). 4-6 Yaş Çocukların Ekran Kullanım Alışkanlıkları İle Öz Düzenleme Becerileri Arasındaki İlişki. *Journal of Social Sciences Research/Sosyal Bilimler Arastirmalari Dergisi*, 13(3).

- Köprülü, Ö. (2014). *Ekran bağımlılığı olan çocuklarda insülin duyarlılığının değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi. İzmir.
- Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2017). Social networking sites and addiction: Ten lessons learned. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(3), 311.
- Lauricella, A. R., Wartella, E., & Rideout, V. J. (2015). Young children's screen time: The complex role of parent and child factors. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 36, 11-17.
- Lawrence, S. M. (2018). Preschool children and ipads: Observations of social interactions during digital play. *Early Education and Development*, 29(2), 207-228.
- Leaper, C. (1994). Exploring the consequences of gender segregation on social relationships. *New Directions for Child Development*, 65, 67-86.
- Lemmens, J. S., Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2011). Psychosocial causes and consequences of pathological gaming. *Computers in Human Behavior*, 27(1), 144-152.
- Leiner, B. M., Cerf, V. G., Clark, D. D., Kahn, R. E., Kleinrock, L., Lynch, D. C., & Wolff, S. (2009). A brief history of the internet. *ACM SIGCOMM Computer Communication Review*, 39(5), 22-31.
- Linebarger, D. L., & Piotrowski, J. T. (2009). TV as storyteller: How exposure to television narratives impacts at-risk preschoolers' story knowledge and narrative skills. *British Journal of Developmental Psychology*, 27(1), 47-69.
- Livingstone, S. (2007). Strategies of parental regulation in the media-rich home. *Computers in Human Behavior*, 23(2), 920-941.

- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). Risks and safety on the internet: the perspective of European children: full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries.
- Livingstone, S. (2014). Developing social media literacy: How children learn to interpret risky opportunities on social network sites. *Communications: The European Journal of Communication Research*, 39(3), 283-303.
- Livingstone, S., & Helsper, E. (2008). Parental mediation of children's internet use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4), 581-599.
- Livingstone, S., & Smith, P. K. (2014). Annual research review: Harms experienced by child users of online and mobile technologies: The nature, prevalence and management of sexual and aggressive risks in the digital age. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 55(6), 635-654.
- Li, H., Luo, W., & He, H. (2022). Association of parental screen addiction with young children's screen addiction: A chain-mediating model. *International journal of environmental research and public health*, 19(19), 12788.
- Liu, Q. X., Fang, X. Y., Yan, N., Zhou, Z. K., Yuan, X. J., Lan, J., & Liu, C. Y. (2015). Multi-family group therapy for adolescent internet addiction: Exploring the underlying mechanisms. *Addictive Behaviors*, 42, 1-8.
- Madigan, S., Browne, D., Racine, N., Mori, C., & Tough, S. (2019). Association between screen time and children's performance on a developmental screening test. *JAMA Pediatrics*, 173(3), 244-250.
- MacBlain, S. (2021). *Learning theories for early years practice*. Sage.

- Maccoby, E. E. (1998). *The Two Sexes: Growing Up Apart, Coming Together*. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.
- Marsh, J., Plowman, L., Yamada-Rice, D., Bishop, J., & Scott, F. (2020). Digital play: A new classification. In *Digital Play and Technologies in the Early Years* (pp. 20-31). Routledge.
- Marsh, J. (Ed.). (2013). *Children's Virtual Play Worlds: Culture, Learning, and Participation*. Peter Lang.
- Martin, K. (2011). *Electronic overload: The impact of excessive screen use on child and adolescent health and wellbeing*. Perth, Western Australia: Department of Sport and Recreation.
- Mascheroni, G., Ponte, C., & Jorge, A. (2018). Digital parenting: The challenges for families in the digital age. *Nordicom Review*, 39(2), 1-13.
- Mendoza, J. A., Zimmerman, F. J., & Christakis, D. A. (2007). Television viewing, computer use, obesity, and adiposity in US preschool children. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 21(1), 45-58.
- Metin-Aslan, Ö., & Tuğrul, B. (2013). Anaokuluna devam eden çocukların oyun davranışları ve oyunlarında ortaya çıkan zorbalık davranışlarının incelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13, 27-41.
- Mutlu, N. (2019). *Beş yaş altı çocuklarda ekran önü zamanının değerlendirilmesi*. (Yöktez No. 620477) [Tıpta uzmanlık tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi].
- Monks, C. P., Smith, P. K., & Swettenham, J. (2003). Aggressors, victims, and defenders in preschool: Peer, self-, and teacher reports. *Merrill-Palmer Quarterly*, 49(4), 453-469.

- Neophytou, E., Manwell, L. A., & Eikelboom, R. (2021). Effects of excessive screen time on neurodevelopment, learning, memory, mental health, and neurodegeneration: A scoping review. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 19(3), 724-744.
- Neumann, M. M. (2015). Young children and screen time: Creating a mindful approach to digital technology. *Australasian Journal of Early Childhood*, 41(2), 77-85.
- Neumann, M. M. (2020). Social robots and young children's early language and literacy learning. *Early Childhood Education Journal*, 48(2), 157-170.
- Nikken, P., & de Haan, J. (2015). Guiding young children's internet use at home: Problems that parents experience in their parental mediation and the need for parenting support. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 9(1).
- Nikken, P., & Jansz, J. (2006). Parental mediation of children's videogame playing: A comparison of the reports by parents and children. *Learning, media and technology*, 31(2), 181-202.
- Nikken, P., & Schols, M. (2015). How and why parents guide the media use of young children. *Journal of Child and Family Studies*, 24(11), 3423-3435.
- Nikolopoulou, K. (2019). Mobile technologies and early childhood education. In *Mobile Learning Applications in Early Childhood Education*(pp. 1-21).
- Nsaif, J. (2016). The impact of technology on child development. *Journal of Modern Educational Studies*, 22(3), 67-81.

- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do. Oxford: Blackwell Publishers.*
- Olweus, D. (1994). Bullying at school: basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of child psychology and psychiatry*, 35(7), 1171-1190.
- Özbek, Ö. Y., & Taneri, P. O. (2022). İlkokullar İçin Akran Zorbalığı Önleme Modülünün Tanıtımı/Introduction of the Prevention of Peer Bullying Module for Primary Schools. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 55-87.
- Özdemir, S., & Tepeli, K. (2015). Okul Öncesi Çocuklarda Görülen Fiziksel Ve İlişkisel Saldırganlık Davranışlarının İncelenmesi. *International Journal of Eurasia Social Sciences/Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(18).
- Özyürek A. ve Tezel Şahin F. (2005). 5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 380-400.
- Pagani, L. S., Fitzpatrick, C., & Barnett, T. A. (2013). Early childhood television viewing and kindergarten entry readiness. *Pediatric research*, 74(3), 350-355.
- Peker, A., Eroğlu, Y., & Ada, Ş. (2012). Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Pepler, D. J., & Craig, W. M. (1998). Assessing children's peer relationships. *Child Psychology and Psychiatry Review*, 3(4), 176-182.
- Perren, S. (2000). *Kindergarten children involved in bullying: Social behavior, peer relationships, and social status* (Doctoral dissertation, S. Perren).

- Piskin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanım, Türler, İlgili Faktörler ve Zorbalık Sorunlarını Önleme Stratejileri. *Eğitim Bilimleri: Teori ve Uygulama* , 2 (2).
- Plowman, L., McPake, J., & Stephen, C. (2010). The technologisation of childhood? Young children and technology in the home. *Children & Society*, 24(1), 63-74.
- Plowman, L., McPake, J., & Stephen, C. (2012). Extending opportunities for learning: The role of digital media in early education. *Early Child Development and Care*, 182(7), 957-969.
- Ponti, M. (2023). Screen time and preschool children: Promoting health and development in a digital world. *Paediatrics & Child Health*, 28(3), 184-192.
- Prensky, M. (2001). H. sapiens digital: From digital immigrants and digital natives to digital wisdom. *Innovate: journal of online education*, 5(3).
- Qin, Y., Zhang, X., Li, J., & Liu, Q. (2023). The impact of animated cartoons and video games on bullying behavior in children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 64(1), 123-135.
- Rideout, V. J., Foehr, U. G., & Roberts, D. F. (2010). *Generation M2: Media in the lives of 8- to 18-year-olds*. Kaiser Family Foundation.
- Rigby, K. (2003). Consequences of bullying in schools. *Canadian Journal of School Psychiatry*, 20(2), 117-130.
- Radesky, J. S., & Christakis, D. A. (2016). Increased screen time: Implications for early childhood development and behavior. *Pediatrics*, 138(5), e20162591.
- Radesky, J. S., Schumacher, J., & Zuckerman, B. (2015). Mobile and interactive media use by young children: The good, the bad, and the unknown. *Pediatrics*, 135(1), 1-3.

- Rosen, L. H., Scott, S. R., & DeOrnellas, K. (2017). Bullying in school: Perspectives from school staff and students. *Journal of Educational Psychology*, 109(1), 163-175.
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior*, 22(1), 1-15.
- Schober, P., Boer, C., & Schwarte, L. A. (2018). Correlation coefficients: appropriate use and interpretation. *Anesthesia & analgesia*, 126(5), 1763-1768.
- Sevinç, M. (2005). Televizyonun çocuk ve aile ilişkilerine etkisi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 8(3), 45-59.
- Sevinç, M. (2021). The effect of digital games on children's social skills. *Journal of Early Childhood Education*, 9(1), 89-103.
- Shin, N. (2004). Exploring pathways from television viewing to academic achievement in school age children. *The Journal of Genetic Psychology*, 165(4), 367-382.
- Smith, J. (2020). The evolution of internet and its role in the 21st century. *Tech Insights Publishing*.
- Smith, P. K. (2014). Understanding school bullying: Its nature and prevention strategies. *Educational Research*, 56(3), 268-283.
- Solberg, M. E., & Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire. *Aggressive Behavior*, 29(3), 239-268.
- Solomon-Moore, E., Sebire, S. J., Macdonald-Wallis, C., Thompson, J. L., Lawlor, D. A., & Jago, R. (2017). Exploring parents' screen-viewing behaviours and

- sedentary time in association with their attitudes toward their young child's screen-viewing. *Preventive medicine reports*, 7, 198-205.
- Strasburger, V. C. (2004). Children, adolescents, and the media. *Current problems in pediatric and adolescent health care*, 34(2), 54-113.
- Straker, L., Pollock, C., & Maslen, B. (2009). Principles for the wise use of computers by children. *Ergonomics*, 52(11), 1386-1401.
- Stephen, C., & Plowman, L. (2008). Enhancing learning with information and communication technologies in pre- school. *Early Child Development and Care*, 178(6), 637-654.
- Stephen, C., & Plowman, L. (2014). Young children's engagement with digital technologies. *Early Childhood Research Quarterly*, 29(2), 207-219.
- Sullivan, K., Cleary, M., & Sullivan, G. (2003). *Bullying in secondary schools: What it looks like and how to manage it*. Sage Publications.
- Swearer, S. M., & Hymel, S. (2015). Understanding the psychology of bullying: Moving toward a social-ecological diathesis–stress model. *American Psychologist*, 70(4), 344-353.
- Swing, E. L., Gentile, D. A., Anderson, C. A., & Walsh, D. A. (2010). Television and video game exposure and the development of attention problems. *Pediatrics*, 126(2), 214-221.
- Şahin, B. (2022). *Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerilerinin dijital oyun oynama özelliklerine göre incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi). İstanbul.

- Şen, M. (2009). *3-6 yaş grubu çocukların sosyal davranışlarının bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi* (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).Ankara.
- Şen, M., Demir, E., Teke, N., & Yılmaz, A. (2020). Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği geliştirme çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (53), 228-265.
- Tanrikulu, I. (2018). Cyberbullying prevention and intervention programs in schools: A systematic review. *School psychology international*, 39(1), 74-91.
- Tatiani, G. (2021). The influence of parental style and socioeconomic circumstances on school bullying: A systematic review. *Journal of Educational Research and Review*, 9(1), 1-10.
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in human behavior*, 26(3), 277-287.
- Tol, U. U. & Taşkan D. (2018). *Erkeklik ve babalık halleri*. AÇEV Yayınları.
- Tremblay, M. S., LeBlanc, A. G., Kho, M. E., Saunders, T. J., Larouche, R., Colley, R. C., ... & Duggan, M. (2011). Systematic review of sedentary behaviour and health indicators in school-aged children and youth. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 8(1), 98.
- Ttofi, M. M., Farrington, D. P., Lösel, F., & Loeber, R. (2011). The predictive efficiency of school bullying versus later offending: A systematic/meta-analytic review of longitudinal studies. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 21(2), 80-89.

- Turkey Statistical Institute (TUIK). (2022). *Turkey's household information technology usage survey*. Retrieved from
- Turkle, S. (2012). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other*. Basic Books.
- Twenge, J. M. (2017). *iGen: Why today's super-connected kids are growing up less rebellious, more tolerant, less happy--and completely unprepared for adulthood--and what that means for the rest of us*. Simon and Schuster.
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2018). Associations between screen time and lower psychological well-being among children and adolescents: Evidence from a population-based study. *Preventive Medicine Reports*, 12, 271-283.
- Uysal, H., & Dinçer, Ç. (2012). Okulöncesi dönemde akran zorbalığı. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 234-246.
- Uluyurt, F. (2012). *Bazı değişkenlere göre okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının akran ilişkileri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Ünal, A. Y. (2019). Sosyal medya kullanıcılarının yüzde 20'si 'siber zorbalık' mağduru [Social Media Users Cyber Bullying Victims]. *Hürriyet Newspaper*.
- Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2011). Online communication among adolescents: An integrated model of its attraction, opportunities, and risks. *Journal of Adolescent Health*, 48(2), 121-127.
- Vandewater, E. A., Bickham, D. S., & Lee, J. H. (2006). Time well spent? Relating television use to children's free-time activities. *Pediatrics*, 117(2).

- Vissenberg, J., d'Haenens, L., & Livingstone, S. (2022). Digital literacy and online resilience as facilitators of young people's well-being. *European Psychologist*.
- Vlachou, M., Andreou, E., Botsoglou, K., & Didaskalou, E. (2011). Bully/victim problems among preschool children: A review of current research evidence. *Educational Psychology Review*, 23, 329-358.
- Warren, R., & Aloia, L. (2019). Parenting style, parental stress, and mediation of children's media use. *Western Journal of Communication*, 83(4), 1-18.
- Willard, N. E. (2007). The authority and responsibility of school officials in responding to cyberbullying. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), S64-S65.
- Wilson, B. J., & Weiss, A. J. (2023). The effects of media on children's health. *Journal of Health Communication*, 28(2), 134-150.
- Wood, E., Petkovski, M., De Pasquale, D., Gottardo, A., Evans, M. A., & Savage, R. S. (2016). Parent scaffolding of young children when engaged with mobile technology. *Frontiers in Psychology*, 7, 690.
- World Health Organization (WHO). (2019). *Guidelines on physical activity, sedentary behaviour and sleep for children under 5 years of age*. World Health Organization.
- Wu, C. Y., Lee, M. B., Liao, S. C., Ko, C. H., Lin, H. C., & Hsieh, H. M. (2015). Risk factors of internet addiction among internet users: An online questionnaire survey. *PLoS One*, 12(2), e0171671.
- Yalçın, M., Yalçın, F. A., Zehir, K., & Zehir, H. (2020). Preschool student Teachers', Teachers' and Parents' Opinions on Pre-School Education of Values. *International Online Journal of Educational Sciences*, 12(4), 260-277.

- Yazıcı, E., Baydar, I. Y., & Kandir, A. (2019). Çizgi Film ve Çocuk: Ebeveyn Görüşleri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(1).
- Yiğit, E. (2017). *Çocukların dijital oyun akışındaki ailelerin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi) . Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Van
- Yıldırım, A.,& Tekin, M. (2024). Çocukların bilgisayar kullanımının bilişsel gelişim üzerine etkileri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 46(1), 102-120.
- Yılmaz, M.,& Yıldız, B. (2019). Dijital hikaye anlatımının çocukların yaratıcı düşünme ve kendini ifade etme becerilerine etkisi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 3(1), 45-62.
- Yörük, M. (2016). *3-6 yaş çocuklarının zorbalık davranışları ve zorbalığa maruz kalma durumlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Burdur.
- Yurtal, F., & Artut, K. (2008). The Reflections of Children's Perception of Violence on Their Drawings. *Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 15(3), 149-155.
- Zimmerman, F. J., Christakis, D. A., & Meltzoff, A. N. (2007). Television and DVD/video viewing in children younger than 2 years. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 161(5), 473-479.
- Zomer, N. R.,& Kay, R. H. (2018). Technology use in early childhood q education. *Journal of Educational Informatics*, 1(1).

Ek-1 Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu

Sayın katılımcı,

Ebeveynlere yönelik “Okul öncesi dönem çocuklarının dijital ekran bağımlılığı ile akran zorbalığı arasındaki bağı incelemek amacı ile yapılan bu çalışma Doç. Dr. Begümhan YÜKSEL danışmanlığında yürütülen bir tez çalışmasıdır. Çalışma gönüllülük esasına dayanmakta olup, sizin bireysel kimliğinize dair herhangi bir soru içermemektedir. Dolduracağınız formun sonuçları sadece bilimsel bir amaç için kullanılacaktır. Bu nedenle soruları samimiyetle, içtenlikle yanıtlamanız rica olunur.

Katılıminız için teşekkürler.

Merve BAYIRLI YAYLALI

DEMOGRAFİK BİLGİLER

1.Yaşadığınız şehir:

2. Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()

3. Yaşınız:25 ve altı (), 26-35 (), 36-45 (), 46-60 (), 61 ve üstü ()

4. Öğrenim durumunuz:

ANNE: İlkokul () Ortaokul () Lise () 4.Önlisans/Lisans () 5.Lisansüstü ()

BABA: İlkokul () Ortaokul () Lise () 4.Önlisans/Lisans () 5.Lisansüstü ()

5. Mesleğiniz:

ANNE: Ev hanımı() Memur () İşçi () Serbest Meslek () Esnaf () Özel Sektör ()

Diğer:

BABA: Ev hanımı() Memur () İşçi () Serbest Meslek () Esnaf () Özel Sektör ()

Diğer:

6.Çocuğunuz günde kaç saat teknolojik aletleri kullanır?() 1-3 saat () 4-6 saat () 7-9 saat () 10 saat ve üzeri

7.Siz günde kaç saat teknolojik alteleri kullanırsınız? () 1-3 saat () 4-6 saat () 7-9 saat () 10 saat ve üzeri

8. Çocuğunuzun cinsiyeti: Kız () Erkek ()

9. Çocuğunuzun yaşı: 48-53 ay arası () 54-60 ay arası () 61-66 ay arası () 67-72 ay arası ()

10. Çocuğunuzun daha çok hangi teknolojik aleti kullanıyor? Telefon () Tablet() Televizyon()

11. Çocuk Sayınız: 1() 2 () 3() 4() 5() 6 ve daha fazla ()

12. Çocuğunuzun doğum sırası: İlk çocuk () Ortancalardan biri () Son çocuk ()

13.Çocuğunuz Akıllı telefonu genelde hangi amaçlar için kullanıyor(bu soruda birden fazla işaretleme yapabilirsiniz) ?

a) Ders çalışmak/ödev yapmak ()

b) İnternette herhangi bir konuda arama yapmak ()

c) Bilimsel çalışmalar ()

d) Oyun oynamak ()

e) Sosyal medyayı kullanmak/takip etmek(facebook,twitter, instagram, whatsapp durum. vb) ()

f) müzik, çizgi film, dizi ya da film indirmek /izlemek (You tube, Tik Tok, Whatsapp vb) ()

14. Siz Akıllı telefonu genelde hangi amaçlar için kullanıyorsunuz(bu soruda birden fazla işaretleme yapabilirsiniz) ?

a) Alışveriş yapmak ()

b) Bankacılık işlemleri ()

c) Bilimsel çalışmalar ()

d) Haberleri takip etmek ()

e) Bilimsel çalışmalar için ()

f) İnternette herhangi bir konuda arama yapmak (ev işleri, günlük işler, yemek tarifleri, araba özellikleri vb.)

g) Oyun oynamak ()

h) Sosyal medyayı kullanmak/takip etmek(facebook,twitter, instagram, whatsapp durum. vb) () i)Video/Film/Dizi (You tube, Tik Tok, Whatsapp vb) ()

15. Çocuğunuzun kullandığı görsel medya aracında çocuk koruma programı var mı? Evet() Hayır ()

16. Çocuğunuzun görsel medya araçlarında oyun oynarken yaşına uygun olmayan içeriğe maruz

kaldığını düşünüyor musunuz? Evet () Hayır ()

17. Çocuğunuzun dijital ekran bağımlılığı olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet () Hayır ()

EK-2 PROBLEMLİ MEDYA KULLANIM ÖLÇEĞİ (Uzun Form)

“GÖRSEL MEDYA ARAÇLARI”terimini çocuğunuzun kullandığı, ekranı olan herhangi bir araç için kullanıyor olacağız. Aşağıdaki ankette “GÖRSEL MEDYA ARAÇLARI” terimini her gördüğünüzde çocuğunuzun kullandığı, aklınıza gelebilecek her türlü teknolojik aygıtı düşünün.

Örneğin;

- Televizyon
- Tablet
- Akıllı telefon/cep telefonu
- Bilgisayar
- Dizüstü bilgisayar
- Playstation

Çocuğunuzun son 1 aydaki davranışlarını göz önüne alarak uygun olan cevabı yuvarlak içine alınız.

	Asla	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her Zaman
1. Çocuğum görsel medya araçlarını kullanmak için yalan söylüyor.	1	2	3	4	5
2. Çocuğum daha iyi hissetmek için görsel medya araçlarını kullanıyor.	1	2	3	4	5
4. Çocuğumun görsel medya araçlarını kullanarak geçirdiği süre giderek artıyor.	1	2	3	4	5
5. Çocuğum görsel medya araçlarını gizli gizli kullanıyor.	1	2	3	4	5
11. Görsel medya araçlarını kullanmayı bırakmak çocuğum için zordur.	1	2	3	4	5
12. Çocuğum kötü bir gün geçirdiğinde sanki moralini düzeltecek tek şey görsel medya araçları oluyor.	1	2	3	4	5
13. Çocuğumu görsel medya araçları kadar eğlendiren başka bir şey yok.	1	2	3	4	5
14. Çocuğumun akli hep görsel medya araçlarını kullanmakta.	1	2	3	4	5
15. Çocuğumun görsel medya araçları kullanımı aile içinsorun yaratıyor.	1	2	3	4	5
16. Çocuğumun görsel medya araçlarıbaşımda geçirmek istediği süre devamlı artıyor.	1	2	3	4	5
17. Okuldan eve geldiğinde çocuğumun yapmak istediği ilk şey görsel medya araçlarını kullanmak oluyor.	1	2	3	4	5
27. Çocuğumun görsel medya araçları kullanımı aile etkinliklerimize engel oluyor.	1	2	3	4	5

EK-3 OKUL ÖNCESİ AKRAN ZORBALIĞI ÖLÇEĞİ-ÖĞRETMEN FORMU (OÖAZÖ-ÖF)

Sayın Katılımcı, bu araştırma anketi, sizin şu anki sınıfınızda gözlemlediğiniz, öğrencileriniz arasında gerçekleşen akran zorbalığı davranışlarını araştırmak için hazırlanmıştır. Ankete katılımınız gönüllülük esasına dayalıdır. Sorulardan veya başka bir nedenden rahatsızlık hissederseniz anketi cevaplamayı istediğiniz an bırakabilirsiniz. Ankette kimliğinizi belirleyecek bir bilgi yazmanız istenmemektedir. Anketten elde edilecek bilgiler grup olarak değerlendirilecek ve bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Sorulara vereceğiniz cevaplarda doğru veya yanlış yoktur; bu yüzden sorulara içtenlikle cevap vermeniz bilgilerin doğruluğu için önemlidir. İhtiyaç duyarsanız aşağıdaki iletişim adreslerinden bize ulaşabilirsiniz.

Yüksek Lisans Öğrencisi, Merve BAYIRLI YAYLALI.

Doç. Dr. Begümhan YÜKSEL, Akdeniz Üniversitesi

Akran zorbalığının TANIMI şu şekildedir: “Bir bireyin ya da bir grubun, kendilerinden daha güçsüz birine veya bir gruba kasıtlı ve tekrarlı şekilde yaptıkları olumsuz davranışlardır. Bu davranışlar, tesadüfi ya da şaka amaçlı değildir, bilinçli yapılır.”

Aşağıda okulöncesi sınıflarında öğrenciler arasında görülen zorbalık davranışları verilmiştir. Sizden (a) yukarıdaki tanımı göz önüne alıp (b) şuanki kendi sınıfınızdaki öğrenciler arasında, (c) okul başladığından beri, akran zorbalığı davranışlarının görülme sıklığını aşağıdaki ankette verilen her davranış için belirtmenizi rica ediyoruz.

Lütfen her davranış için sadece bir sıklık ifadesi işaretlemeye özen gösteriniz.

0 Sınıfımda **Hiç** Görülmez
Görülür
3 Sınıfımda **Sıklıkla** Görülür

1 Sınıfımda **Nadiren** Görülür
4 Sınıfımda **Her Zaman** Görülür

2 Sınıfımda **Bazen**

	Hiç	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her
1. Sınıf arkadaşına/arkadaşlarına sözlü olarak gözdağı vermek.	0	1	2	3	4
7. Sınıf arkadaşının/arkadaşlarının çanta, oyuncak, kıyafet gibi kişisel eşyalarına zarar vermek.	0	1	2	3	4
8. Sınıf arkadaşının/arkadaşlarının çanta, oyuncak, kıyafet gibi bir eşyasını zorla elinden almak.	0	1	2	3	4
9. Sınıf arkadaşına/arkadaşlarına sınıf içerisinde önemsemez tavırlar sergilemek.	0	1	2	3	4
10. Sınıf arkadaşını/arkadaşlarını oynanan oyunda yalnız bırakmak.	0	1	2	3	4
11. Sınıf arkadaşının/arkadaşlarının kilo, boy, giyim, gözlük takma, konuşma gibi farklılıklarıyla dalga geçmek.	0	1	2	3	4
14. Arkadaşının kendisiyle paylaştığı bilgileri ifşa etmek.	0	1	2	3	4

EK-4 ETİK KURUL İZİN ONAYI

Evrak Tarih ve Sayısı: 21.03.2023-605940

T.C
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ : 20.03.2023
TOPLANTI SAYISI : 07
KARAR SAYISI : 144

Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü öğretim üyesi **Doç. Dr. Begümhan YÜKSEL**'in danışmanlığını, **Merve BAYIRLI YAYLALI**'nin araştırmacılığını üstlendiği, *"Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Dijital Ekran Bağımlılığı ile Akran Zorbalığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi"* konulu çalışmanın, fikri hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğun başvurusu ait olmak üzere, proje süresince uygulanmasının etik olarak **uygun olduğuna** oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA
Kurul Başkanı

Başkan
Prof. Dr.
Hilmi DEMİRKAYA

Başkan Yrd.
Prof. Dr.
Sibel MEHTER AYKIN

Üye
Prof. Dr.
Ebru İÇİGEN

Üye
Prof. Dr.
Nurşen ADAK

Üye
Prof. Dr.
Sibel PAŞAOĞLU YÖNDEM

Üye
Prof. Dr.
Taner KORKUT

Üye
Prof. Dr.
Gökhan AKYÜZ

EK-5 BİLDİRİM SAYFASI

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☒ Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../...

Merve BAYIRLI YAYLALI

EK-6 ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı :Merve BAYIRLI YAYLALI

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Gazi Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği

Yüksek Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Temel Eğitim Anabilim Dalı - Okul Öncesi Eğitimi (Tezli)

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :A Comparative Study On School Readiness Abilities Of Children According To Different Education Programs.. Begümhan Yüksel - Merve Bayirli Yaylali

İş Deneyimi Stajlar : (Staj). 2013/2014 Bahçelievler ulubathı hasan ilkokulu (Ankara / Bahçelievler)

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar :

2014-2015 alanya beyaz zambak anaokulu (öğretmen)

2015-2018 mahmutlar nar çiçeği anaokulu (müdür)

2018-2021 alanya isabet anaokulu (öğretmen)

2021-2024 alanya cikcilli beyaz zambak anaokulu (müdür) halen çalışıyor.

İletişim E-Posta Adresi :

EK-7 İNTİHAL RAPORU

merve2024

ORJİNALLİK RAPORU

% 11	% 10	% 7	% 0
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr	% 2
İnternet Kaynağı		
2	dergipark.org.tr	% 1
İnternet Kaynağı		
3	acikerisim.akdeniz.edu.tr	% 1
İnternet Kaynağı		
4	toad.halileksi.net	<% 1
İnternet Kaynağı		
5	pdffox.com	<% 1
İnternet Kaynağı		
6	nek.istanbul.edu.tr:4444	<% 1
İnternet Kaynağı		
7	Sarikaya Serdaroğlu, Canan. "Uluslararası Anadolu İmam Hatip Liseleri ve Anadolu İmam Hatip Liseleri Öğretmenlerinin Çokkültürlü Yeterlik Düzeyleri ve Kültürel Zekâ Düzeylerinin Karşılaştırılması", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2023	<% 1
Yayın		

EK-8 Araştırmacı Beyanı

Sayın Katılımcımız,

Katılacağınız bu çalışma, “Okul öncesi dönem çocuklarının dijital ekran bağımlılığı ile akran zorbalığı arasındaki ilişkinin incelenmesi” adıyla, Doç.Dr.Begümhan Yüksel’in danışmanlığında Merve BAYIRLI YAYLALI tarafından 2022-2023 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi:

Okul öncesi dönem çocuklarının dijital ekran bağımlılığı ile akran zorbalığı arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Araştırmanın Nedeni: O Bilimsel araştırma O Tez çalışması

Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler): Antalya ilinin Alanya İlçesine Bağlı Resmi, Özel Bağlı ve Bağımsız Anaokulları

Araştırma Uygulaması: O Anket

O Görüşme

O Gözlem

O.....

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın ve okul/kurum yönetiminin izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çalışmada sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Veriler sadece araştırmada kullanılacak ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır.

Uygulamalar, kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden rahatsız hissederseniz cevaplamayı bırakabilirsiniz.

Katılımı onaylamadan önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan lütfen çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz.Saygılarımızla.

Araştırmacı : Merve Bayırlı Yaylalı
İletişim Bilgileri

EK-9 Katılımcı Onay Belgesi

Katılımcı çocukların araştırmaya katılım onayları ebeveynlerinden alınmıştır.

Araştırmanın amacı ve konusu hakkında bilgilendirildim. Çocuğumun çalışmaya katılmak istememesi halinde bu hakka sahip olduğunu ve araştırmadaki gizlilik ilkelerini anladım.

Yukarıda bilgileri bulunan araştırmaya çocuğumun katılmasını kabul ediyorum..

İsim-Soyisim

İmza:

